

Sancti Hieronymi Stridoniensis Operum, Tomi ...

In quo ipsi adscripta haec continentur: Commentarii in Iob. Commentarii in Prouerbia Salomonis. Homiliae quatuor Origenis in Canticum canticorum.

Commentarii in omnes Pauli Apostoli Epistolas. Quae omnia ad fidem vetustissimorum exemplarium multis mendis sublatis correcta sunt ... Qui autem horum ...

Hieronymus, Sophronius Eusebius

Coloniae Agrippinae, 1616

Commentarii Bedæ In Parabolas Salomonis Falso Hieronymo Attribvti.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75132](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75132)

COMMENTARIJ BEDÆ IN PARABOLAS SALOMONIS FALSO HIERONYMO ATTRIBVTI.

percipiet. Hactenus prætitulatio: hinc iam ipse textus parabolæ incipit.

f ¶ Audiens sapiens sapientior erit. Quia sapientiæ amator extitit Salomon: qui optione sibi data, sapientiam petiit & accepit: pulchrè initium parabolæ suarum à sapientia sumit.

CAPVT I.

Arabola Salomonis filii Dauid regis Israel. *ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ*

Arabola Salomonis filii Dauid regis Israel. *ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ*

Arabola Salomonis filii Dauid regis Israel. *ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ*

Arabola Salomonis filii Dauid regis Israel. *ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ*

Arabola Salomonis filii Dauid regis Israel. *ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ*

Arabola Salomonis filii Dauid regis Israel. *ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ*

Arabola Salomonis filii Dauid regis Israel. *ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ*

Arabola Salomonis filii Dauid regis Israel. *ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ*

Arabola Salomonis filii Dauid regis Israel. *ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ*

Arabola Salomonis filii Dauid regis Israel. *ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ*

Arabola Salomonis filii Dauid regis Israel. *ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ*

Arabola Salomonis filii Dauid regis Israel. *ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ*

Arabola Salomonis filii Dauid regis Israel. *ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ*

Arabola Salomonis filii Dauid regis Israel. *ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ*

Arabola Salomonis filii Dauid regis Israel. *ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ*

Arabola Salomonis filii Dauid regis Israel. *ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ ἡ ἀραβὸς ἡ γὰρ*

3. Reg. 20 a
Exod. 18. d
Matth. 13. a
Ioan. 3. a
Act. 5. f
9. c. 22. a

1. Cor. 13.
Iudic. 14. c

1. Ioan. 4. d
Psal. 18. b
1. Cor. 13. c

A

intelligens recte, suos gubernare disceret actus. Dicit e contrario de stultis, quia sapientiam recti dogmatis, & disciplinam puram conuersationis, non modo non assequantur, sed & nosse contempnant. Denique predicante in carne ipsa sapientia sapientes quique gaudentes accurrebant: at Pharisei & principes sacerdotum, salutaria eius dicta simul & facta spernebant. Et notandum quod sapientem singulari numero, stultos describit plurali: quia & plures sunt sapientibus stulti, & sapientium cœtus omnis, uniformem tenet callem pietatis. Porro errantium dissimile dogma, dissimilis est & ordo viuendi.

a ¶ *Audi, fili mi, disciplinam patris tui: & ne dimittas legem matris tue.*] Hactenus proverbialiter de vtraque parte disputauit: hinc sedulus incipit admonere quem que fidelem, vt disciplinam legis diuinæ, blanditiis præponat reproborum: quia nimirum huius custodiam, corona: illorum facinora, mors sequatur æterna.

Vnde & recte filium vocat, quem paterna sollicitudine curat instituire. Potest & ex DEI patris persona dictum accipi: in nomine autem matris, Ecclesia: quæ tunc synagoga vocabatur, intelligi. Et notandum quod ita nos disciplinam patris audire præcipit, vt legem quoque matris nulla ratione dimittamus: quia non sufficit, vt quis se Deum diligere, & eius præceptis obtemperare dicat, si vnitatem Ecclesiæ fraternam charitate non sequitur: nec vetat, aliquid matrem ipsam Dei gratiam, qua saluamur, accipere. Nam & apud Hebræos, spiritus qui gratiam præstat, genere feminino nuncupatur. Aliter: Pater omnium electorum est Deus, qui per Prophetam loquitur, dicens: *Patrem vocabis me: & post me ingredi non cessabis.* Mater nostra est Ecclesia, de qua Propheta ait: *Qui habitare facit scilicet in domo, matrem filiorum latentem.* Filium appellat, quem imbuat paternitatis affectu. In disciplina paterna, noui Testamenti doctrina ad audiendum proponitur. In lege materna, veteris legis commendat arcana.

b ¶ *Vt addatur gratia capiti tuo: & torques collo tuo.*] Mos apud veteres fuit, vt legitime certantes, coronam in capite, torquem in collo acciperent. Et nobis ergo, si disciplina conditoris nostri, si gratia matris sit ad custodiam, maior inde spiritualium virtutum claritas augetur. Additur enim gratia capiti, cum charitas, quæ principale mentis ornat, ardentius inflammatur. Additur & collo torques, cum fulgore perfectæ operationis sermo prædicationis, qui per collum procedit, confirmatur: ac ne contemni ab auditoribus debeat, in deficienti virtutis connexione docetur. Vel gratia in capite vniuersi cuiusque electi additur, cum donum spiritus sancti eius menti diuinitus illabitur. Torques verò in collo eius tribuitur, dum decus intelligentiæ ei cœlitus conceditur. Sed & his qui Moisaicæ legis decreta domino veniente seruabant, addita est gratia noui Testamenti cum spe regni cœlestis. Cuius splendor eximius ad exemplum coronæ vel torquis, nullo vnquam fine claudetur. Nobis quoque, cum pro bonis actibus, quos diuina gratia prærogauit, lux æterna tribuitur: gratia profecto capiti, & collo torques additur: iuxta illud Euangelii: *Quia de plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiam pro gratia.* Gratiam scilicet beatæ retributionis, pro gratia rectæ operationis.

c ¶ *Fili mi, si te lætauerint peccatores, ne acquiescas eis.*] Duobus modis lætant peccatores, quos decipiunt: quia aut ad faciendum scelera, blandimentis alliciunt: aut facta iam fauoribus, quasi laudabiliter acta subollunt. In vtroque autem sapientia suos auditores, ne talibus acquiescant, hortatur.

d ¶ *Si dixerint: veni nobiscum, insidiamur sanguini.*] Potest hic locus generaliter de latronibus, qui innocentibus insidias & mortes vel damna inferunt: potest & de illis specialiter intelligi, qui ipsum vitam auctorem, nec tradiderunt.

e ¶ *Abcondamus tendiculas contra insontem frustra, &c.*] Hæc fecerunt, cum dicebant: *Licet dare tributum Cæsari, an non? & innumera huiusmodi.* Verè etenim erat insons, qui peccatum

non fecit: nec inuentus est dolus in ore eius. Verè frustra illi tendebant insidias: à quo in nullo læsi, imò cuius plurima erant beneficia experti.

f ¶ *Degluciamus eum, sicut infernus viuentem, &c.*] Ita Dominum impij desiderabant extinguere, vt omnis memoria virtutum & doctrinæ illius tolleretur: sed & hoc ipsum, quod nunquam talis inter eos vixerit, obliuioni tradetur.

g ¶ *Omniem pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domus nostras spoliis.*] De hominibus dicebant, quos Christo adherere cernebant. Putabant enim, quia si eum occiderent, omnes qui crederant, ab eius possente amore & consecrato secerere: talibusque animarum spoliis, suarum conuenticularum replere domorum. Cui simile est illud dominicæ parabole: quia veniente ad se regis filio dixerint: *Hic est heres, venite, occidamus eum: & nostra erit hereditas.* Potest & generaliter pretiosa substantia, Christi Ecclesia intelligi, quæ eius pretioso sanguine empta est: quam impij de potestate eius subtrahere, & sibi subdum conati sunt. Sed quia *Dominus dissipat consilia gentium, & reprobat cogitationes populorum,* hoc implere minime poterunt.

h ¶ *Sortem mitte nobiscum, mar supium vnum, &c.*] Mar supium est sacculus nummorum. Patet autem de latronibus: quia vt plures scelerum socios conquirant; communionem eis prædæ, quam rapuerint, spondent. Sed & persecutores nostri redemptoris quoscunque potuerit sibi adiungebant: at quos illum sequi videbant, hos de synagoga propulsantes, sua communione priuabant.

i ¶ *Fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum, &c.*] Prohibet credentes Christo de Iudæis communicare persequentibus Christum Iudæis: denique omnes, qui credebant, erant pariter. Et Petrus iisdem loquitur: *Saluamini à generatione ista praua.*

k ¶ *Pedes enim illorum ad malum currunt & festinant, &c.*] Non solum ad malum, quod temporaliter operentur: sed etiam ad malum, quod perpetuo passuri sunt, impij properant: quoties ad patrandum homicidium, vel aliud quid sceleris agendum festinant. Nam quantum videntes ad facinus implendum ducuntur, tantum non videntes ad tolerandum pro facinore pœnam propinquant. Hæc de insidiatoribus nostri Saluatoris valent specialiter intelligi. Sequens autem versiculus de fidelibus eius, atque prauorum malitiam sustentibus generaliter inseritur.

l ¶ *Frustra etenim iacitur rete, &c.*] Frustra etenim laqueus persecutionis, aut mortis tenditur electis, qui pennas habent spei, & charitatis, carerarumque virtutum, quibus cœlestia, dum viuunt, desiderant: vt ad hæc post mortem mereantur pertingere. Habent & oculos mentis, per quos & mala, quæ ab impijs sustinent, ociosa transitura: & bona quæ sustinendo meruerunt, æternæ mansura præuideant. Quibus simul oculis, & reproborum superbiam citò consummandam: & tormenta sequentia semper mansura prospiciunt. Potest & ita accipi, quod rete dicat perniciosa malorum doctrinam, quam ab eo loco contexit, vbi ait: *Si te lætauerint peccatores, ne acquiescas.* Frustra etenim tale iacitur rete ante eos, qui mundis oculis cordis superna contemplantur: quia dicere norint cum Propheta: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.* Facile enim laqueos, qui in terra tenduntur, cauet, qui pennis virtutum subuectus, conuersationem habet in cœlis. Vtrunq; ergo rete frustra bonis parant reprobi: quia & si suadent iniqua, superantur iustorum sapientia: & si insidijs inferunt aduersa, contemnantur patientia. Sive oculi pennatorum sunt animæ beatorum, virtutum pennis suffulta. Quæ acuto visu cœlestia contemplantes, ad superna euolant: ante quorum intuitum frustra ab impijs deceptionis rete præterduntur: quia diuinitus adiuti, cum eos eorum laqueos facile transcendentes, ad superna transeunt.

a ¶ Ipsi

D. HIEY
17

B

Hier. 3. f
Esa. 112. a

Ioan. 1. b

Mat. 22. b
Esa. 17. d

C
1. Petr. 2. d

Mat. 21. d

Esa. 32. b

D
Apo. 3. f

Esa. 112. d

A **a** *Ipsi quoque contra sanguinem, &c.* Contra sanguinem, vt temporali morte plectantur, id est, puniantur: contra animas autem dicit, vt aeterna quoque; animarum perditione damnentur. Quod cum ad omnes qui sanguini insidiantur, & fraude sibi viuendum existimat, pertineat: specialiter tamen Iudaeis congruit, qui infanti Domino tendiculas absconderunt: eiusque Apostolos virtutum penitus fultos, dolis circumuenire satagebant. Contra suum namque sanguinem suasque animas agebant, qui timentes ne terre stre regnum perderent, caeli terraque regem occiderunt. Caeli ciues persequebantur in terra: ideoque & quod in terris habebant, & quod in caelis acquirere poterant regnum, perdiderunt. Generaliter autem dicendum: quia quicumque, oculos fidei habet apertos, accipitque; a Domino pennas vt columba; quibus aeternam volet ad requiem, frustra tali neccant laqueos mali: seque ipsos potius hoc praesumendo perimant.

b *Sic semita omnis auari animas possidentium rapiunt.* Semita auari dicitur subtrahere cogitationes, quibus sedulus inquit, qualiter pecunias augeat. Talesque semita rapiunt ad interitum animas possidentium, id est, eorum qui possessionibus pecuniarum ultra rationem incumbunt. Non solum ergo, inquit, hi qui ob *philosophum* rapinis innocentium, & cadibus inuigilant, semetipsos hoc agentes perdunt: verum eodem ordine, tamen minore reatu, omnes auari meditationes, quae aurum Deo praeserunt, hunc ad interitum trahunt. Aliiter sic: *Semita omnis auari animas possidentium rapiunt.* Tali fine, vt praefat' sum, auar' quisque perimit vel nudat eos, qui possessionibus abundant: vtiple potius hoc agendo pereat. Pauperes namque; quos nihil possidere cernit, cur occidat: quoniam quos spoliet, non inuenit. Hucusque persecutiones, quas Iudaei Christo intulere, describuntur: hinc referuntur ea, quae ipse post passionem eisdem suis persecutoribus per Apostolos loquitur.

c *Sapientia foris praedicat, in plateis dat vocem suam.* Sapientia quippe Dei Christus est: qui in mundo conuersatus, paucis suae mysteria diuinitatis patefecit. Ipsi quoque praecipit, ne ante praedicationem & resurrectionem suam, qui ipse esset Christus, praedicaent: ne gloriam eius, quam in monte conspexerant, cuiquam dicerent. Magisque; tunc suae potentiam maiestatis operibus quam verbis ostendebant, impleta propheta quae dixit: Neque; audiet aliquis in plateis vocem eius. At post resurrectionem eius, sapientia foris praedicabat: quia misso de super spiritu per Apostolos, aperte se ipsam mundo declarabat. In plateis dabat vocem suam: quia in latitudine plebium manifeste, quae antea paucos docuerat, replicabat: impleto verbo quod eisdem suis praecibus ait: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, praedicate super terra.*

d *In capite turbarum clamitat.* Quia etiam principibus, qui ei praualuisse vt crucifigeretur, videbantur, reatum homicidij, quod perpetrarant, palam reducebant ad memoriam, eosque ad poenitentiae remedium vocabat.

e *In foribus portarum vrbis profert verba sua dicens.* Vrbs, Ecclesia est ex vtroque populo, Iudaeorum videlicet & gentium adunata: cuius portarum fores, sunt doctores, qui verbum praedicando credentes, in eam introducunt. Et in foribus portarum eius verba sua sapientia proferebat: cum in apostolis suis loquebatur, & quibus vnus aiebat: *An experimentum queritis eius qui in me loquitur Christus?* Possent fores portarum vrbis, etiam synagoga maiores intelligi, in quibus sapientia

disputabat: cum legis peritos phariseos, & sacerdotes per apostolos loquens, suam reuocabat ad gratiam, ita vt sicut Lucas ait: *Multa turba sacerdotum obediret fidei.* Quid autem eadem sapientia clamitaret, adiungit.

f *Vsquequod paruuli diligitis infantiam?* Paruuli dicuntur sensu tardiores, qui infantiam, hoc est, ignorantiam completendo diligunt. Vsquequod paruuli sensu veteris instrumenti ceremonias nouo clarescente diligitis? Vsquequod Moyse, Christi euangelio legem praefertis? quousque; decreta, quae rudibus adhuc populis perferuum data sunt, praepontis eis quae filius ipse veniens, perfectis sensu contulit? Iam vidistis Christum in carne, iam miracula facientem & docentem: non tantum spreuistis, sed & occidistis. Saltem modo resuscitatum a mortuis, & praesidentem caelo diligite, & dimittit vobis scelus, quod commisitistis.

g *Et stulti ea quae sibi sunt noxia, cupient: & imprudentes odibunt scientiam.* Cupient: & imprudentes odibunt scientiam. Et stulti ea quae sibi sunt noxia, cupient: & imprudentes odibunt scientiam. Et stulti ea quae sibi sunt noxia, cupient: & imprudentes odibunt scientiam. Et stulti ea quae sibi sunt noxia, cupient: & imprudentes odibunt scientiam.

h *Conuertimini ad correptionem meam.* Corripuit per Apostolorum ora Iudaeos: quia credere nolissent, vt tunc eos, postquam surrexit & ascendit, monuit conuerti.

i *En proferam vobis spiritum meum, &c.* Si adhuc, inquit, conuerti negligitis, proferam vobis vindictam, quam meruistis: & verba, quae de vestra perditione praedixi, ostendam vera esse. Spiritum quippe suum, potentiam vltionis nominat: de qua Moyses ait: *Misisti spiritum tuum, & operuit eos mare.* Et in libro beati Iob dictum est: *Iniquos flante Deo perisse, & spiritum ira eius esse consumptos.*

k *Quia vocaui, & renuistis.* Dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. **l** *Extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret.* Primo benefaciendo & sanando omnes oppressos a diabolo: postmodum in cruce patiendo.

m *Despexistis omne consilium meum.* Dicens: Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum. **n** *Et increpationes meas neglexistis.* Dicens: *Va vobis scribae, & pharisei hypocrita: quia tulistis clauem scientiae. Ipsi non introistis: & eos qui introibant, prohibuistis: & generaliter, qui non credit, iam iudicatus est.*

o *Ego quoque, &c.* Tale est in psalmo de iisdem: *Qui habitant in caelis, iridebit eos, & Dominus subannabit eos.* Non quia buccis Dominus irideat, aut naso subannet: sed ea vis designata est tali verbo, quam dedit Apostolis, vt praedicerent nihil profus impios contra eum supra quam ipse permitteret, insidijs esse acturos: quin potius illorum cepta omnia euacuanda: eius vero gloria post passionem per orbem terrarum esse dilatandam praenosceret. Ideoque; superbiam eorum, etiam cum maxime valere conspicerent, pro nihilo contemnerent.

p *Cum vobis, quod timebatis, aduenerit.* Conferentes ad inuicem: *Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Et venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem.*

q *Cum irruerit super vos repentina calamitas, &c.* Obsidionem Hierosolymorum subitam, & expugnationem totius prouinciae, quae a Romanis facta est, dicit. Quam & ipse Dominus in Euangelio, videns ciuitatem, flensque super eam, praedixit.

r *Quando venerit super vos tribulatio & angustia, &c.* Non legun-

C
A For. 6. b.

Exod. 25. b.
Iob. 5. b.

Matt. 11. d.

Matt. 3. a.

Ibid. 29. b.

Psalm. 2. a.

Ioan. 11. f.

Luc. 14. f.

D

Matt. 20. a.
I. Cor. 15. a.

A

eguntur Iudæi in illa obsidione Dominum inuocasse, sed tantum armis esse confisi: quamuis defolatione patrie ruinamq; templi, amarissima mente conspexerint. Si qui tamen tunc eum inuocabant: quia hi culpam pro qua sunt puniti, intelligere, vt verè pœniterent, nolebant, exauditi non sunt.

Vnde rectè dicitur tribulationem cù angustia fuisse perpessi. Tribulatione quæ erat in eis qua foris deprimebantur: angustia in eo quod intus à Deo nihil consolationis inuenerat. At contra sancti cùm exterius opprimuntur aduersis, spe certa salutis in corde delectantur: scientes se ab illo exaudiri clamantes, cuius se verba iubentis audire meminerunt. Hinc etenim Propheta ait: *Cum inuocarem te, exaudiuit me Deus iustitie mee, in tribulatione dilatasti mihi.* Potest autem tota hæc correctio sapientie, de vniuersis generaliter reprobis accipi, qui in die iudicij clament ad iudicem districtum, aperi sibi ianuam regni postulantes, nec mereantur exaudiri. Nam & hoc quod sequitur.

Psal. 4. a.

a ¶ *Manè confurgent, & non inuenient.* Ipsum tempus extremi examinis: quo alij in vitam æternam, alij in opprobrium resurgunt sempiternum, aperte designat.

b ¶ *Ed quod exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperint: nec acquirerint consilio meo, &c.* Merito salute priuantur, qui principium sapientie timorem Domini & disciplinam, non modo non habent, sed & odijs insequuntur. At salutis filius, iniquos, inquit, odio habui, & legem tuam dilexi.

B

c ¶ *Comedent igitur fructus via sue.* Viam eorum dicit, de qua supra dixerat. Pedes enim illorum ad malum currunt. Quia, inquit, vias meas ingredi noluerunt vt viuerent: recipient mercedem viarum suarum, vt in æternum pereant. At contra de his qui timent Dominum, qui ambulauit in vijs eius, dicitur: *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit.*

Psal. 127. a.

d ¶ *Sutq; consilij saturabuntur.* Quia meo consilio, quo illos saluare decreueram, acquiescere renuebant, saturabuntur suis quibus aiebant. Abscondamus tendiculas contra infontem frustra. Quibus pro Salvatore, latronem sibi eligebant, vt videlicet vastentur à latronibus, & inter latrones damnentur. Quod etiam de omnibus verbi Dei contemptoribus, sicut & cætera, possunt accipi.

Supra eod.

e ¶ *Auersio paruulorum interficiet eos.* Paruulos non ætate, sed sentu dicit, quibus supra dictum est: *Vsquequo paruuli diligitis infantiam?* Qui non paruuli, sed perfecti sensibus esse potuissent, si non à consilio sapientie auditum auerterent: quod autem auerterent, eò sese æternæ morti destinabant.

Iob. 21. b.

f ¶ *Et prosperitas stultorum perdet illos.* Cum nullis retardantibus aduersis perfecterint actu, quod meditates aiunt. Omnem pretiosam substantiam reperiemus. Item auersio paruulorum, tribulatio vite presentis. Prosperitas stultorum, lætitia est reproborum. Per hæc enim gemina vitia, cuncti reprobi pereunt, cùm eos aut prosperitas huius sæculi eleuat, aut aduersitas dejicit.

g ¶ *Qui autem me audierit, absq; errore requiescet.* Potest & in hac vita, & in futura intelligi: quia qui Domino perfecte deseruit, nullis terretur aduersis, imò gaudet in aduersis: & in ipsa morte quasi de ingressu vite lætatur, quietumq; semper à superuacuis cogitationibus ac tumultibus tentationum pectus iuuatè spiritus sancti gratia, gerit: quod requies

septimi diei in lege mysticè signabat. Sed cùm transierit è faculo, non solum absque timore malorum, sed & in magno gaudio speratæ resurrectionis quiescet, vt Lazarus in iuu Abrahæ.

C

h ¶ *Et abundantia perfruetur, timore malorum sublato.* Nunc abundantia bonorum operum, ablato timore eorum qui occidunt corpus: tunc abundantia gaudiorum præmio. Quanta enim ibi abundantia bonorum omnium, vbi gloriam eius, à quo sunt omnia bona, licet intueri, ablato profusus timore omnium, quæ aliquid aduersi vltèrius afferant.

Luc. 10. a.

CAPVT II.

CAPVT II.

Fili mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te. ¶ *Ut audiat sapientiam auri tua.* Inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam. ¶ *Si enim sapientia inuocaueris, & inclinaueris cor tuum prudentie.* ¶ *Si quaesieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam.* ¶ *Tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Domini inuenies.*

Fili mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te. Abscondit mandata Dei penes se, qui hæc audiens, sollicitè in corde recondit: iuxta illum qui ait: *In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi.* Est enim summopere curandū, ne nobis hæc iuxta parabolam Euangelij, demonia quasi semen secus viam iactatum, volucres tollant.

Luc. 10. a.

Psal. 119. b.

Math. 13. a.

a Quia

Ille enim sapientiam antè non audire probatur: qui verba Dei auditu tantum corporis percipiens, non vult memoria retinere vt hæc operetur. Si ergo mandata Dei fixo amore discendi & custodiendi susceperis, primò humilitatis viam tene: hoc est enim quod sublequenter adijcitur.

D

l ¶ *Inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.* Inclinare quippe, est cor ad cognoscendum prudentiam humiliare, & emundare cor, vt dignum fiat ad percipienda mysteria veritatis. Vnde eadem sapientia patri loquens ait: *Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, id est, abscondisti à superbis, & reuelasti humilibus.*

Math. 13. d.

m ¶ *Si enim sapientiam inuocaueris, & inclinaueris cor tuum prudentie.* Nullum inuocare, id est, in nos orando vocare, nisi Deum debemus. Cùm ergo sapientiam inuocandum esse docet, ostendit se proculdubio non quamlibet sapientiam, id est, notitiam rerum cælestium siue terrestrium, sed ipsam Deitatis cognitionem nobis ad sequendum proponere. In huius namque perceptione sapientie, summæ est perceptio beatitudinis: ipsa attestante quæ patri pro nobis supplicans ait: *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum & verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Notandum est autem, quod & sapientiam inuocare, & nosmetipsos ad noscendam prudentiam, cor inclinare suadet.

Ioan. 17. a.

Quia nimirum necesse est, vt diuinum in cunctis flagitemus auxilium, & ipso Domino adiuuante bona, quæ valeamus, agamus. Neque enim sine ipso quicquam facere possumus, nec rursus sine nostro conamine quantumcumque habere valeamus, quapropter nos ab ipso saluandos esse credamus.

n ¶ *Si quaesieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam.* Si tanta cura sapientiam, quanta cupidi quaerunt pecuniam: vel cerrè si tam sollicitè quaesieris sapientiam, ipsa sapientia (quasi infinitas per hanc & ineffabiles diuitias sis acquisiturus) percipies præmia quæ sublequenter exponuntur. Qui verò thesauros effodit, eijcit rudera terræ, & facit in altum foueam, sedulus insitit labori, donec ad thesauros, quos quaerit, attingat. Et qui thesauros sapientie inuenire desiderat, quicquid sibi terrenum inesse deprehenderit, expurget: carnales illecebras abscondat, fossam in se humilitatis faciat, nec quiescat ab agendo prius quam se venam veritatis inuenisse cognouerit.

Supra eod.

o ¶ *Tunc intelliges timorem Domini, &c.* Si sollicito corde quaesieris, peruenies ad experientiam amabilis Domini timoris, qui non initium, sed perfectio est sapientie cælestis in hac duntaxat vita. Ideoq; non eum perfecta dilectio foras mittit, sed facit permanere in sæculum sæculi: sed & scientiam

iplius

E ipsius diuinitatis quae perpetuo beatum facit, inuenies. a ¶ Quia Dominus dat sapientiam. Respicit hic uerficulus ad hoc quod supra dixerat: si enim sapientiam inuocaueris, &c. usque dum ait: Et scientiam Dei inuenies. Ideo namque sapientia, id est, Dominus inuocandus est ad accipiendam sapientiam, quia sapientia non a nobis ipsis haberi potest: sed a Domino datur. Taceat Pelagi⁹ redargutus ab Apostolo, qui ait: Quid enim habes quod non accepisti? Et Apostolus Iacobus: Si quis autem uerbum uestrum, inquit, indiget sapientia, postulet a Deo.

b ¶ Et ex ore eius scientia & prudentia. Potest in hoc uerficulo ipsa ineffabilis & coeterna Deo patri sapientiae naturitas intelligi, de qua alibi dicit: Ego ex ore altissimi prodij primogenita. Potest os Domini & in sanctis eius accipi: unde dicit solet in prophetis: quia os Domini locutum est. Et ex ore eius scientia nascitur & prudentia. Quia nisi ipse os humanum sanctificet, nisi hoc suū ipse dignanter efficiat, perfecte tam loqui sapientiam nullatenus ualeat.

c ¶ Custodiet rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter. Cognatae sibi sunt uirtutes, rectitudo & simplicitas, neque ab inuicem queunt separari. Unde & sapientia unam earum sine altera non querit: sed in quibuscunque ambae conueniunt, hos custodit & protegit. Denique de beato Iob dicitur: Quia terra uir ille simplex & rectus, simplex uidelicet per innocentiam mansuetudinis: rectus per cautelam discretionis. Simplex, quia nullum laedere, imò cunctis prodesse desiderabat: rectus, quia se à nullo corrumpi permittebat.

d ¶ Seruans semitas iustitiae, & uias sanctorum custodiens. Vias sanctorum generalia Domini mandata, semitas iustitiae, arctiora uita caelestis instituta, quae perfectis solum accessibilia sunt, dicit. Vtrasque autem sapientia seruat, ut in quocunque uirtutum gradu rectos iuuet ac simplices.

e ¶ Tunc intelliges iustitiam & iudicium, &c. ut eruaris de uia mala, ab homine qui peruersa loquitur. Viam malam, opera iniqua: hominem peruersa loquentem, doctorem dicit iniquae operationis. Viam malam, inquam, uocant, qui dicunt: ueni nobiscum, insidiemur sanguini, peruersa loquentem eum, qui huius auctor est falsionis.

f ¶ Qui relinquunt iter rectum, &c. Pulchre itineri recto uias tenebrosas opposuit: quia nimirum iter rectae actionis in luce peragitur, atque ad lucis supernae gaudia ducit. At sicut Deus ait: Omnis qui male agit, odit lucem, & non uenit ad lucem, ut non arguantur eius opera, & talis finem exterioribus fortietur in tenebris.

g ¶ Qui latantur cum malefecerint, &c. Ideo malefacientes exultant: quia per uias tenebrosas ambulantes, & nesciunt quò eunt. Si enim qui ad poenam tendunt, aspicerent, gressum utique cohiberent, noxiamque latitiam salubri fletu castigarent.

h ¶ Ut eruaris à muliere aliena, &c. Pendet hic uersus à superioribus, ubi dictum fuerat: prudentia seruabit te. Et est sensus: prudentia seruabit te, ut eruaris à muliere aliena. Quia ergo prius Salomon auditorem suum, quem sapientiam docere letagat, admonuit, ne latronibus iungeretur, nisi uideret turem, simul curreret cum eo, sed recte ac simpliciter incederet: nunc commonet ne cum adulteris portionem suam ponat. De quibus & hoc quod supra dicitur: ut eruaris de uia mala, ab homine qui peruersa loquitur, potest specialiter intelligi. Quae enim peruersior locutio quam ad itura suadet: quod capitulum incipit à loco ubi ait: Fili mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te. Potest autem per mulierem extraneam, haereticorum prauitas intelligi à Christi & Ecclesiae membri aliena, quae mollitia discretitudinis & linguae blandimentis, corda decipere innocentium

solet. Unde Psalmista: Mollierunt sermones suos super oleum, & ipsi sunt iacula. i ¶ Et reliquit duces ueritatis suae, & pacti Dei sui oblita est. Patet de adultera, quia primum uerum relinquit & pacti Dei obliuiscitur: eius nimirum quod cum uero suo Domino tene, tempore nuptiarum pepigit, quòd fidem sibi castitatis alterutrum seruarent. Patet & de mente haeretica, quia relinquit doctorem, à quo fidem ecclesiae didicerat, & oblita est pacti Dei sui: hoc est, fidei ipsius dominicae, quae in simbolo continetur, quam se die baptismatis seruaturam esse promiserat.

k ¶ Inclinata, &c. Omnis conuersatio adulterae ad inieritum ducit, & quamuis blanda uideatur ac mansueta, non minore lenit in fine uindicta, quae latrocinando aperte impietati famulantur. Potest domus adulterae, ipsa eius caro in qua turpitudini ac luxuria subternitur, accipi: quae nouissimi tempore iudicij non ad uitam, sed perpetuam resurget ad mortem. Sed & haereticorum domus, quia super arenam construitur, & cum stare uideretur, uergit ad casum, suisque crementis quasi quibusdam semitis in impiorum con-

fortia, id est, ad spirituum tendit tormenta malignorum. l ¶ Omnes, &c. Ad eam, ad mortem dicit, non ad mulierem. Potest enim qui adultera mixta est, Domino iuuante reuertit, ac uita penitendo mereri. Potest qui haeresi pollutus est, respiscendo redire ad salutem: at qui semel aeterna morte raptus est, nunquam redibit ad uitam: quod contra Origenianos proprie dictum est: qui haereticis, meretricibus, cunctisque flagitiosis turbis, & insuper ipsi diabolo atque angelis eius, post innumera, licet expleti uniuersalis iudicij tempora, remissionem scelerum, uita ac regnum promittunt in caelis, male intelligentes illud Esaiæ: Et claudentur impij in carcere, & post dies multos uisitantur: quasi post multa tempora terminati iudicij saluandos dixerit impijs, cum ille contra nullam eis salutem tribuat, sed eos qui hoc tempore mortui, pro enormitate flagitiorum claudi merentur in carcere poenarum, tempore resurrectionis ad modicum uisitandos significet, tantum ut receptis corporibus in iudicio grauius damnentur, & continuo post iudicium atrocioribus perpetuo recludantur in poenis. Quamuis & ita recte possit accipi. Omnes qui ingrediuntur ad eam, id est, ad meretricem, siue ad domum eius, non reuertentur: quia quantum attinet ad naturam iniqua sua uoluntate deprauatam, recursus per semetipsam non habet: sed per Dei gratiam, qua adiuuatur & instauratur, ut semitas uiae apprehendat. Designatum est enim hoc dicto pondus iniquitatis, ut cum reuertitur quis, sibi non tribuat, sed gratiae Dei, non ex operibus, ne forte gloriatur.

m ¶ Ut ambules, &c. Viam bonam, ueritatem dicit rectae fidei, de qua Dominus ait: Ego sum uia. Et alibi: Nemo potest uenire ad patrem nisi per me. Calles autem iustorum, multifaria sanctorum exempla nominat. Pendet hic uersus ex eo quod supra dictum est: Prudentia seruabit te, sicut & illud: Ut eruaris à muliere aliena.

n ¶ Qui enim, &c. Et hic rectis iungit simplices, sicut & supra cum diceret: Custodiet rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter. Quia nimirum simplicitas sine rectitudine dissoluta est, & stulta: rectitudo autem sine simplicitate, austeram nimirum existit & dura. Verum utraq; uirtus coniuncta, perfectum reddit hominem. Sed hoc inter utrumque uersum distat: quia in illo quòd iustus in praesenti Dominum certantes adiuuet, in isto quòd uictores in futuro coronet, indicatur. Terrae uero nomine ecclesia designatur, quae spirituale Deo fructu germinare consueuit. In qua iusti habitant & permanent, qui à consortio eius nec morte separantur: sed terminata hac uita ad illam eius partem, quae cum Christo in caelis regnat, perueniunt.

a ¶ Impij

1 Cor. 4. b

Iacob. 1. n.

Ecl. 24. a.

Esa. 59. d.

Iob. 2. a.

Supra. b.

Luc. 3. c.

G Psal. 45. d.

H.

Esa. 24. d.

Ioan. 14. a. Ibidem. 6.

Supra. eod.

a ¶ Impij

A *a* ¶ Impij verò de terra perdentur, & qui iniquè agunt, auferentur ex ea.] Possunt hæc non de cunctis generaliter reprobis dicta accipi: sed de illis specialiter, qui ad terram Domini, id est, Ecclesiam pertinere videbantur: & tamen exigentibus meritis auferuntur ab ea: quidam quidem aperto ipsius Ecclesie iudicio, vt Simon, Arius & Porphyrius: quidam verò in secreto inuisibilis iudicis, vt innumerorum qui etiam hominibus boni videntur. Impios enim apertos apostatas dicit: at iniquè agentes omnes, qui perceptis fidei sacramentis ab eius castitate aliquo modo prauè viuendo degenerant. Vtrique autem in futura retributione de viuentium terra perdentur: quia non habitabit iuxta Dominum malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos eius. Et rectè, quia de malorum bonorumq; vijs multa prædixit, de vtriusque sine in conclusione subiunxit: quomodo & in præcedente parabola, qua latronum confortia vertebat, fecerat, dicens de fine malorum. Et prosperitas stultorum perdet illos. De fine verò bonorum: Qui autem me audivit, absque terrore quiescet. Possunt verò, de quibus nouissimè disputauimus, de antiquo Dei populo etiam intelligi: quia cum rectè viueret in terra sua, feliciter maneret: at cum peccaret, exterminaretur ab hac terra.

a Impij verò de terra perdentur, & qui iniquè agunt, auferentur ex ea.

CAPVT III.

Fili mi, ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea custodiat cor tuum. *c* Longitudinem enim dierum & annos vitæ & pacem apponent tibi. *d* Misericordia & veritas non te deserant. *e* Circumdanda es gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui. *f* Et inuenies gratiam & disciplinam bonam coram Deo & hominibus.

g Habe fiduciã in Domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ. In omnibus vijs tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos.

h Ne sis sapiens apud temetipsum. *i* Time Dominum, & recede à malo. *k* Sanitas quippe erit vmbilico tuo, & irrogatio osium tuorum. *l* Honora Dominum de tua substantia, & de primitijs frugum omnium tuarum de pauperibus.

m Et implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia redundabunt. *n* Disciplinam Domini

Deum timere admonet. Ibi enim fragillum animos ne desperent, promisso Dei auxilio roborat. Hic fortiores ne de se præsumant, diuini timoris memoria coercet.

k ¶ *Sanitas quippe erit vmbilico tuo, & irrogatio osium tuorum.*] In ossibus, solida virtutum opera: In vmbilico, qui interiori corporis parte medius est, infirma adhuc & imperfecta bonorum actio designatur. Si ergo Deum timueris, & non tuis viribus, sed superna protectione confusus à malis abstinere studueris, sanitas erit vmbilico tuo, & irrogatio osium tuorum: quia & infirmitas operis per hæc ad statum perfectionis conualescet, & fortia quæque tua acta vnde amplius roborentur, accipient.

l ¶ *Honora Dominum de tua substantia, & de primitijs frugum omnium tuarum de pauperibus.*] Multi multa pauperibus: sed de aliena substantia ac frugibus, quas viuel fraude rapuerant, tribuunt. Multi largiuntur de suo, sed largiendo Dominum non honorant: quia fauoris humani, & non amore superni inspectoris faciunt. Qui ergo proficuum sibi elemosynæ fructum fore desiderat, & de suis proprijs, & in conditoris honorem tribuat, vt scilicet homines, qui eius plasma sunt, quique ad eius imaginem sunt facti, recitentur. Non solum autem de substantia pecuniæ, quam pauperi portigimus: sed de cuncta bonæ operationis, quam agimus, de vniuersa celestis gratiæ, quam percepimus, substantia vel frugibus Dominum honorare iubemur, hoc est, eius in omnibus, & non nostram querere laudem. Sed & ille Dominum de sua substantia suarumque frugum primitijs honorat, qui omne quicquid boni operatur, non hoc suis viribus ac meritis, sed supernæ gratiæ tribuit, memor illius verbi: *Quia sine me nihil potestis facere.*

m ¶ *Et implebuntur horrea tua saturitate, & c.*] Ait in euangelio Dominus: *Thesaurizate autem vobis thesauros in celo.* Si ergo thesauros in celo possunt habere iusti, quia veras sibi diuitias inueniunt, possunt vtrique & horrea & torcularia, quia non esurient neque sitient amplius. *Et implebuntur horrea tua saturitate:* quia *Satiabor,* inquit, *dum manifestabitur gloria tua.* Redundabunt torcularia vino: quia interna iuauitas æternorum, corda cunctorum fidelium in laude sui conditoris accendit. Hinc etiã dicit: *Vredatis & bibatis super mensã meã in regno meo.* Sed & in præsentem nonnunquam doctores, qui panem verbi qui poculum gratiæ spiritualis indigenti ministrat, maiora ministrandi dona Dominus pro mercede condonat. Qui terrena subsidia largitur inopibus, ditior dando celesti remuneratione redditur.

n ¶ *Disciplinam Domini, fili mi, ne abicias: nec deficias, cum*

Psalms. a.

Supra. d.

Esai. g. b.

B *F*ili mi, ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea custodiat cor tuum.] Hinc docet misericordiæ operibus insistendum, neque nostris fidendum viribus, sed à Deo auxilium esse flagitandum. Et congruo satis ordine postquam coërcuit à crudelitate, postquam à luxuria castigauit: ornat à trib. bonis quem instruit.

c ¶ *Longitudinem enim dierum & annos vitæ & pacem apponent tibi.*] Ne impolita præceptorum custodia turbaret audientem, præmiit præmia certa, & sic enumerat præcepta. Longitudine dierum, lucem sempiternam: annis vitæ transcensum mortalitatis huius: augmento pacis, ipsum æternæ beatitudinis statum designat. De qua dicit Esaias: *Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis.* Sed & priori Dei populo in præsentem datum est, vt cum legi Dei obediret, longo tempore in pacis quiete viueret.

d ¶ *Misericordia & veritas non te deserant.*] Nunquam ab ore tuo veritas quæ dicenda, nunquam ab ore misericordia, quæ proximo sit impendenda, recedat. Si enim sit, vt & te Dei semper misericordia prosequatur, & veritas. Misericordia videlicet, quæ deleat peccata tua: veritas verò, quæ compleat promissã suã.

e ¶ *Circumdanda es gutturi tuo, & c.*] In gutture, organum vocis: in tabulis cordis, latitudinem insinuat cogitationis: Si ergo virtus misericordiæ & veritatis radici infixæ mentis: promatur & voce loquentis, vt & occulto inspectori arcana placeant intentionis, & proximos iuuent officia locutionis. Benè autem virtutes circumdari docet gutturi, cum vox loquentis potius intus in gutture fieri soleat: quia videlicet prædicationis vox de internis emanat, sed extrã circumdat. Nam quo alios ad benè viuendum suscitatur, eo ad benè agendum & opera prædicantis ligatur, ne extra sermonem actio transeat, ne voci vita contradicat.

f ¶ *Et inuenies gratiam & disciplinam bonam coram Deo & hominibus.*] Coram Deo inuenit gratiam & disciplinam bonam, qui vsu virtutum iugi, promeretur à Domino, vt per dies seipso perfectior efficiatur & melior. Sed & coram hominibus gratiam inuenit & disciplinam bonam: cuius opera sunt talia, in quibus iure laudatur pater, quæque exemplum viuendi proximis exhibeant.

g ¶ *Habe fiduciã in Domino ex toto corde tuo, & c.*] Non metuas ob imbecillitatem propriam diuina te non posse seruare

C

Job. d.

D

Mat. d. b.

Ioan. v. a.

Psal. d.

Luc. 12. e.

ab eo

ab eo corripis.] Sunt qui in prosperis Domino seruiunt, & in aduersis recedunt. Vnde sapientia quem in prosperis bene viuere docuit, etiam in correptione ne deficiat, hortatur: ne accedente infirmitate, vel paupertate, vel persecutione, humanam pietatem, quam seruare in tranquillitate videbatur, amittat.

a ¶ Quem enim diligit Dominus, corripit, &c.] Tanto ergo minus de flagello, quo castigamur, murmurare debemus, quanto certius in eo paternæ dilectionis pignus tenemus. Vnde & ipse dicit: Ego quos amo, arguo & castigo. Notandum autem, quod pro hoc verbo Lxx. interpretes dixere, flagellat autem omnem filium, quem recipit: quod mirandum cur Apostolus ad Hebræos Hebraicè scribens, magis se qui voluerit.

b ¶ Beatus homo qui inuenit sapientiam, &c.] Quia positus sub disciplina & correptione consolabatur, addit quod cæperat: insinuans quia beatitudo est vera hominis, non aduersis carere in præsentia, sed æternæ sapientiæ perceptione lætari: quod est & in hac vita Domini voluntatè cognoscere, & in futuro eius visione perfui. Et bene cum diceret: Beatus homo qui inuenit sapientiam, doctrinam veritatis aure percipiendo: sed affluere prudentia negligunt, nolendo cordis sui sinum ad percipiendam eius amplitudinem laxare.

c ¶ Melior est acquisitio eius negotiatione argenti & auri.] Non metuat de correptione inopie quisquis opes acquisiuit sapientiæ: quia thesaurus terrestribus incomparabiliter munus celeste præcellit.

d ¶ Primi & purissimi fructus eius.] Si iuxta Ecclesiasticum radix sapientiæ est timere Deum, fructus sapientiæ qui sunt, nisi videre Deum? Et hi sunt primi ac purissimi: siue quia Deo, qui videtur, ab initio est, & nihil inquinatum in eius visione incurrit: siue quia primò ad hanc contemplandam homo creatus est. Vnde & adolescentior filius vbi ad patrem pœnitens redijt, primam stolam recepisse memoratur: siue quia primò & rude aurum solet esse purissimum. Et in prima stola nostra verè est beatitudo credenda, quæ nobis in resurrectione perfectius à Domino promittitur esse reddenda.

e ¶ Pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari.] Non modo terrenis, verum & celestibus diuitijs, imò & ipsius angelorum conspectibus huius sapientiæ claritas antefertur. Vnde & Propheta: Quid enim mihi restat in celo, & à te quid volui super terram? & cætera vsque ad finem psalmi.

f ¶ Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitia & gloria.] Visione suæ diuinitatis electos in perpetua luce condonat, & eosdem in præsentia vita incarnationis suæ sacramentis & charismatibus illustrat ac roborat. Dat eis qui ob se comparandam sua omnia vendunt, centuplum in hoc tempore, & in sæculo venturo vitam æternam. Sequitur in hoc loco iuxta antiquam translationem, quod nostri codices non habent: Ab ore eius proficitur iustitia: legem autem & misericordiam in lingua portat. Quod ideo adnotandum creditur: quia hi versiculi in opusculis patrum sæpe positi inueniuntur.

g ¶ Via eius via pulchra, & omnes semitæ illius pacificæ.] Actiones eius & doctrinæ quæ in euangelij cõinentur, pulchra sunt: quia diuinæ, ac puri hominis modum longè transgressæ, & omnia iusta eius ad pacem ducunt æternam. Omnia quæ in carne gessit, ad reconciliandos Deo mortales, ad pacificandum cum angelis genus humanum, ad demonstranda suis seruandæ ad inuicem pacis & dilectionis exempla pertinent.

h ¶ Lignum vite est his qui apprehenderint eam, & qui tenuerint eam beatus.] Sicut in medio paradisi lignum vitæ Moyfes esse testatur: ita per sapientiam Dei, videlicet Christum, viuificatur Ecclesia: cuius & nunc sacramentis ac sanguinis pignus vitæ accipit, & in futuro præsentia beatificatur aspectu.

i ¶ Dominus sapientia fundauit terram: & stabiliiuit caelos prudentia.] Deus pater per filium omnia condidit. Typicè autem fundauit terram sapientia: cum per ipsum sanctam Ecclesiam in fidei soliditate locauit. Stabiliiuit caelos prudentia: cum per eundem sublimia prædicatorum corda illustrauit.

k ¶ Sapientia illius eruperunt abyssi.] Quando in diebus Noe rupti sunt omnes fontes abyssi magna, vel cum quotidiano progressu fontes & flumina de abyssis, per terræ venas emanant, ebulliunt, procedunt. Aliter sapientiæ erumpunt abyssi, cum largiente Christi gratia, profunda sacramentorum cœlestium fidelibus innotescunt.

l ¶ Et nubes rore concreuerunt.] Patet iuxta literam. Sed allegoricè nubes sunt Ecclesiæ magistri sublimes per contemplationem & vitam, rigantes corda auditorum quali subiectam sibi terrâ per doctrinam. Quæ rore concreuerunt: quia subtilissima discretione virtutes suas, quibus proficiant, quibus alta petant, quæque minoribus in exemplum monstrent, examinant.

m ¶ Fili mi, ne effluant hæc ab oculis tuis.] Ne disciplina temporalis fatigatus, sapientiæ, quæ tanta est, gratiam perdas, præcaue.

n ¶ Custodi legem atque consilium meum.] Lex sapientiæ est, quæ dicit: Si vis ad vitam ingredi, non occides, non mochaaberis, non furtum facies, non falsum testimonium dices, &c. Consilium sapientiæ est, cum protinus addidit: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & cætera.

o ¶ Et erit vita animæ tuæ.] Anima tua habet vitam cum Deo, si eius decreta custodieris: quamlibet caro disciplina correptionis, aut etiam mortis preatur.

p ¶ Et gratia faucibus tuis.] Quam dulcia, inquit, faucibus meis eloquia tua. Habet ergo sensus animi fauces suas, quibus verba, quæ audit, didicet, quibus res & gesta singulorum quæ cernit, discernendo examinet: & hæc amplectendo recipiat, illa reprobando contemnat. Quibus nimirum faucibus cum legem atque consilium Domini custodimus, gratia multiplicatur: quia quanto solertiùs quisque diuinis obtemperat iussis, tanto dulcius eius amorem concipit. Quam nostris faucibus inesse gratiam desiderabat psalmista, cum ait: Gustate & videte quoniam suauis est Dominus.

q ¶ Tunc ambulabis fiducialiter, &c.] Fiducialiter in via nostra incedimus, cum Dei gratia confisi, profectum in bona nostra cõuersatione suscipimus. Si ergo eius imperijs humiliter subdimur, & gustum superni amoris suauis faucibus mentis attingemus, & operationis bonæ augmentum semper obtinebimus. Sed & in tentationibus ne deficiamus, ipso iuuante defendemur. Hoc est enim quod sequitur.

r ¶ Et pestuus non impinget.] Quoniam diligentiùs Deum, omnia cooperantur in bonum.

s ¶ Si dormieris, non timebis, &c.] Patet iuxta literam: quia securus, & dormit, & vigilat, & quiescit, & ambulat, qui se innocenter ante Deum & iustè viuere meminit. Sed & iustus cum in morte dormierit, non solum potentias malignorum spirituum non metuit: sed in pace quiescit, ac securus diem resurrectionis expectat, quia Deum ubiq; protectorem habet & custodem. Quale est in psalmo: Nam & si ambulauero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.

t ¶ Noli

G Gen. 3. n.

Gen. 7. b.

Met. 19. c.

Psal. 118. n.

Psal. 33. b.

Rom. 8. c.

Psal. 22. a.

Apoc. 3. d.

Hebr. 12. b.

Luc. 15. a.

Psal. 72. d.

Mat. 19. d.

A

a ¶ Noli prohibere benefacere eum qui potest: si vales, & ipse benefaciat. ¶ Quia supra diligenter legem Domini & consilium obferuare monuit, & æternam requiem obseruantibus promittit: nunc multipliciter quæ sint obseruanda, replicat. Primum quod ad id, quod intermiserat, rediens, misericordiam proximò exhibendam, & iustè cum illo docet esse viuendum. Deinde & ab inimico cauendum esse præmonet. Noli ergo, inquit, prohibere benefacere eum qui potest: quod si vales, & ipse benefaciat, ne audias à Domino cū phariseis: *Ipsi non introiisti, & eos, qui introibant, prohibuisti.*

Luc. 11. g.

b ¶ Ne dicas amico tuo: vade & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare. ¶ Non solum de eo qui elemosynam pecuniæ petit, hoc mandatum datur, vt beneuolus ad largiendum, & prompti existamus: sed & per omnia Christi mandata, qui ait: *Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis: statim facere, & non in crastinum differre inebemur.*

Ioan. 15. b.

c ¶ Ne moliaris amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam, & c. ¶ Non vetat contendere aduersus eum qui mala facit, vt corrigatur: quia hoc nimirum frustra non fit, quod certa necessitas cogit vt fiat: imò etiam qui ait: *Si peccauerit frater tuus, increpa illum, vult vt erratè quantum vales, ad viam veritatis reuocare contendas.*

Mat. 18. b.

B

d ¶ Ne amuleris hominem iniustū, nec imiteris vias eius, & c. ¶ Omnis illusor, inquit, quia illusor est: qui vel verba Dei quæ nouit implere cõtemnit, vel eadem peruersè intelligendo ac docendo corrumpit. Est illusor & ille, qui promissa eius quasi parua despicit, & iram distractionis eius quasi tolerabilè spernit. Nec nõ & ille qui proximorū simplicitati, vel paupertati improbus insultat. Ideoq; omnè huiusmodi illusorè, meritò diuina abominatur iustitia. Bene autè subditur.

Luc. 9. d.

Mat. 11. d.

Luc. 16. e.

e ¶ Et cum simplicibus sermocinatio eius. ¶ Quia sæpè superbi dum simplicibus illudunt, prudentiores se illis quos irrident, iudicant. Sed horum prudentia iuxta quod Iacobus ait, terrena est, animalis, diabolica. Sermocinatio autem Domini cum simplicibus est: quia illos cœlestis sapientiæ secretis illustrat, quos terreni facti ac duplicitatis nihil habere cõsiderat. Hinc etenim dicit: *abcondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.*

Ephes. 1. a

Mat. 25. e.

f ¶ Egestas à Domino in domo impij. ¶ Iuxta exemplum purpurati diuitis, qui & in hac vita spiritualibus egebat bonis, & in futura ad tantam peruenit inopiam, vt de digito Lazari, quondam pauperis, vnam aquæ guttam requireret, nec rareretur accipere.

g ¶ Habitacula autem iustorum benedicuntur. ¶ Iuxta hoc Apostolus fidelibus de Domino loquens: *Qui benedixit nos, inquit, omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo, qui & in remuneratione ab ipso sunt audituri: Venite benedicti patris mei, percipite regnum.* Sed & iuxta litteram sæpè contingit eos, qui aliena ditipiunt, ad vltimum inopia consumi. At illos qui sua largiuntur, etiam bonis abundare terrenis.

h ¶ Ipse deludet illusores, & mansuetus dabit gratiam. ¶ Hos vericulos Apostoli Iacobus & Petr⁹, iuxta antiquam translationem

posuere, dicentes: Quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

i ¶ Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exultatio ignominia. Et Dominus ait: Omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

C
Iacob. 4. b.
Luc. 14. e.
18.

CAPVT IV.

a Noli prohibere benefacere eum qui potest: si vales, & ipse benefaciat. b Nec dicas amico tuo: vade & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare. c Ne moliaris amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam. Ne contendas aduersus hominem frustra: cum ipse tibi nihil mali fecerit. d Ne amuleris hominem iniustū, nec imiteris vias eius: Quia abominatio Domini est omnis illusor. e Et cum simplicibus sermocinatio eius. f Egestas à Domino in domo impij: s habitacula autem iustorum benedicuntur. h Ipse deludet illusores, & mansuetus dabit gratiam. i Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exultatio ignominia.

CAPVT IV.

AVdite filij disciplinam patris, & attendite vt sciatis prudentiam. Donum bonū tribuam vobis: legem meam ne derelinquatis. 1 Nā & ego filius fui patris mei, tenellus & vni-genitus coram matre mea, & docebat me, atque dicebat: Suscipiat verba mea cor tuū: Custodi præcepta mea, & viues. Posside sapientiam, posside prudentiam. Ne obliuiscaris, neq; declines à verbis oris mei. Ne dimittas eam, & custodiet te: dilige eam, & conferuabit te. Principium sapientiæ, posside sapientiam: & in omni possessione tua acquire prudentiam. Arripe illā, & exaltabit te: & glorificaberis ab ea, cum fueris eā amplexatus. o Dabit capiti tuo augmenta gratiarū: & corona in clyta proteget te. p Audi fili mi, & suscipe verba mea, vt multiplicetur tibi anni vita: Viam sapientiæ mōstrabo tibi, & ducā te per semitas æquitatis: quas cū ingressus fueris, non artabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum. Tene disciplinā, ne dimittas eam. Custodi illā: quia illa est vita tua. Ne delesteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorū via. Fuge ab ea, nec transeas per illam: declina, & desere eam.

Non

etiam, amplior gratia spiritus augetur, & corona superne vitæ in futuro donabitur. De qua Paulus: *In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die.* Expolitū sanè his, quæ à patre verba perceperat, redit ad docendum auditorem suum sapientiam, quam cepit. p Audi fili mi, & c. vt multiplicetur tibi anni vita. Id est, vt vitæ æternæ dona percipias. q Ducam te per semitas æquitatis, & c. Semitæ, id est, actiones æquitatis, dum inchoantur, arctæ videntur & angustæ: dum verò profectum capiunt, iam ex consuetudine spaciose videntur & lata, psalmista testante, qui cū incipiens Domino dixisset: *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias tuas: postmodum iam proficiens canebar: Viam mandatorum tuorum cucurri, dum dicitur: asti cor meum.* Et si ergo semitæ æquitatis cū ingredi cõperis, arctæ tibi videntur: tamen eas cū ingressus fueris, non artabuntur gressus mentis tuæ: sed iuxta quod Dominus ait: *Iugum suauis, & onus leue reperies.* Etenim reprobi in hac vita, latum intrant iter: at in die nouissimo ligatis manibus & pedibus mittentur in tenebras. Pedes verò electorum dirigentur in viam pacis. r Et currens non habebis offendiculum. Quo alacrius ad implenda Dei mandata cucurris: eò minus aduersa, quæ te impediunt, timebis. Nā quicunq; in praua actione defudant

C
Iacob. 4. b.
Luc. 14. e.
18.

D

Mat. 19. f.

2. Tim. 4. v.

Psal. 16. f.

Psal. 118. d.

Mat. 11. d.

Mat. 21. f.

offendi-

D. HIEH
Tom. VI. 7.

E offendiculum in medio cursu reperiunt, quia extemplo dum non praevident, rapiuntur ad poenam.

a *Comedunt panem, &c.* In actione scelerum, iniqui quasi epulis delectantur appositis. Vel certe vinum damnatorum bibunt, & eluculentibus spicas tollere gaudent, ut esse moris impiorum scriptura sacra testatur.

b *Iustorum autem semita quasi lux splendens procedit, &c.* Iustorum opera in luce scientiae peraguntur, & aeternam ducunt ad vitam, quae est perfecta dies.

c *Via impiorum tenebrosa, nesciunt ubi corrumpant.* Dicit de his

Joannes Apostolus: *Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est: qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quod eat: quia tenebrae obcaecaverunt oculos eius.* Cui contra superius dicitur sapientia: quia currens non habebis offendiculum, id est, scandalum.

d *Fili mi, audivisti sermones meos, &c.* Sunt qui recte vivere videntur hominibus: sed quia recta intentione non faciunt, a Deo qui cor respicit pravam, vita eorum reprobat, quae credebatur bona. Omni ergo diligentia cordis munditiam serva: quia ad eius examen modus aestimabitur vitae.

e *Remove a te os pravam, & detrahentia labia sint procul a te.* Durobus modis sentientium, ut & ostium ne pravam loquatur aliquid, & tua labiane detractionibus assuescant, custodias: & alios quoque, quos huic vitio subditos nosti, ne te corrumpant, fugias.

f *Oculi tui recta videant, &c.* Iter iustitiae, quo ingredi debes, diligenter edisce: & in cunctis quae agere disponis, sollicitus ad quem sint finem ventura, praevide. Hoc est enim palpebras recta videntium oculorum, tuos praecedere gressus: bonum opus quod acturus es, sedula cogitatione praevinire: & quia secundum Deum sit, meditando praevidere. Item palpebrae gressus praecedunt, cum operationem nostram consilia recta praeveniunt. Qui enim negligit considerando praevidere quod facit, gressus tendit, oculos claudit, pergendo iter conficit: sed praevidendo sibi metipsum non antecedit: atque idcirco citius corrumpit: quia quod pedem operis ponere debeat, per palpebram consilij non praevidet.

g *Dirige semitam pedibus tuis.* Ne videlicet erres in actibus aut fide.

h *Et omnes, &c.* Ne levitate mentis a bono movearis proposito. Hinc & Apostolus: *Stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper.*

i *Ne declines ad dexteram neque ad sinistram.* Dextera via, bona: sinistra accipitur reproba. Non ergo dexteram viam ambulare, sed ad dexteram declinare prohibemur. Declinat enim ad sinistram, qui iniustus est. Declinat ad dexteram, qui sibi vult arrogare quod iustus est. Declinat ad dexteram, qui de suis vitiis praesumat. Declinat ad sinistram, qui praesua fragilitate desperat se posse salvari. Declinat ad sinistram, qui stultitiae famulatur. Declinat ad dexteram, qui vult plus sapere quam oportet sapere: quod & de ceteris virtutibus ac vitijs eodem modo intelligitur.

k *Averte pedem tuum a malo.* Hoc est, ne vel huc, vel illuc a recto devies: quia virtutes discretionem quaerunt, & nimietas omnis in vitio est.

l *Vias enim quae a dextris sunt, &c.* Id est, elegit, & placent illi: ideo displicentibus, & reprobis dicitur est: Non novi vos: quod est dicere, non vos elegi, non mihi placetis.

m *Perversa vero sunt, &c.* Si auerteris a malo pedem tuum, si bona quae docui Domino iuvante facere studueris, aderit

ipse propitius conatibus tuis, ut & nunc recte ingredi, & tunc ad pacem valeas pervenire sempiternam.

CAPUT V.

Fili mi, avide sapientiam meam, &c. Hactenus generaliter castigaverat auditorem. Hic sub specie meretricis, ab haereticorum nequitia prohibet.

o *Ut custodias cogitationes, &c.* Cogitationes quibus recte credas: labia quibus ipsam fidem persimplicia verba, & consueta atque ecclesiastica profitearis. Sed & iuxta literam qui adhaeret meretrici, etiam labia vel osculando, vel turpia fando comaculat.

p *Ne intenderis fallaciae mulieris, &c.* Recte sapientia huius mundi, atque concupiscentia eius, fallax mulier dicitur: quae pernitorem gloriae temporalis, & peccati dulcedinem, animas reproborum dum demulcet, a Deo meretricaria facit: & de vana spe praesentis seculi deceptos fallit. Aliter: Cum in ore haereticorum dulcedo eloquentiae, non ad sufficientiam solummodo, verum etiam ad superfluitatem resonat, ob id fallitas, quia apte proferti cernitur, veritas a stultis aestimatur.

q *Et nitidius oleo guttur eius.* Oleo Spiritus sancti fides catholica consecratur, quo nitidius suum guttur ostentant, qui suos sensus patrum fidei anteponunt. Patet de meretrice, quia & sermonis suavitatem, & formositatem corporis, ad capiendos miferos quaerit.

r *Novissima autem illius amara, &c.* Potio absynthij intus amarescit in visceribus, gladio foris membra feriuntur. Ut igitur ostendat iniquos in novissima vitione, & interius impleri, & extrinsecus penis circumdari perpetuis, & amaritudine illos absynthij torquendos, & gladio assenerat esse truncandos. Quare autem idem gladius biceps sit dictus, Dominus aperit cum ait: *Sed eum time, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.*

s *Pedes eius descendunt in mortem, &c.* Vagi sunt sensus haereticarum deceptionis: quia alij Christum Deum, alij hominem esse negant, alij carnem accepisse, alij animam contradicunt, alij eum de virgine natum, alij Spiritum sanctum, alij patrem Deum esse, alij poenitentibus veniam dandam esse confiteri prohibent. Et in tam innumera haec pestis se findit itinera, ut penitus quot sint, inuestigari nequeant. At catholica veritas vaga & inuestigabilis non est: quia vna eademque cunctis est agnita, totum per orbem fidelibus.

t *Nunc ergo, fili mi, audi, &c.* Et Apostolus ait: *Fugite fornicationem:* quia nimirum primum huius vitij remedium est longe ab eis fieri, quorum praesentia vel alliciat, vel cooperetur ad vitium. Sed & ab haereticorum auditu profus segregari, infirmis auditoribus prodest.

u *Ne des alienis honorem tuum, &c.* Ne honorem quoad imaginem Dei creatus es, immundorum spirituum voluptatibus subdas: neque accepta vivendi spatia ad libitum aduersarij immitis expendas. Cuiuscumque enim sceleri quisque subijcitur, in hoc profecto dominatum malignorum spirituum mancipatur.

G

H

Matt. 5. d.

1. Cor. 6. d.

a *Ne*

Joan. 1. d.

F

1. Cor. 13. d.

A

a ¶ Ne forte impleantur extranei viribus, &c.] Ne demonioru facta adiuues: si vel ingenium animi, vel corporis tui vires ad patranda facinora tradas, domumque alienam, id est, numerum perditorum, te adiecto, multiplices. Et pulchre dicit: labores tui sint in domo aliena, quia sunt qui iuxta prophetam, vt inique agant, laborant: & haeretici quantum laborem contra Ecclesiam subierint, vtinam lateret.

b ¶ Et gemas in nouissimis quando consumpseris carnes, &c.] Prapondendum a superiori, ne forte, & est sensus: Ideo te castum custodi, ne forte in penis gemere cogaris: quando non solum carnales illecebrae transeunt, sed & ipso corpore relicto, anima quae per corpus gessit cuncta reddere compellitur. Verum & in hac vita sapius contingit, vt qui in adolescentia luxuriose viuendo habita disperferant, tempore senectutis inopia deficiant: & refrigerante calore carnis, ac flore iuuentutis marcescente, reb suis, quas lasciuie vendiderant, alios vti conspiciant, gementesque sera poenitentia dicant quae sequuntur.

c ¶ Cur detestatus sum disciplinam, & increpationibus non, &c.] Disciplinam dicit ecclesiasticae fidei, increpationes autem, quibus haeretici, cur ab ecclesia recesserint, obiurgantur. Patet de fornicarijs.

B

d ¶ Penes fui in omni malo, in medio, &c.] Ecclesia & synagoga Graeca nomina sunt, & vnam eandemque rem Latine significant, id est, conuentum plurimorum ad inuicem. Si autem subtilius distinguantur, ecclesia conuocatio, & synagoga congregatio interpretatur. Et verus quidem Dei populus vtroque nomine vocabatur: Nunc autem gratia distinctionis, ille synagoga, noster ecclesia, dicitur, merito scilicet fidei & scientiae maioris, quia & irrationalis creatura potest cogregari. Denique dixit Deus: Congregentur aqua in congregationem vnam. Rationalis autem solum & sensibilis potest conuocari. Verum aliquando haec nomina & malorum conuentus significant: vnde & illud: Exarsit ignis in synagoga eorum. Et: Odi ecclesiam malignantium. Quod ergo sero poenitens ait: contempit sapientiam, penes fui in omni malo, in medio ecclesiae & synagoga, videtur misero magnitudinem suae damnationis perpendenti, quia nihil penes fuerit sceleris, quo non ipse sit irretitus, qui tanta meruit tormenta lubire, & hoc ad cumulum accesserit miseriae, quod non extremus ipse peccantium, sed medius magis & quasi auctor extiterit: vel certe in medijs sanctorum conuentibus corpore positus, alienam ab eis vitam ducere non timuerit. Et de haereticis specialiter sentiendum: quia nec veterum patrum, nec nouorum dictis & exemplis potuerint ab errore reuocari.

e ¶ Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui.] Desiderio vttere propriae mulieris, & eius ministerijs fouere de notis.

f ¶ Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide.] Filium tuum ac filiam nuptui trade: & hoc manifeste facito pluribus conficijs.

g ¶ Habeto eas solus, &c.] Solus in tua potestate retine qualibus matrimonijs liberos tuos socies: nec sint fornicarij vel meretrices tuae sobolis participes.

h ¶ Sit vena tua benedicta, &c.] Tanta te temperantia cum muliere, quam adolescens accepit, etiam cum senuerit serua, vt merito fidelis castimoniae benedictionem consequaris in prole.

i ¶ Cerua charissima, & gratissimus, &c.] Illa sit tibi semper charissima coniunx, quae sicut cerua serpentes, ita persequatur scorta, & suis effugat ab aedibus: sit natus ex ea filius & ipse castitatis amator gratissimus.

k ¶ Vera eius inebriant te omni tempore, &c.] Non vxorio operi semper insistere docet, sed monet, ne vel prima viuente aliam ducas, vel meretrici vnquam socieris. Aliter. Quod ait: Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui: Docet ab haereticis cauendum, & custodiae scripturarum aclectioni attendendum: Scientiam, inquit, quam praedicas alijs, ipse serua, & tui irrigationem sermonis infunde. Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. Cum ipse seruaueris, tunc & alijs praedica, & in magna auditorum amplitudine, diuina eloquia iuxta vnus cuiusque qualitatem dispensa. Habeto eas solus. Aquas & in plateis diuidimus, & tamen soli possidemus: quando & exterius late praedicationem fundimus, & tamen per eam laudes humanas cosequi minime ambimus. Nec sint alieni participes tui. Im mundi spiritus participes sunt doctori: si eius mentem vel fastu elationis dum praedicat, vel haerese, vel alio quolibet vitio corrumpit. Solus autem aquas possidet, cum membris ecclesiae fideliter conexus, ab extraneorum se consortio liberum seruat. Sit vena tua benedicta, & lateat cum muliere adolescentiae tuae. Sit doctrina tua, & quaeunque nascuntur ex ea in benedictione Ecclesiae: & lateat cum ea, cui ab adolescentia, id est, a primo credendi tempore coniunctus es. Cerua charissima & gratissimus hinnulus, vera eius inebriant te omni tempore, in amore illius delectare iugiter. Cerua charissima siue gratissima, vt quidam codices habent, sancta est Ecclesia, quae serpentinam solum odio habere & conterere doctrinam. Gratissimus hinnulus, populus est eius virtutum varietate delectabilis, & eadem castae fidei semper amulatione succensus. Cuius vberibus inebriamur, cum vtriusque testamenti paginis contra haereticorum fraudes instruemur, cuius pace & amore iugiter delectati, magna est exercendarum occasio virtutum.

l ¶ Quare seducis, fili mi, ab aliena, &c.] Et de meretrice, & de heresi sentiendum est. Aliena quippe est sapientia huius mundi, siue haereticorum dogma: Quae idcirco aliena dicitur, quia ab vnitatem fidei, & Ecclesiae concordia difsentit.

m ¶ Respicit Dominus vias hominis, &c.] Non putent se aduerti tenebris noctis, ac parietum obtegi: non haeretici, sua molimina posse celari: quia tenebrae non obscurabuntur a Domino, & nox sicut dies illuminabitur.

n ¶ Iniquitates suae capiunt impium, &c.] Distat inter peccatorem & impium: quod peccator appellatur, omnis qui vel in paruis, vel in magnis sceleribus, decidit. Impius autem qui vel nunquam fidem recepit, vel enormitate scelerum ab ea, quam accepit, anathema factus est, vt haeretici, vel catholici publicis flagitijs inuoluti. Qui funibus peccatorum suorum constringuntur, cum incessabili augmento suae prauitatis intereunt. Qui enim funem facit, torquendo semper, & inuoluendo fila filis adauget. Talis est fortitudo operum malorum, tales libri haereticorum, in quibus praua prauis neccentes, non aliud scribendo, quam quod se ad vitia obligent, agunt.

o ¶ Ipse morietur, &c.] Quia multa de adulteris, vel de haereticis disputauerat, more suo in clausula narra di qualis sit taliu finis ostedit, i.e. quia ad mortem tendant aeterna, qui disciplina detestati sunt vitae. Multitudinem autem stulticiae suae dicit, cum haeretici se sapientiores sanctis patribus, aut amant: vel cum opera tenebrarum facientes iniqui, aut Dominum haec non videre, aut se facile eius iram putant posse tolerare.

CAPVT XI.

¶ Illi mi, si sponderis pro amico tuo, &c.] In promptu est litera sensus: quia suadet ei qui spondit pro amico, vt ipsum

CAPVT VI.

¶ Illi mi, si sponderis pro amico tuo, &c.] In promptu est litera sensus: quia suadet ei qui spondit pro amico, vt ipsum

Gen. 7.

Psal. 105 & 106. 25. b.

Alia expositio.

D

Psal. 105 & 106.

E vt ipsum amicum sollicitus admoneat, quatenus reddita pecunia, quam debet creditori, & se, & ipsum liberet. Allegorice autem in hac *exortio* doctorem: porro in sequenti vacante quemlibet, vt se gerere debeat, instruit. Dicitur enim preceptor: si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam: quod est aperte dicere: si animam fratris in periculo tuæ conuersationis acceperis, iam ligasti mentem apud curam sollicitudinis, quæ ante deceat.

a ¶ Illaqueatus es verbis oris tui, & captus proprijs sermonibus. Quia dum comissis tibi cogere bona predicando dicere, te ipsum prius necesse est, quæ dixeris, custodire.

b ¶ Fac ergo quod dico fili mi, &c. Non tantum tu ipse bene viuendo vigilare memento, sed & illi cui præses, à peccati torpore predicando disunge.

c ¶ Ne dederis somnum oculis tuis, &c. Somnum oculis dat, qui subditorum curam omnino negligit. Dormitat autem qui reprehensibilia eorum gesta cognoscit: sed hæc propter mentis tardium digna inuectione non corripit.

d ¶ Erucere quasi dammula de manu, & quasi auis de laqueo. Quantum auis de laqueo, vel dammula de manu captantis quaerite uadere: tantum nitere, vt auditore tuo salubriter instituto, ipse à sponfione vitæ eius liber reddaris. Vel certe quia dammula mundum natura est animal, velox cursu visuque acerrimum. Vnde & Græcè *δύπερος*, id est, à videndo dor-

cas nuncupatur. Auis autem volando alra petere consuevit. Cum in docendis occuparis subditis, mûdus à peccatis omnibus, & strenuus in operibus bonis: perpicax in deprehendendis malorum insidijs, & virtutum pennis fultus esse fatage: quatenus expleto prædicandi negotio, & ad superna transfolare, & celestis vitæ pascua merearis intrare.

e ¶ Vade ad formicam, & considera vias eius, & discite sapientiam. Hinc vacantem hortatur quemque, vt si ad alios erudiendos non sufficit, saltem suam curam agere non negligat. Et si sapientiam docendi nequit ab homine discere, vel operandi sapientiam discat à formica. Formica dicitur strenuus quisque & prouidus operarius, qui in præfenti vita velut in æstate, fructus iustitiæ quos in æternum recipiat, sibi recondit.

f ¶ Quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, &c. Si tantillu animal, principe carens, & rationis expers, natura duce, sibi prouidet in posterum: multo magis tu ad imaginem Dei conditus, ad videndum eius gloriam vocatus, doctoru magisterio adiutus, ipsum conditorem habens ducem, debes in præfenti bonorum operum fructus congregare, quibus in æternum viuas in futuro. Hæc etenim vita in eo messi comparatur, & æstati, quod nunc inter ardores tentationu tempus est colligendi futurorum merita præmiorum. At dies iudicij hyemis similitur rigoribus: quia tunc nimirum nulla relinquatur facultas pro vita laborandi, sed tantum cogitur quisque de horreo prisæ actionis, quod recondidit, proferre. Vnde & Dominus præcipit dicens: Orate autem, vt non fiat fuga vestra in hyeme vel sabbatho. Hyeme enim facultas, sabbatho licentia, iuxta legem, deest fructus vitæ colligendi, ac penuriam fugiendi perpetuum.

g ¶ Vtsquequo piger dormis, &c. Vtsquequo, inquit, dormis in vitijs, quando potes resurgere ad bene operandu, qui noxio torpore deorsus semper dicit: paululum adhuc iacebo, &

sic postea penitendo resurgam. Fit namq; vt te semper differente opus bonum, repente iudex, qui mala tua facta puniat, adsit. Hoc est enim quod sequitur.

h ¶ Et veniet tibi quasi viator egestas, & pauperies quasi vir armatus. Egestas namque & pauperies pena est vltima, in qua

damnati nil diuitiarum meretur: quæ quasi viator veniet, quia improuisa & subitanea: quasi vir armatus, quia deuinci perpetuo non potest. Paret iuxta literam: quia pigritia nutritrix est egestatis & penuriæ.

i ¶ Si vero impiger fueris, &c. Fructus terreni, quos metimus, non fonti comparantur, sed cisternæ: quia ad tempus pascunt colligentem, & in tempore deficiunt. At qui impiger fuerit pro celestibus laborare diuitijs, huius messis vt fons adueniet: quia mercedem laborum indeficientem percipiet.

k ¶ Et egestas longe fugiet à te. Quia sat labor, inquit palmita, dum manifestabitur gloria tua.

l ¶ Homo apostata, &c. Dixit de hæreticis & alijs vitiorum generibus, instituerat preceptorem, excitauerat pigritiam: at nunc redarguit & schismaticum. Vbi notandum, quia quem seminantem iurgia dicere voluit, prius apostatam nominauit: quia nisi more superbiens angeli à conspectu conditoris prius intus auersione mentis caderet, foras postmodum vsque ad feminanda iurgia non veniret. Qui rectè dicitur quod annuit oculis, terit pede, digito loquitur. Interior namque est custodia, quæ

ordinata seruat exterius membra. Quia ergo statum mentis perdidit, foras in inconstantiam motionis fluit: atque exteriori mobilitate indicat, quod nulla radice interius subsistat.

m ¶ Sex sunt quæ odit dominus, &c. Eundem quæ supra plenius quam sit Deo odibilis discordiam seminandis insinuat. Quod autem animam habere Deum dicit, humano more facit, vt eum plena intentione, & non leuiter tales odisse significet. Tale est in Elia: *Calendas vestras & solennitates vestras odit anima mea.*

n ¶ Oculos sublimes, linguam mendacem, &c. Enumerat sex capitalia crimina, quæ tamen comparatione discordiam seminantis quasi minora deponit: quia nimirum maius est facinus illud, quo vnitas & fraternitas, quæ per Spiritus sancti gratiam est connexa, dissipatur. Potest enim quilibet oculos iactanter extollere, linguam mentiri, homicidio pollui, mala proximo machinari, alijs sceleribus membra subdere: falsum contra quempiam testimonium proferre, quod non idem esse putandū est quod supra linguam mendacem nominat. Potest enim mendaciū, sed non cõtra proximum dici. Nam & B. Augustinus octo esse genera mendacij, in libro quem de mendacio composuit, docet. Potest, inquam, perditus quisq; huiusmodi mala, vel sibi metipsum vel alijs inferre, pace seruata Ecclesiæ. At Donatus & Ariuseorumque sequaces, grauius est quod fecere: qui concordiam fraternæ vnitatis discordias seminando sciderunt.

o ¶ Conserua, fili mi, præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tue. Nunc sub adulteræ mulieris specie prohibet ab auditione hæreticos.

p ¶ Liga ea in corde tuo iugiter, & circunda gutturi tuo. Et in cogitatione præcepta Dei fixa retine, & loquelam tuam horum vndique dulcedine, ne forte lingua labaris, communito.

G

Psal. 16. d

H

Esai. 1. d

A

a ¶ *Cum ambulaueris gradiantur, &c.*] Tanta sit tibi meditatio diuinæ legis, vt cum vigilans aliquid operaris, hanc sedulam te recolas. Cum dormire velis, in huius memoria quiescas: cum euigilaueris, hanc primò ad mentem reuoces. Sic etenim fiet, vt nec vigilans offendas: nec à timore nocturno lædaris. Aliter. Cum ambulaueris in profectu iustitiæ, gradiantur tecum mandata Dei, vt te instruant. Cum dormieris in morte, custodiant animam tuam, ne rapiat hostis. Cum euigilaueris in resurrectione, loquere cum eis expectando præmia, quæ tibi, si ea seruaaueris, promissa erant.

b ¶ *Nec capiaris nutibus illius.*] Patet de adultera. Sed & hæretici si benè viuere, & capere se agere videntur, vide ne seducaris eorum doctrinis.

c ¶ *Prærium enim scorti vix vnus, &c.*] Recordare quia breuis voluptas est fornicationis, & perpetua pœna fornicatoris. Sicut enim vnus panis diurnâ solum effugit esuriam, & nihilominus postmodum esurit, qui comesto pane satur abscesserat: sic qui intrat ad scortum, ad horam quidem euaporat libidinem, sed post paululum ardentior redit.

d ¶ *Nunquid potest abscondere homo ignem in sinu suo, &c.*] Soli ei cœceditur hæreticorum libros legere, qui adeo solidatus est in fide catholica, vt verborum dulcedine, vel astutia ne queat ab ea segregari.

e ¶ *Non grandis est culpa cum quis furatus fuerit, &c.*] Furtum non ex sua æstimatione, sed ex comparatione peccati maioris, id est, adulterij non grandis esse culpæ perhibetur, sicut Hierusalem grauius peccanti dicitur: *Iustificata est Sodoma ex te*, nò quia Sodoma nulla vel pauca, sed quia Hierusalem plura peccauit.

f ¶ *Quia scelus & furor viri non parceret in die vindictæ, &c.*] Et de domino intelligendum: quia qui nunc parceret reprobis, non parceret in die mortis: nec acquiescet precibus serò clamantium ad se: nec dona quorum non est ibi tempus vel facultas suscipiet. Zelatur enim si quis spòsam suam, id est, Ecclesiam siue animam quamq; fidelem corrumpere præsumit.

CAPVT VII.

Fili mi custodi sermone meos, &c.] Hæc dicitur eadem, quæ superior sub meretricis persona plenius explicat.

h ¶ *Et legem meam, &c.*] Tam sollicitè serua quæ doceo, quasi nil rectè sine his aspicere valeas.

i ¶ *Liga eam in digitis tuis, &c.*] In digitis, in tabulis cordis, in latitudine cogitationis. Denique & alia translatio sic dicit: Describe eam in latitudine cordis tui.

k ¶ *Dic sapientia, &c.*] Sapientiam Ecclesiasticæ doctrinæ, fororia tibi dilectione coniunge, vt hæc te à pollutione seruet hæretica, quæ à castitate Ecclesiæ probatur extranea.

l ¶ *De fenestra enim domus, &c.*] Apertè autem Salomon de fenestra domus suæ se per cancellos prospexisse dicit, vt par-

gutturi tuo. ¶ *Cum ambulaueris, gradiantur tecum: cum dormieris, custodiant te, & euigilans loquere cum eis.* Quia mādatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ, vt custodiant te à muliere mala, & blanda lingua extraneæ. Non concupiscat pulchritudinem eius cor tuum. ¶ *Nec capiaris nutibus illius.* ¶ *Prærium enim scorti vix vnus panis est.* Mulier aut viri pretiosam animam capit. ¶ *Nunquid abscondere potest homo ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant: aut ambulare super prunas, vt non plantæ comburantur eius?* Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, nò erit mundus cū tetigerit eam. ¶ *Non grandis est culpa cum quis furatus fuerit: furatur enim vt esurientem impleat animam: deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet, & liberabit se.* Qui autem aduulter est, propter cordis inopiam, perdet animam suam. Turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur. ¶ *Quia scelus & furor viri non parceret in die vindictæ: nec acquiescet cuiusquam precibus: nec suscipiet pro redemptione dona plurima.*

CAPVT VII.

Fili mi, custodi sermones meos, & præcepta mea reconde tibi. Fili, honora dominum, & valebis: præter eum verò ne timueris alienum. Serua mandata mea, & viues. ¶ *Et legem meam quasi pupillam oculi tui.* ¶ *Liga eam in digitis tuis: scribe illam in tabulis cordis tui.* ¶ *Dic sapientiæ soror mea es, & prudentiã voca amicam tuam, vt custodiatur te à muliere extraneæ & ab aliena, quæ verba sua dulcia facit.* ¶ *De fenestra enim domus meæ per cancellos prospexi, & video paruulos.* ¶ *Considero vecordem iuuenem, qui transit per plateas iuxta angulū.* ¶ *Et propè viam domus illius graditur.* ¶ *In obscuro aduersperascente die, in noctis tenebris & caligine.* ¶ *Quia iam talis per cæcitatem cordis ad tenebras festinat peccati & damnationis.* ¶ *Erecede mulier, &c.*] Patet hæc cuncta iuxta literam de meretricijs operibus. Verùm doctrina hæreticorū quemcumq; incautus reperit & vecordem, hunc decipere tentat: ipsa etenim ornata apparet meretricio, quia immunda præfulget eloquentia. Præparata est ad capiendas animas: quia quoscumque sibi sociare potest, spirituali morte perimit. ¶ *Garrula & vaga, quietis impatiens.*] Quietem ecclesiæ turbare desiderans. ¶ *Nec valens in domo consistere pedibus suis.*] Nulla est hæresis quæ primis sit contenta discipulis: hi sunt enim domus eius, sed semper novos quos decipiat, quarit. ¶ *Nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos insidians.*] Foris, cum paganos rapit: in plateis, cum voluptuosos: iuxta angulos, cum alios hereticos. ¶ *Apprehensumq; deosculatur iuuenem.*] Verborum fallentium blandimentis tentat instabilem.

u ¶ *Et procaci vultu, &c.*] Iuxta literam patet intellectus: quia meretrix conuiuium se permagnificum præparasse facetur: at hæretici in cunctis quæ agūt, victimam se salutis Deo immolare, vel autumant, vel autumare gestiunt. Nam & dominus ad discipulos: *Sed veni, inquit, hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo.*

x ¶ *Intexui funibus lectum meum, strauit tapetibus pictis ex Ægypto.*] Solent lecti qui ex funibus, vel iuxta alia translationem, infestis intextur, molliores fieri quàm qui ex ligno, vel cortio, vel qualibet alia materia substruuntur. In lecto ergo funibus intexto, meretrix molliorem quiescendi designat. In tapetibus verò pictis ex Ægypto, etiam oculorū tentat illecebras,

quibus

C

1. Cor. 4

D

Eccl. 10 f

D. HIEH
T. VI. 7.

quibus nefando aspectu irretitis, facilius ad seducenda mentis arcana penetrat. Quia vero nomine funium aliquando solent diuina precepta figurari: quae a nostris nos coercendo religant, promittunt se haeretici contextu verborum caelestium salubre suis auditoribus quasi stratum parare: in quo a vicio-

tus vel lasciuia quae in angulo susurrant audiendam, miser confluunt?

k ¶ In summis excelsisq; verticibus super viam, &c.] In monte discipulos simul & turbas docuit, sed & per vias saepe his qui conueniebant praedicabat, & eos qui cura indigebant, sanabat. In ipsa etiam porta ciuitatis Naim mortuum resuscitans, exemplo miraculi verba quae edocuerat, commendabat. Vt quid sequimini eos qui in auditibus contra eum suas exerunt linguas: dicentes. Linguam nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt.

Mat. 7. b

fraui tapetibus pictis ex Aegypto. a Aspersi cubile meum mirra, aloë, cinnamomo. b Veni, inebriemur verberibus & fruamur cupitis amplexibus, donec illucescat dies. c Non est enim vir in domo sua, abijt via longissima. d Sacculum pecuniae tulit secum. e In die plenae lunae reuersurus est in domum suam, irretiuit eum multis sermonibus, & blanditijs labiorum protraxit illu. f Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciuens, & ignorans quod ad vincula stultus trahatur: donec transfigat sagitta iecur eius: Velut si quis festinet ad laqueum, & nec cit quod de periculo animae illius agitur. Nunc ergo fili audi me, attende verba oris mei, ne abstrahatur in vijs illius mens tua: neque decipiaris semitis eius. Multos enim vulneratos deiecit. g Et fortissimi quique interfecti sunt ab ea. h Via inferi domus eius, penetrantes interiora mortis.

CAPVT VIII.

Nunquid non sapientia clamitat, & prudentia dat vocem suam? k In summis excelsisq; verticibus super viam in medijs semitis stans, iuxta portas ciuitatis: l In ipsis foribus loquitur dicens: O viri, ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum. m Intelligite paruuli astutiam, & insipientes animaduertite. n Audite quoniam de rebus magnis locutura sum. Er aperientur labia mea vt recta praedicent. o Veritatem meditabitur guttur meum, & labia mea derestabuntur impium. Iusti sunt omnes sermones mei: non est in eis prauum quid, neque peruerfum. Recti sunt intelligentibus, & aequi inuenientibus scientiam. p Accipite disciplinam meam, & non pecuniam: doctrinam magis, quam aurum eligite. Melior est enim sapientia cunctis opibus pretiosissimis: & omne desiderabile ei non potest comparari. q Ego sapientia habito in consilio, & eruditus inter sum cogitationibus. Timor domini odit malum. r Arrogantiam & superbiam, & viam prauam, & os bilingue detestor. s Meum est consilium & aquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. t Per me reges regnant, & conditores legu iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. u Ego diligentes me diligo: & qui mane

vigila-

eis, qui se ceteris meliores aestimant. Viam prauam in eis, qui aperte mala faciunt. Os bilingue in illis, qui in bonis quae loquuntur, stabile quippiam non habent: sed iuxta auditorum libitum sua verba commutant.

f ¶ Meum est consilium, &c.] Non se extollat humana praesumptio, plenitudinem virtutum sola Dei sapientia possidet: ab hac humana infirmitas, quicquid virtutis habet, accipit.

t ¶ Per me reges regnant, &c.] Reges dicit Apostolos, siue alios sanctos: qui & seipsos primum, & deinde Ecclesiam sibi subditam bene regere sciunt. Legum conditores auctores vtriusque testamenti, & sequentes Ecclesiae scriptores. Principes & potentes, ceteros fidelium praecipites, ac rectores appellat: qui vtiq; omnes non nisi per sapientiam, vt essent aliquid habent. Ait enim: Quia sine me nihil potestis facere.

Mat. 6. a

Mat. 23. c

Ioan. 15. a

u ¶ Ego diligentes diligo, & car. Tale est & in euangelio: Qui autem diligit me, diligitur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Mane quippe vigilant ad sapientiam,

Mat. 10. c

Apoc. 1. f

1. Cor. 1. d

F

1. Reg. 14. a

1. Reg. 17. a

1. Reg. 21. a

Mat. 18. c

1. Cor. 1. d

Handwritten number 92 in the right margin.

A

tiam, qui semper innouato mentis studio ad Christi visionem pertingere satagunt.

a ¶ *Mecum sunt diuitia & gloria, &c.* Opes superbas, opes excellentias dicit, vt celestia dona significet. Græcè enim superbus *καυρησικος*, id est, superapparens dicitur. Et ite dè rectè sapientia opes hyperiphanos secum esse dicit: quia quicquid donorum cælitus fidelibus datur, cunctis mundi opibus excellentius esse probatur: quod etiam addendo iustitiam manifestius inculcat: nam terrenas opes, & gloriam sapius habent iniusti. Nos autem in resurrectione, sicut Petrus ait, *nouos celos, & nouam terram, & promissa ipsius expectamus: in quibus iustitia habitat.*

2. Pet. 3. c

b ¶ *Dominus possedit me initio viarum suarum.* Vox Christi, qui vera est Dei patris sapientia, quæ ante omnè mundi creaturam ineffabiliter ex patre genita: quia ipse cunctam cæli terræque materiam potentialiter creauit atq; mirabiliter disposuit. Viæ domini sunt opera eius: quorum cõsideratione ad fidem vel agnitionem peruenit genus humanum. Inuisibilia. n. ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta, cõspiciuntur. Viæ eius sunt ipsæ illuminationes, per quas se & angelicis spiritibus & mētibus ostendit humanis, in quarum initio viarum sapientiam possedit: quia in primordio creaturæ nascens, filium qui cum eo cuncta diserneret, habuit. Sed ne putaret aliquis harum initio viarum, vel aliquando ante tempora filium esse cõpisse, vigilanter adiunxit.

B

c ¶ *Antequam quicquam faceret principio, &c.* Cui simile est in Euangelio: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: Omnia per ipsum facta sunt.* Pereant ergo, qui negant Dei virtutem, & Dei sapientiam, videlicet Christum ab initio, imò & ante omne quod dici vel cogitari potest initium ab ipso patre fuisse progenitum. Alia translatio hunc locum ita concipit: Dominus creauit me, principium viarum suarum in opera sua. Quod de incarnatione dominica dictum Patres intelligunt, dicentes: quia certi gratia mysterij, Dominus creauit me, & non pater creauit me. Et caro, inquit, dominum agnoscit gloria, patrem signat: creatura, dominum confitetur: charitas, patrem nouit. Principium, vel in principio viarum suarum, & ipse ait: *Ego sum via:* quia surgens à mortuis iter fecit Ecclesiæ suæ ad regnum Dei, ad vitam æternam. In opera sua: quia ad redimenda opera patris, ex virgine creatus est, suscipiens carnem, vt opera patris à corruptibili seruitio liberaret: caro enim Christi propter opera, diuinitas ante opera.

Ioan. 1.

Ioan. 14. a

Mich. 5. a

d ¶ *Et delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore, &c.* Ludentem dicit gaudentem. Erat ergo ludens coram patre, per singulos dies: quia vt propheta ait, *A principio ex diebus æternitatis, gaudebat vnus esse cum patre.* Erat omni tempore ludens in orbe terrarum: quia & cum temporibus ac creatura esse cõpissent, ipse quod erat in patre filius manebat. Hæc idè, ne quis cum creaturis, & temporibus cõpisse perhiberet. Et delicia eius sunt esse cum filiis

hominum: quia desiderat in nostro amore quiescere, nosq; bonorum gratia meritorum ad se videndum perducere. e ¶ *Beatus homo qui audit me, &c.* Fores suas & postes ostij sui, Scripturas sanctas, & eorum doctores nūcupat: sine quibus ad vitam, quam pollicetur, non valeamus ingredi.

C

CAPVT IX.

Sapientia edificauit sibi domum. Quia de æternitate diuinitatis Christi sufficienter dixerat: addit & de assumpta humanitate dicere. Sapientia edificauit sibi domum: quia hominem filium Dei, quem in vnitatem suæ personæ susceperet, ipse creauit.

g ¶ *Excidit columnas septem.* Ecclesias per orbem septiformi gratia spiritus erexit, quæ domum Dei. i. mysterium incarnationis eius, ne peridorū improbitate memoria tolleretur, erendo, colendo, & prædicando quasi sustentando continent. Vel certè sapietie domus, ecclesia Christi est, ex lapidibus viuis, hoc est, sanctis in tabernaculū sibi constructa. Columnæ autem doctores sanctæ Ecclesiæ septiformi spiritu pleni: quales fuere Iacobus, Cephas, & Ioannes: quas nimirum columnas sapientia excidit: quia ab amore præsentis sæculi disiunctas, ad portandam eiusdem Ecclesiæ fabricam mentes prædicantium erexit.

Galat. 2. b

h ¶ *Immolauit victimas suas.* Suis passionibus Ecclesiæ consecrauit: vel vitam prædicantium maculari in persecutione permisit: quibus videlicet victimis contrariæ sunt victimæ meretricis, ad quas stultos inuitat, vt supra lectum est, dicens: *Victimas pro salute deuotus, hodie reddidit vobis mea.*

Supt. 7. a

i ¶ *Misit vinum, & proposuit mensam suam.* Diuinitatis suæ arcana capere non valentibus, assumptæ humanitatis sacramenta patefecit, & scripturæ sacræ pabulum nobis aperiendo præparauit.

D

k ¶ *Misit ancillas suas, vt vocarent ad arcem, &c.* Prædicatores infirmos ac despicibiles elegit, qui fideles populos ad superna patriæ celestis ædificia colligerent.

l ¶ *Si quis est paruulus, veniat ad me, &c.* Paruulos dicit humiles: insipientes verò eos quide mundanæ sapientiæ fastu nihil habent. Tales autem vocat, vt eos sua doctrina sapientes reddat & altos.

m ¶ *Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod misceui vobis.* In pane, diuina eloquia: in vino mixto, coniuncta in vnam Christi personam deitatis & humanitatis eius natura exprimitur, vt supra dictum est. Vel certè in pane, corporis ipsius: in vino mixto, sanguinis Sacrosancti mysterium, quo in altari, mensa videlicet eius, satiamur, ostenditur.

n ¶ *Relinquit infantiam, & viuite, & ambulate per vias prudentiæ.* Post oblatas epulas, addit & vitæ monita: vt quos præceptis suæ incarnationis mysterijs refecit, doctrinæ pariter celestis instruat verbis.

o ¶ *Qui erudit derisorem, ipse sibi facit iniuriam: & qui arguit impium, generat maculam sibi.* Quasi interrogares, cur sapientia paruulos præ cæteris, & insipientes ad suas inuitat epulas. Idè, inquit, feci: quia frustra laborat, qui verbum

sapientie

D. HIEB
TOME VI. 7.

E sapientie inculcare nititur ei qui audire contemnit: sapientiorum se doctore, & maiorem existere credens.

a ¶ *Noli arguere derisorem, ne oderit te.* Derisor est Iudæus siue hereticus, seu omnis hypocrita: qui ob hoc quod iustum se esse existimat, verba correptionis nequicquam recipit. Non est timendum, ne tibi derisor, cum arguitur, contumelias inferat: sed hoc potius prouidendum, ne tractus ad odium, peior fiat. Ideoque tibi aliquoties ab eius correptione non tua timiditatis, sed dilectionis eius gratia cessandum.

b ¶ *Argue sapientem, & diliget te, &c.* Sapientem in profectum positum, id est, amatorem sapientie dicit, quem supra pro humilitate paruulum nuncupauit: nam perfectus sapiens, non habet opus argui.

c ¶ *Mulier stulta & clamosa, plenaq; illecebris, &c.* Mulier hæc hæresis est, contraria nimirum sapientie, quæ sita superius sacramenta cecinit: stulta scilicet per fatuum intellectum, & clamosa per garrulitatem: plenaq; illecebris vitiorum, & nihil omnino sciens, sicut ait

Gal. 4. a Ap. Iohannes: *Qui se existimat scire aliquid, cum nihil scit, ipse seducit se.* Sedit autem & ipsa in foribus domus suæ, id est, in doctoribus falsitatis, qui in penetralia perfidie miseros fallendo introducunt. Super sellam autem, quia cathedram sibi prædicationis vsurpat. Hæc est cathedra pestilentie, in qua beatus vir sedere delectat.

F ¶ *In excelsis vrbis loco.* Dicit de sapientia: quia in summis excelsisque verticibus dat vocem suam: sed illa in sublimitate virtutum, hæc in supercilio elationis attollitur.

e ¶ *Vt vocaret transeuntes per viam, & pergentes in itinere suo.* Vocat hæresis ad perfidiam sæpe catholicos: quos iter rectum agere, & viam sæculi huius transire citius velle, atq; ad æternam patriam festinare conspicit.

f ¶ *Quis est paruulus, declinet ad me: & recordi locuta est.* Sapientia paruulos atque insipientes ad suum conuiuium penè eisdem verbis videtur inuitare. Sed distat, quòd illa simpliciter ad se venire: hæc autem quos vocat ad se declinare

suadet: quia illa nimirum ad rectum actionis iter quos errantes cernit, accersit: hæc recte gradientes, ab itinere suo deuiare, & ad se diuertere docet.

g ¶ *Aquæ furtiua dulciores sunt, & panis absconditus suauior.* Aquæ furtiua, & panis absconditus, doctrina hæreticorum, quæ

quæ stultis ac perditis suauior videtur. Sapientia palam mentis proposuit, & miscuit vinum suum. At stulta mulier nil meracum habens, ad aquas furtiuas, & absconditum panem quoscunq; valet, aggregat: quia Catholica Ecclesia palam mundo diuinorum eloquiorum conuiuia pandit, diuinitatis & humanitatis Christi mysteria celebranda præcipit. Vel certè in vino mixto, historicam simul & allegoricam auditoribus suis scientiam propinat, vt pro suo quocunq; captu, vitæ poculis reficiat. At hæreticorum doctrina, publicæ fidei & professioni, sua secretim decreta præponit: & cum nil spirituale habeat, suauiorè se catholicis pastoribus scientiam iactat docere, vt scilicet libentius audiantur, & agantur quæ palam in Ecclesia

dici credique prohibentur: & dulcius hauriatur in sapientia quæ putatur scientia, cuius prohibita fuerat audientia. Potest in aquis furtiuas, baptismum hæreticorum: in pane abscondito, eorundem sacrificium designari. At iuxta literam: Mulier adultera, in aquis furtiuas, & pane abscondito, prohibita & illicita connubia dulciora affeuerat.

h ¶ *Et ignorauit quod gigantes ibi sint, & in profundis inferni conuiuia eius.* Qui enim applicabitur illi, &c. Nescit adultera, nescit hæreticus: quia immundi spiritus suas domos habitant, & qui in profundis inferni pœnas luunt æternas: ipsi actibus luxuriosorum, ipsi hæreticorum dogmatibus, quasi conuiuijs delectantur opimis. At cum ritè in Ecclesia, Christi sacramenta celebrantur, Christi verbum auditur & conseruatur, qui est sapientia Dei: constat quòd angelicæ virtutes ibi sint, & in excelsis cælorum, conuiuia fidelium. Panem enim cali dedit eis: panem angelorum manducauit homo.

G

H

Psal. 77. c

Commentariorum libri primi finis.

A COMMENTARIORVM BEDÆ PRESBYTERI IN PARABOLAS SALOMONIS, LIBER SECVNDVS. CAPVT X.

Arabole Salomonis filij Dauid, regis Hierusalem. Nouum ponit titulu: quia nouum genus locutionis incipit, vt non sicut prius de singulis bonoru malorumve partibus diutius disputet, sed alternis versibus, auctus vtrorumque describat.

b ¶ Filius sapiens latificat patrem, &c. Qui accepta fidei mysteria bene seruat, latificat Deum patrem: qui verò hac actione mala, vel heresi commaculat, matrem contristat Ecclesiam.

c ¶ Non proderunt thesauri impietatis: iustitia verò liberabit à morte. Et à transitoria morte sapius: vt Daniel, & tres pueros, à perpetua semper iustitia liberat.

At verò thesauri p impietatem congregati, & si aliquando à morte corporali videntur eripere, plus tamè mali pro impietate qua acquisiti sunt, quàm commodi in eo quòd pro vita sunt dati, conferunt.

d ¶ Non affliget dominus fame animam iusti, & insidias impioru subuertet. Et si quando iustum impij fame affligunt, vel etiam necant, non lædent animam eius, quam dominus in vita futura suæ gloria visionis cõsolabitur, qui & eadem impiorum insidias, in ipsos iuste iudicando, retorquet.

e ¶ Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortium diuitias parat. Qui negligenter viuunt in hoc sæculo, egebit bonis in futuro. At qui fortiter domino militat, diuitijs æternæ beatitudinis remunerabitur.

f ¶ Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem sterit æstate, &c. Qui congregat Christo animas fidelium, filius sapiens est: & quidem messis hæc multa est, operarij autem pauci. Qui verò hoc tempore acceptabili à sua salute curanda torpescit, confundetur in die retributionis.

g ¶ Benedictio domini super caput iusti: os autem impiorum operit iniquitas. Iustus dicitur in iudicio: Venite benedicti, percipite regnum. Os autem impiorum quod comestationi & ebrietati, & colloquijs malis seruiebat, iniquitate quam gessit, condemnabitur. Denique os illius operuit iniquitas, qui in tormentis positus, linguam sibi in qua ob plura scelera plus punitus est, refrigerari quæsiuit.

h ¶ Memoria iusti cum laudibus, & nomen impiorum putrescet. Et in hac vita boni bonos, siue viuentes siue defunctos, laudibus efferunt: Impiorum autem & actus detestantur & nomen: & in vita futura, iusti in Dei laudibus viuunt. Reprobatorum autem honor, nomenq; & laudes, putribus gehennæ supplicijs mutantur: vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.

i ¶ Qui ambulat simpliciter, &c. Qui simpliciter se viuere nouit, facile cuncta spernit aduersa: quia se per hæc ad gaudia venturum esse confidit, dicens cum propheta: Dominus defensor vite mee, à quo trepidabo? Dum appropiant super me nocentes, vt edant carnes meas. Qui tribulat me inimici mei: ipsi infirmati sunt, & ceciderunt. At qui prauis incedit vijs, nolens licet, pate-

Dan. 6. e & 3. e

B

Matt. 9. d

Ibid. 25. a

Luce. 19. f

Psal. 22. a

scit: ac digna factis recipit: Nihil enim occultum quod non reuelatur.

k ¶ Qui annuit oculo, dabit dolorem. Qui in nutibus oculorum irridet aliquem, non euadet sine dolore tormenti, aut pœnitudinis: de qualibus dicit psalmista: Qui oderunt me gratis: & annuit oculis. Vel certe qui annuit oculo, dabit dolorem: quia filius stultus, dabit do-

CAPVT X.

ARABOLÆ Salomonis filij Dauid regis Hierusalem. Filius sapiens latificat patrem: filius verò stultus, mœstitia est matri suæ. Non proderunt thesauri impietatis: iustitia verò liberabit à morte.

Non affliget dominus fame animam iusti, & insidias impiorum subuertet. Egestatem operata est manus remissa, manus autem fortium diuitias parat. Qui autem nititur mendacijs, hic pascit ventos: idem sequitur aues volantes. Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem sterit æstate, filius confusionis. Benedictio domini super caput iusti: os autem impiorum operit iniquitas. Memoria iusti cum laudibus, & nomen impiorum putrescet. Sapiens corde præcepta suscipit, stultus caditur labijs. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter: qui autem deprauat vias suas, manifestus erit. Qui annuit oculo, dabit dolorem. Stultus labijs verberabitur. Vena vitæ, os iusti: os autem impiorum operit iniquitatem. Odium suscitatur rixas, & vniuersa delicta operit charitas. In labijs sapientis inuenietur sapientia, & virga in dorso eius qui indiget corde. Sapientes abscondunt scientiã: os autem stulti, confusioni proximum est. Substantia diuitijs, vrbs fortitudinis eius: pauperu, egestas eorum. Opus iusti, ad vitam: fructus aut impij, ad peccatum. Via vitæ, custodienti disciplinam: qui autem increpationes relinquit, errat. Abscondunt odium labia mendacia: qui profert cõtumeliam, insipiens est. In multiloquio nõ deerit peccatum: qui aut moderatur labia sua, prudentissimus est. Argentum electu, lingua iusti: cor aut impiorum pro nihilo. Labia iusti erudiunt plurimos: qui aut indocti sunt, in cordis egestate morietur. Benedictio

re, non autem semper docere: nec omnia quæ nouit, omnes docere sapienti conuenit, rectè subditur.

p ¶ Sapientes abscondunt scientiam. Sciẽtes videlicet: quia tempus tacendi, & tempus loquendi. Vnde propheta: Dum confisteret, inquit, peccator aduersum me, obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis. Et Apostolus: Nihil me iudicauit scire inter vos: nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum.

q ¶ Os, &c. Quia vel inordinatè bona, vel aptè loquitur mala. r ¶ Substantia diuitijs, vrbs fortitudinis eius: pauperu, egestas eorum. Diuites confidunt in diuitijs, quasi in vrbe munita. Pauperes ideo pauent, ne deficiant: quia se norunt egenos. Spiritualiter: qui in Deum diues est per bona opera, confidit in illo quasi in vrbe inexpugnabili: quia à nullo possit hoste superari. At qui virtutum inopia coangustantur: ideo cælestibus egent diuitijs, quia noxio pauore timent duros pro domino tolerare labores.

s ¶ Abscondit, &c. Si ergo verax, & sapiens esse desideras, odiu neq; in abscondito cordis contege, nec per oris cõtumeliam profer: sed tuum & cor dilectione, & os veritate repleatur. t ¶ Argentum, &c. Sacerdotum prædicatio igne spiritus succincta, velut argentu examinatur. Argentum quippè vel aurum, si reprobu est, igne consumitur: li verò probatum, igne declaratur: sic nimirum est sensus vniuicuiusque operantis. Nam qualis sit in eo quod laudatur, ostenditur, hoc est, sapientia huius mundi, seu hereticorum dogma apud eos qui in verbo Dei eruditi esse noscuntur, pro nihilo existimatur.

a ¶ Quasi

C

Matt. 10. e

Psal. 34. e

Supra eod.

Infra 12. d

Psal. 101. a

Iuan. 14. f

Psal. 140. a

D

Reg. 16. b

Ecl. 3. b

Psal. 38. a

1. Cor. 2. a

Psal.

D. HIER
T. VI. 7.

E a *Quasi per risum stultus operatur scelus: sapientia autem est viro prudentia.* Prudentia à providendo nomen accepit. Stultus igitur est qui gaudet in scelere. Sapientis autem est & ceterius, qui viri nomine dignus sit prævidere: quia risus dolore miscbitur: & gaudia peccandi, pœna sequetur ultionis.

b *Quod timet impius, venit super eum: desiderium suum iustus dabitur.* De illo impio dicit, qui sciens peccat. Timet ergo impius videre districtum iudicem: Desiderant iusti dissolvi & esse cum Christo. Ille ne terrenis gaudijs privetur, & sempiterna ultione plectatur: isti ne incolatus eorum prolongetur: sed præmia pro quibus certavere, percipiunt: utriusque autem quod corde tenent, adveniet.

c *Quasi tempestas transiens non erit impius, &c.* De persecutoribus ecclesiæ dicit, qui domum fidei subvertete querunt: sed illa in vero fundamento, hoc est, in Christo collocata, ipsi exemplo disperseunt.

d *Sicut acetum dentibus, & fumus oculis: sic piger his qui miserunt eum in via.* Sicut acetum dentibus, & fumus contrarius est oculis: ita sacerdos in Ecclesiâ pravius per acredinem peccati fidelium sensus obtundere facit: atque erroris ignorantia oculos cordis eorum ab intuitu fidei seu intellectu rectitudinis, dum caligant, velut fumus excæcat. Sicut hereticorum perfidia bonis doctoribus molestiâ generat & lacrymas: sic male vivens catholicus eis qui se fidem suam ex operibus ostendere iusserunt, per inertiam gravis est. Oculi quippè & dentes, prædicatores sunt sanctæ Ecclesiæ: qui ei & recta itinera prævidere, & alimeta spiritalia suggerere solent. Porro acetum quod à vino degenerat: & fumus qui ab igne ascēdens evanescit, eos qui ab ecclesiastica suavitare & charitate per superbiam vel locordiam recedentes, hanc etiâ verbis impugnant, figuratè denuntiant: de quibus dicit Ioannes: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis.*

e *Timor domini apponet dies, & anni impiorum breviabuntur.* Qui Deo fideliter serviunt, æterna luce donabuntur: at qui impietati manciantur, cum hac vita, perdunt bona quæ amant.

f *Expectatio iustorum lætitia, &c.* Patet quia iusti lætantur in expectatione vitæ sequentis, quamvis conturbentur afflictione pressuræ præsentis. Vnde est illud: *Tu es mihi refugium in pressura qua circumdebet me, exultatio mea.* At verò impij qui se putant in futuro requieturos, aut certè nullos post mortem futuros, falluntur. Neque huic repugnat sententiâ quod supra dictum est: *Quod timet impius, venit super eum.* Sunt enim qui scientes futurorum bonorum malorumque iudicium: nihilominus negligentia vel desperatione, vel etiam de industria peccant: talibus ergo interitus quem timent, eveniet. Sunt qui mala faciunt, & aut nunquam puniendi æstimant, aut ut benè gesta, ideoque bona mercede remuneranda indicant, de quibus rectè dicitur: *Quia spes impiorum peribit.* Nam & de his qui scientes delinquant, subsequenter adiungit.

g *Fortitudo simplicis, &c.* Si, inquit, abdita scripturarum comprehendere non vales, nõ tamen de salute desperes: sed gradere viâ domini, age bona quæ nosci, & inter fortes connumeraberis. Sed meritò pauca illi, qui recta quæ novierunt,

facere contemnunt: quia certa restant quæ sequantur mala.

CAPVT XI.

Statera dolosa, &c. Statera dolosa, non tantum in mensuratione pecuniæ, sed in iudiciaria discretione tenetur. Qui enim aliter causam pauperis, aliter potentis, aliter fo-

atio domini diuites facit: nec sociabitur eis afflictio. *Quasi per risum stultus operatur scelus: sapientia autem est viro prudentia.* *Quod timet impius, venit super eum: desiderium suum iustus dabitur.* *Quasi tempestas transiens non erit impius: iustus autem quasi fundamentum sempiternum.* Sicut acetum, dentibus: & fumus, oculis: sic piger his qui miserunt eum in via. *Timor domini apponet dies, & anni impiorum breviabuntur.* *Expectatio iustorum, lætitia: spes autem impiorum peribit.* *Fortitudo simplicis, via domini: & pavor his qui operantur malum.* Iustus in æternum non commovebitur: impij autem non habitabunt super terram. Os iusti parturiet sapientiam: lingua pravorum peribit. Labia iusti considerant placita: & os impiorum peruersa.

CAPVT XI.

Statera dolosa, abominatio est apud Deum: & pondus aquum, voluntas eius. Vbi fuerit superbia, ibi erit & contumelia. *Vbi autem humilitas, ibi & sapientia.* Simplicitas iustorum dirigit eos, & supplantatio peruersorum vastabit illos. Non proderunt diuitiæ in die ultionis, iustitia autem liberabit à morte. Iustitia simplicis dirigit viam eius: & in impietate sua corruer impius. Iustitia rectorum liberabit eos, & in insidijs suis capientur iniqui. *Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes.* Et expectatio sollicitorum peribit. *Iustus de angustia liberatus est, & tradetur impius pro eo.* Simulator ore decipit amicum suum: iusti autem liberabuntur scientia. In bonis iustorum exaltabitur ciuitas, & in perditione impiorum erit laudatio. *Benedictione iustorum exaltabitur ciuitas, & ore impiorum subvertetur.* *Qui despicit amicum suum,*

vel suorum precibus & elemosynis, missarumque celebrationibus: sed hæc quibuscunque sunt: & ante iudicium, & de leuioribus sunt erratis. Qui verò se longè post iudicium tempore liberandos putant, falluntur: & fortasse ad eos pertinet quod sequitur.

Et expectatio sollicitorum peribit. Item alia est sollicitudo qua boni semper ad implenda Dei præcepta sunt præcincti: alia qua reprobis cum scieret peccant, solliciti metuunt: quando æternam rapiantur ad penam. Ideoque rectè expectatio eorum qui Deo sollicita mente seruiunt, coronabitur: eorum verò qui Deum contemnescentes, & ante iudicium propria conscientia se accusante, condemnantur. *Expectatio sollicitorum peribit.* Hunc versum longè aliter habet antiqua translatio quæ ait: *Defuncti hominis iusti, non periet spes: gloria autem impiorum peribit.*

Iustus de angustia liberatus est, & tradetur impius pro eo. Martyr quilibet de angustia passionis liberatus est post mortem, & tradetur in penam pro eius causa persecutor, qui illum angustiauit. Iacobus martyrio coronatus est, Petrus de carcere saluatus, & Herodes qui eos persecutus est, à vermibus visibiliter cõsumptus, raptus est, ubi inuisibiliter vermis eius non morietur, & ignis non extinguetur.

Simulator ore decipit amicum suum: iusti autem liberabuntur scientia. Hæreticus simulans doctrinam Catholicam, decipit auditorem suum: qui autem iustè veritatem sequuntur Evangelij, liberabuntur scientia Catholica, ne decipula rapiantur hæretica.

Qui despicit amicum suum, indigens corde est, &c. Non est

Phil. 1. 6.

Luc. 11. 6.

Luc. 10. 1.

Luc. 12. 6.

G

Luc. 11. 6.

Luc. 10. 1.

H

Handwritten scribbles and markings on the right margin.

A est despiciendus vel deridendus a nobis, qui nos simpliciter amare probatur, etiam si inepte quid per imperitiam faciat: qui enim hoc facit, indigens est sapientia. At verò prudens quisque de talium commissis publicè tacet: sed hæc occultè castigat. Quod idem in sequentibus versiculis acutius incul-

Luc. 17. o

a ¶ Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici commissum. Et in Euangelio dominus dicit: si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit, adhibetecum adhuc unum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium, stet omne verbum, &c. Vnde & hic rectè subinfertur.

b ¶ Vbi non gubernator, populus corrue: salus autem vbi multa consilia. Ne enim te putares amici commissi, si corrigere non potes, vltra celare debere: rectè dicit populum sine gubernatore correre: saluari autem vbi multa sunt consilia, vt ostendat quod solus emendare non vales, pluribus esse reuelandum, vt vnanimi omnium corrigatur indultia.

c ¶ Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo. In promptu est literæ sensus. Sed est a sorte sanctorum extraneus, qui peccata sua penitendo corrigere dissimulat, & quicunq; talib;

B

vel communionis gratiâ concedit, vel vitam promittit æternam: quia pro extraneo fidem facit, seipsum profecto ante districti iudicis oculos, vltione dignum reddit. Vel ille pro extraneo fidem facit, qui indignus ad sacerdotium anhelans, in sponsonis suæ fide animas proximorum suscipit.

d ¶ Qui autem cauet laqueos, &c. Securus erit in futuro, qui nunc benè formidolosus, & sua sedulus errata per penitentiam curat, & ab impenitentium se societate seruat immunè.

e ¶ Mulier gratiosa, &c. Mulier gratiosa, sancta Ecclesia intelligitur: quæ in præsentia vita, gratia Dei, hoc est, charismatû donis repleta est, & in futuro gloriam æternâ adeptura est.

f ¶ Et robusti habebunt diuitias. Robusti sunt omnes perfecti, qui in hac vita præsentis per donum Spiritus S. virtutum diuitias possident, & in futuro æterna beatitudine perfructur.

g ¶ Manus in manu, non erit innocens malus. Qui manû iungit in manu, nil vtiq; operatur: sed manus in manu, non erit innocens malus: quia & si ab iniqua actione manus ad horâ subtrahit, cordis tamen innocentiam malus habere non valet. Vnde & præmittitur: Abominabile domino cor prauum.

h ¶ Semen autem iustorum saluabitur. Hoc est quod supra dicitur: Seminanti autem iustitiam, merces fidelis. Vel certè, semen iustorum saluabitur: quia qui præcedentium iustorum exempla sectantur, horum quoque vestigia ad videnda salutis æternæ gaudia sequuntur. De quibus Esaias: Omnes qui viderint eos, cognoscent illos: quia isti sunt semen cui benedixit dominus.

Esai. 61. d

i ¶ Circulus aureus in naribus suis, &c. Circulum aureum, si in naribus suis infixis, nihilominus ille terram vertere naso, & volutabro luti properat immergi: ita mulier fatua, si pulchritudinem vultus vel habitus acceperit, suam tamen faciem ad infima declinare, suâ speciositatem ad euertèdos vbique castitatis flosculos circumferre, & se cæno voluptatis inquinare diligit. Aliter: Qui ornamentum diuinorum eloquiorum meditando consequitur, sed hoc malè viuèdo insequitur, circulum aureum habet in naribus: sed more suis terram subigere non desistit: quia quod odore iustitiæ percepit, immunda actione fordidauit. Ideoque talis anima, mulier pulchra & fatua esse censetur: quia carnalibus dedita illece-

bris, pulchra est per scientiam: sed per actionè, fatua. Aliter: Qui doctrinam hæreticam nitore vidit eloquij resplendere, nec tamen sapientiæ apto intellectui cõgruere, circulus aureus in naribus suis, id est, pulchra & circumflexa locutio in sensibus mentis stulta: cuius ex eloquio aurum splendet, sed

C

tamen ex terrenæ intentionis pondere more suis ad superiora non respicit. Quod securus exposuit dicens: Mulier pulchra & fatua, id est, doctrina hæretica. Pulchra per verbum, fatua per prauum intellectum. k ¶ Desiderium iustorum, omne bonum est: præstolatio impiorum, furor. Desiderium iustorum, regnum celorum: expectatio vero impiorum, furor iudicij venturi. Semper iusti iustitiam vbique regnare desiderant: at impietiam cum quiescere ab impietatis executione videntur, proposito tamen diræ mētis ad inferendam cuiuslibet vim furoris intendunt. Et hoc est quod supra dicitur, Manus in manu nō erit innocens malus. Item: Præstolatio impiorum, furor: Quia plerunq; ita per silentium clausa intra mentem vehementius æstuat.

l ¶ Alij diuidunt propria, & ditiores fiunt. Quia centuplum accipiunt in hoc tempore, & in sæculo venturo, vitam æternam. Electi qui proprias substantias præsentis in vita ob amorem regni celorum indi-

D

gentibus per elemosynas diuidunt, ditiores fiunt in celestibus & spiritalibus donis, quàm olim fuerant in terrenis & carnalibus possessionibus.

m ¶ Alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Semper inquit, in egestate raptores, non solum in tormentis, vbi nec stillam aquæ, vnde ad modicum refrigerentur, accipiunt: sed & in præsentibus, vbi quamuis innumera rapiat, semper avarus eget.

n ¶ Anima quæ benedicit, impinguabitur: & qui inebriat, ipse quoque inebriabit. Qui exterius benedicit prædicando, interioris augmenti pinguedinem recipit: & dum sacro eloquio mentem auditorum deebnare non desinit, potu multiplicis muneris deebriatus excrefcit.

o ¶ Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium. Qui sanctæ prædicationis apud se verba retinet, talis maledicetur in populis: quia non solum culpa silentij, sed pro multorum quos corrigere potuit, poena damnatur. Ipse est seruus piger & malus, qui pro retentione talenti quod accepit, in exteriores tenebras missus est. Vendunt autem frumentum qui verbum vitæ audientibus conferunt, à quibus pretium fidei & confessionis recipiant: dicente domino. Negotiamini dum venio: quorum caput benedictio superuenit, dum singulis de tali negotio redeuntibus dominus dicit: Euge serue bone & fidelis: quia supra pauca fuisse fidelis, supra multa te constituiam: intra in gaudium domini tui.

Luc. 19. f

p ¶ Benè surgit diluculo qui querit bona, &c. Bona querere quæ facere debeas, quibus ad cælestia bona peruenias: hoc est benè diluculo consurgere, id est, crescente luce scientiæ ad bonum opus accingi. Vel certè benè, id est, ad vitam consurget in tempore resurrectionis, qui nunc bona querit in tempore operationis. Qui autem mala quæ dicat, siue agat modò solers inquirat: tunc eorum pondere, ne ad altiora regni perueniat, retardatur.

q ¶ Qui confidit in diuitijs suis, &c. Qui præsentibus bonis inhians futura non cogitat, vtriusque in nouissimo carebit: qui autem spe futurorum præmiorum bona faciunt in præsentibus, iuste quod sperant, accipiunt. Virens quippe in arbore

folium,

E folium, fructus quos nondum ostendere habet, signat affu-
 turos & iusti quasi virens folium germinant: quia spe salui
 facti, in fidei ac virtutum gratia proficere non cessant.
 a ¶ Qui conturbat domum suam, possidebit ventos: & qui stultus est,
 seruiet sapienti.] Stultus, est peccator: quilibet: qui dum vitam
 sapientis, hoc est, iusti inuidet
 atque inuidendo persequitur,
 ad probationem eius velut i-
 gnis auro deseruit. Qui men-
 tem suam tumultibus cogitatu-
 um noxiorum conturbari non
 metuit: hanc vtiq; maligno-
 rum spirituum fluctibus quibus
 obruatur, aperit. Et qui stultus
 est, sapientem persequitur. Per
 hoc ei etiam dominando seruit:
 quia patientiam eius premendo
 probationem reddit, vt se vide-
 licet damnato, ille brauium pro
 quo certabat, accipiat.

b ¶ Fructus iusti, lignum vite.]
 Merces iusti, visio est Christi.
 Ipse namq; est sapientia, de qua
 dictum est: Lignum vite est ample-
 xionibus eam. Et in Apocalypsi:
 Qui viderit, inquit, dabo ei edere de
 ligno vite, quod est in paradiso Dei
 mei. Et hunc fructum modo ius-
 ti expectant, quamdiu sicut
 predictum est, quasi virens foli-
 um germinant.

c ¶ Et qui suscipit animas, sapiens
 est.] Qui animarum curam pro
 domino suscipit, vt eas scilicet
 vel errantes doceat, vel mæstas
 consoletur: vel egenes tem-
 poralibus bonis sustentet, vel
 renitentes ad remedia salutis
 pertrahat: vel pastore defuitas
 gubernet, quo vna secum plures ad dominum perducit: qui,
 inquam, ita animas suscipit, sapiens est. Quia nimirum suæ
 animæ per hæc vnde sublimius cum domino regnet, pro-
 curat.

d ¶ Si iustus in terra recipit, &c.] Si sancti martyres tanta passi
 sunt iusti, quanta putas eos manere tormenta, qui illos affli-
 gebant iniusti? Si Iob & Tobias, cæteri que Dei electi tanta
 in hac vita receperunt aduersa: quid contristaris, si te qui tam
 longe a iustorum vestigijs iaces, tentans ad modicum afflic-
 ctio tangit? Et quidem te & si impium dicere aut credere nõ
 debes: peccatorem tamen te esse, id est, aliqua habere pecca-
 ta parua siue magna, aperta siue occulta, inficiari non debes:
 imò confiteri debes, ne te ipse seducas, & veritas in te esse nõ
 possit. Si ergo iusti in terra receperunt, Abel martyr, & Iob
 exempla patientiæ: quanto magis impij Antiochus, atq; He-
 rodes, & peccatores in euangelio paralytici, qui non nisi di-
 missis primò peccatis, curari à domino poterunt? Notandũ
 quod hanc sententiam Petrus in epistola iuxta antiquam
 translationem posuit, dicens. Et si iustus vix saluabitur, impius &
 peccator vbi parebunt?

CAPVT XII.

Qui bonus est, &c.] Horum versiculorum connexio talis
 est. Qui bonus est, non confidit in cogitationibus suis:
 sed domini gratiam quærit, ac per illam accipit, vt piè viuere
 possit. Qui autem cogitationibus suis confidit, bonus esse
 nequit. Nam quia gratiam superni adiutoris petere non cu-
 rat, meritò in impia actione perdurat.

f ¶ Mulier diligens, corona est viro suo, &c.] Patet litera sensus.
 Quia mulier bona & casta, honorem viro suo præbet in om-
 nibus eius virtutibus: ipsa domum bene regens, quasi gra-
 tiam addit coronam. At verò adultera, & si foris speciosa pa-
 ret, intus tamen festore luxuriæ suæ membra inquinat. Ver-
 tum spiritualiter, ecclesia coronam Christo non aliam quam
 seipsum offert: Omnes enim qui in circuitu eius sunt, offe-
 runt munera: & filius Sirach de magno sacerdote: ipse stans in-
 tra aram, & circa illum coronam struit. At ossa, id est, virtutes quas

hæreticorum factio cernitur habere, putredo prauis dogma-
 tis corrumpit.

g ¶ Cogitationes iustorum, iudicia: & consilia impiorum fraudulen-
 ta.] Iusti sua facta, si domino placeant, sedula meditatione
 dijudicant: ne fortè ipsis minus sollicitis, supernus arbiter cõ-
 tra eos inuitabiliter aduersa dis-

ponat: iuxta illud Apostoli. Si
 nosmetipsos dydicaremur, non vtiq;
 dydicaremur. At reprobi diuini
 timoris obliui, de fraude quam
 faciunt, sua consilia cogunt.

h ¶ Vere impius, & non erunt: do-
 mus autem iustorum permanebit.]
 Veri de hac vita impij, non e-
 runt quod fuerant: quia post
 mortem non qualia credebant,
 inueniunt: sed spe sua frustrati,
 pro præijs tormenta recipiunt.
 Domus autem iustorum, id est,
 ecclesia: quæ partim peregrina-
 tur in terris, partim regnat in cõ-
 celo, nunquam deficit: sed quæ-
 cunque membra eius hinc illo
 perueniunt, ibidem gaudia quæ
 sperabant, inueniunt. Aliter:
 Verte impius, & non erunt.
 Quod multa impietas in dijs
 gentilium, multa in sectis hære-
 ticorum, multa in præstigijs magi-
 corum, multa in persecutionib.
 exiit paganorum: sed & his do-
 mino donante subuersis, ablata
 est pariter & memoria impieta-
 tis eorum: etiam ipsi apices stul-
 ti, ipsa dogmata igne sunt rapta,
 vt in Ephesto actum tempore a-
 postolorum legimus. Domus au-
 tem iustorum permanebit: quia san-
 cta ecclesia nunquã vel abscon-

CAPVT XII.

Qui bonus est, hauriet à domino gratiam:

qui autem confidit cogitationib. suis, im-
 piè agit. Non roborabitur homo ex impietate,
 & radix iustorum non commouebitur. f Mu-
 lier diligens, corona est viro suo: & putredo in
 ossibus eius, qua confusione res dignas gerit.

g Cogitationes iustorum, iudicia: & cõsilia im-
 piorum, fraudulenta. Verba impiorum insidiã-
 tur sanguini: os iustorum, liberabit eos. h Verte
 impius, & non erunt: domus autem iustorum
 permanebit. i Doctrina sua noscitur vir: k Qui
 autem vanus & excors est, patebit contemptui.

l Melior est pauper & sufficiens sibi, quàm glo-
 riosus & indigens pane. m Nouit iustus animas
 iumentorum suorum. Viscera autẽ impiorum
 crudelia. n Qui operatur terram suam, saturabi-
 tur panibus: qui autem sectatur otium, stultissi-
 mus est. Qui suauis est, viuunt in moderationib.,
 & in suis monitionibus relinquit contumeliam.

a Desi-

di ponit, vel auferri: nihil ex eius corrumpere scripturis, in
 nullo eius fidem violare, tanta temporum longitudo praua-
 luit. Potest & ita intelligi. Verte impius, & non erunt: con-
 uerte eos ab impietate, & non erunt iam impij, sed iusti, pro
 qua alia translatio dicit: Quocunq; se conuertit scelestus, ex-
 terminabitur: cui contra de sanctis dicitur. Quoniam diligen-
 tibus Deum, omnia cooperantur in bonum.

i ¶ Doctrina sua noscitur vir.] Viros vocare scriptura solet eos,
 qui virtutibus sunt præditi diuinis. Vnde Apostolus. Vigilate,
 state in fide, viriliter agite. Doctrina ergo sua quisque vir esse no-
 scitur: quia si recta docet, & hæc operibus implet, sanctus es-
 se colligitur.

k ¶ Qui autem vanus & excors est, patebit contemptui.] Quia sci-
 licet ipse virilis animi fortitudinem habere contemnit.

l ¶ Melior est pauper & sufficiens sibi, quàm gloriosus & indigens pa-
 ne.] Melior est idiota & simplex idiota, qui bona quæ nouit
 operans, vitam meretur in cœlis, quàm qui clarus eruditione
 scripturarum, vel etiam doctoris functus officio, indiget pa-
 ne dilectionis. De cuius dilectionis ea parte quæ ad proximi-
 um pertinet, sublequenter adiungit:

m ¶ Nouit iustus animas iumentorum suorum.] Id est, miseretur
 & compatitur hebetudini ac fragilitati proximorum sibi
 commissorum.

n ¶ Viscera autem impiorum crudelia.] Impios autem hoc loco
 sacerdotes appellat, qui non solum non compatiuntur sub-
 ditis: sed etiam iuxta hoc quod dominus ait, percutiunt pue-
 ros & ancillas, id est, insipientes, & vitiorum enormitate de-
 biles, dicentes: Moram facit dominus meus venire.

o ¶ Qui operatur terram suam, saturabitur panibus: qui autem se-
 ctatur otium, stultissimus est. Qui suauis est, viuunt in moderationibus,
 & in suis monitionibus relinquit contumeliam.] Ille terram suam
 strenuè operatur, quia arcana cordis sui per quotidiana ex-
 ercitia, per legis meditationem, per vigilantiam mentis,
 quasi qui exercet agriculturam, instanter erudit, atque spiri-
 tualibus cibis velut panibus, ne fame ignoratiæ periclitetur,
 interioris hominis sui sensum reficere non desistit. Qui exer-

G

1. Cor. 11. 2

H

Act. 19.

Rom. 3. 8

1. Cor. 16. 6

Luc. 12. f

A

cet animam suam spiritualibus studijs: & nunc virtutibus, & tunc dapibus saturabitur praeiorum. Qui autem pro salute animae suae nunc laborare detrectat, tunc inter stultos repro- babitur: tamen nunc vel diuina, vel mundana sapientia gloriosus videtur.

a ¶ *Desiderium impij, monumentum est pessimorum.*] Desiderat impius praecedentes malos imitari, & de illorum vita atque actibus loqui. Vel certe desiderium eius eo tendit, quamuis ipso nesciente, vt eum prioribus iniustis, aeternae mortis carcere claudatur. Veru[m] quia tales exitu[m] quem minimè prauident, incur- runt: dicit contra de bonis.

b ¶ *Radix autem iustorum proficiet.*] Quia nimirum fides, & charitas electorum, qua radica- ti sunt in Christo, nequaquam eos fallit: sed ad perfectiora sem- per crescens, plus quam sperare nouit, in futuro percipiet.

c ¶ *De fructu oris sui vnusquisque replebitur bonis.*] Fructus oris, est sermo bonus. Nam qui mala lo- quitur, non fructum ore generat, sed damnum. Omnis igitur qui bona loquitur, bonis donabitur aeternis: si tamen his quae lo- quitur, actu non repugnat. Hoc etenim vigilanter adiugit, cum dicit:

d ¶ *Et iuxta opera manuum suarum retribuetur ei.*] Neque enim aliter fructuosus fit suus sermo do- ctori, nisi ipse prior faciat bona quae docet.

e ¶ *Fatuus indicat statim iram suam, &c.*] Qui se in praesenti delide- rat vlcisci, fatuus est: qui autem pro domino iniuriam contemnit, sapiens. Hunc versiculum alia translatio sic habet: Stultus ea- dem hora pronuntiat iram suam: occultat autem ignominiam suam astutus. Non autem igno- miniosam iracundiae passionem ita à sapientibus occultandam esse decernit, vt eius velocita- tem culpans, non prohibeat tarditatem: quam vtiq[ue] si per necessitatem humanae infir- mitatis irruerit, ideo censuit occultandam: vt dum ad praesens sapienter obtegitur, à sapientibus amoueat, & in per- petuum deleatur. Haec enim est natura irae, vt dilata languet, & pereat: prolata verò magis magisque ferueat.

f ¶ *Est qui promittit, &c.*] Promittunt se nonnulli obedire veritati: sed vbi tentatio terrenis, siue blandiens impedimētum praestiterit, deserunt quidem coeptra: sed tamen conscientia promissi, quasi gladio punguntur.

g ¶ *Lingua autem sapientium est sanitas.*] Quia & bona quae promittunt, ipsi perficiendo ad vitam perueniunt: & alijs quae sequantur, praedicando demonstrant.

h ¶ *Labium veritatis firmum erit in perpetuum, &c.*] Labium veritatis, est praedicatio apostolorum atq[ue] prophetarum: quo- rum locutio dum à tramite veritatis non deuiat, in aeternum firma persistit: quia dissolui minimè potest. Testis repenti- nus, doctor est haereticorum: qui ab eorum dictis aberrans: dum ea quae rectè non sentit, repente pronuntiare cupit: mendacium potius quam veritatis locutionem cogitatione sua componit. Fides ecclesiastica semper manebit: qui autem re- pente noua dogmata infert, mendacij est minister.

i ¶ *Homo versutus celat scientiam.*] Versutus hoc loco in bono intelligitur: id est, sapiens & prudens, qui nonnunquam de industria, suam celat scientiam: duplici nimirum ratione,

vel non valens infirmis auditoribus loqui quasi spirituali- bus, sed quasi carnalibus: vel nolens dare sanctum canibus: neque ante porcos margaritas projicere.

k ¶ *Et cor insipientium prouocat stultitiam.* Quando vel ipsi plus appetentes sapere, quam oportet

¶ *Desiderium impij monumentum est pessimorum.* Radix autem iustorum proficiet. Propter peccata labiorum, ruina proximat malo: effugiet autem iustus de angustia. De fructu oris sui, vnusquisque replebitur bonis. Et iuxta ope- ra manuum suarum retribuetur ei. Via stulti re- cta in oculis eius: qui autem sapiens est, audit con- silia. Fatuus indicat statim iram suam: qui autem dissimulat iniuriam, callidus est. Qui quod nouit loquitur, iudex iustitiae est: qui autem men- titur, testis est fraudulentus. Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientiae: Lingua autem sapientium est sanitas. Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est rep- tentinus, concinnat linguam mendacij. Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis incunt consilia, sequitur eos gaudium. Non contristabit iustum quicquid ei acciderit: impij autem reple- buntur malo. Abominatio est domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei. Homo versutus celat scientiam: Et cor insi- pientium prouocat stultitiam. Manus fortium do- minabitur: quae autem remissa est, tributis seruiet: Meror in corde viri humiliabit illum: & sermo- ne bono latificabitur. Qui negligit damnum propter amicum, iustus est: Iter autem impiorum decipiet eos. Non inueniet fraudulentus lucrum, & substantia hominis erit auri pretij. In semita iustitiae, vita: iter autem deuum ducit ad mortem.

CAPVT XIII.

¶ *Filius sapiens, doctrina patris: qui autem illu- sor est, non audit cum arguitur.* De fructu oris sui homo satiabitur bonis: anima autem impiorum iniqua. Qui custodit os suum: custo- dit animam suam: qui autem incōsideratus est ad loquendum, sentiet mala. Vult & non vult piger: anima autem operatum impinguabitur. Verbum mendax iustus detestabitur, impius au- tem confundit & confunderetur. Iustitia custodit inno-

sione canem mortificandam, siue occidendam tradit: o ¶ *Iter autem impiorum, &c.*] Cum vel sua retinere, vel alie- narare gaudent. Vnde rectè subiungitur.

p ¶ *Non inueniet fraudulentus lucrum, &c.*] Fraude namque ac- quisita pecunia, plus in anima damni quam lucri addit in ar- ca: & qui propriam pro domino substantiam nouit dispensare, remunerante ipso, pro terrenis caelestia dona recipiet. Aliter: Non inueniet fraudulentus lucrum: & substantia hominis erit auri pretium: qui fraudulenta mente simulat se esse bonum, ne- quiter viuens in occulto, non inueniet bona vite sequentis. Qui autem substantiam virtutum spiritualium veraciter ac- quirat, mercabitur ex ea claritatem regni perennis: quod ver- bis sequentibus apertius dicit.

q ¶ *In semita iustitiae vita, &c.*] In semita enim iustitiae, substan- tiam acquirit virtutum, quibus aeternae vitae claritas auro pre- tiosior emittit. Iter autem paruum quo fraudulentus incedit, perditio lucro temporali quod appetit, ad mortem quam prauidere noluit, tendit sempiternam.

CAPVT XIII.

¶ *Filius sapiens, doctrina patris: qui autem illu- sor est, &c.*] Tantum inter sapientem distat & stultum: vt hic aliquando pro- fectu eruditionis ad eum qui se docuerat, docendum perue- niat: ille nec cum arguitur, nouerit audire.

r ¶ *Vult & non vult piger: anima, & cetera.*] Rectè pigri vocabulo dno-

C

Matt. 7. a

Rom. 12. a

Matt. 5. d

D

Luc. 12. a

A denotatur, qui vult regnare cum domino, & non pati pro eo: delectant premia, cum pollicentur: deterrent certamina, cum iubentur, de quo Iacobus ait: *Vir duplex animo, incongruenti diabus visis*. Et filius Sirach: *Va peccatori terram ingreditur diabus visis*: qui autem iussa operantur domini, ideò faciant, quia anima illorum perfecta supernorum dulcedine reficitur, iuxta eum qui dominum obsecrat, dicens: *Sicut adipe pinguedinis repleatur anima mea*. Vel certe anima operatium impinguabitur: quia qui pijs pro domino laboribus infundant, caelesti & immarcescibili post labores corona donabuntur.

¶ Est quasi diues, cum nihil habeat, &c. Diues sibi videbatur ille qui inducitur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Sed quia Deum non habuit, comperit in fine nihil fuisse quod habuit. Vnde dictum est de calibus: *Dormierunt somnum suum, & nihil inuenierunt omnes viri diuitiarum in manibus suis*. Pauper e contra videbatur Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, vlcerebus plenus: sed in multis erat diuitijs, quia virtutem habuit humilitatis: quia conditor omnium diuitiarum, videlicet Deum, corde gestabat. Quid autem verè diuitia valeant: quid vera paupertas agat, subdendo manifestat.

B *¶ Redemptio animæ viri, diuitia sua: qui autem pauper est, in creaturam non sustinet.* Qui ergo animam suam vult redimi à futura ira, cõgreget diuitias operum bonorum: Qui enim eget humilimodi diuitijs, in crepationem districti iudicis sustinere nõ valet: de qua psalmista postulat, dicens: *Domine ne in ira tua arguas me: neque in furore tuo corripas me*: Alioquin pauperes non ibi crepantur à domino, sed benedictionem æternæ hereditatis percipiunt.

C *¶ Lux iustorum lætificat: lucerna autem impiorum extinguitur.* Lux iustorum quæ perpetuo lætificat, spes est futurorum. Lucerna impiorum, quæ repente extinguitur, felicitas est sæculi labentis.

D *¶ Inter superbos semper iurgia sunt: qui autem agunt cuncta consilio, reguntur sapientia.* Iurgantur inter se semper heretici: iurgantur & ceteri reprobi, quia videlicet non norunt unitatem fidei & veritatis. Fideles autem qui consilio diuinorum eloquiorum frui non cessant, reguntur moderatione sapientiæ, quæ eos iurgari non sinit.

E *¶ Substantia festinata minuetur: quæ autem paulatim colligitur, multiplicabitur.* Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem: neque ipsas diuitias quas vel acquirunt, vel cupiunt, perpetuo possident. Qui autem pro accipienda substantia præmiorum cœlestium iustis insunt laboribus, multiplicata superne beatitudinis munera percipiet: de quo aptè subditur.

F *¶ Spes quæ differtur, affligit animam: lignum vitæ desiderium veniens.* Quia nimirum quamdiu differtur spes eternorum, affligitur anima fidelium: vel pro dilatione videlicet bonorũ, quæ amat: vel pro illatione malorum, quæ tolerat. At vbi venerit quod desiderat, facile obliuiscitur quod sustinuerat: quia in æternum viuere incipit cum suo redemptore, quem tota intentione quarebat: ipse est enim lignum vitæ amplectentibus se.

G *¶ Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurum obligat.* Qui bonæ rei detrahit, se in futurum obligat: quia quod non debuit faciendo, pœnam sibi qua constringatur, præparat. Sed & is qui malæ rei detrahit, ipse se in futurum obligat: Non

vt pro tali detractone pœnas luat, sed vt post detractorem sese cautius agat: quia nimirum quæ in alijs iuste reprehendit, in se impunè non admittit, clamante Apostolo: *Qui prædicat non furandum, furaris: qui dicit, non mœchandam, mœcharis: qui abominaris idola, sacrilegium facis: qui in lege gloriaris, per prauaricationem legis Deum inhonoras*.

H *¶ Qui autem timet præceptum, in pace versabitur.* Melius est ergo de sua quemque fragilitate metuere, ne fortè diuina prauaricetur imperia, quàm aliorum errata stulto ore lacerare, dicente rursus Apostolo: *Et si preoccupatus fuerit homo in aliquo delicto: vos qui spirituales estis, in fruite huiusmodi in spiritu mansuetudinis, considerans teipsum, ne & tu reueris*.

I *¶ Astutus omnia agit cum consilio: qui autem fatuus est, aperiet stultitiam.* Vbi omnia cum consilio docet agèda, diuinum potius quod sacris eloquijs inditum est, quàm humanum intellige consilium. Fatuus est enim qui extra hoc consilium viuuit, quamuis naturaliter astutus esse videatur & prudens. De quo rectè subditur.

K *¶ Nuntius impij cadet in malum.* Arium dicit & Sabellium ceterosque angelos, id est, nuntios satanæ: qui quoniam consilium neglexere diuinarum scripturarum, deciderunt in malum gehennalium tormentorum.

L *¶ Legatus autem fidelis, sanitas.* Id est, catholicus qui quæ prædicat, sanitatem sibi suisque auditoribus acquirit æternam.

M *¶ Desiderium, si compleatur, delectat animam: deestantur stulti eos qui fugiunt mala.* Omne desiderium siue bonum, siue malum sit: vbi ad effectum peruenerit, delectat animam. Sed stulti qui carnalibus solum desiderijs gaudent, deestantur eos qui pro amore cœlestium, infima oblectamenta cõtemnunt.

N *¶ Qui cum sapientibus graditur, &c.* Cum sapientibus ire, est sapientium actus imitari. Quàmlibet ergo simplex quisque sit & rusticus, qui arcana sapientiæ comprehendere ne queat: si tamen sapientium exempla viuendo sectatur, iure inter sapientes annumerabitur. Qui verò stultos non propter naturam, quia homines sunt: sed propter stultitiam, quia mimi sunt, vel histriones, vel aliqui tales, non vt instruendo corrigat, amat: sed vt fauendo deteriores efficiat: talis nimirum & si per ingenium, vel doctrinam, sapiens esse videtur, stultorum nota peccat, vel turpitudine dignus, simul & damnatione tenebitur.

O *¶ Bonus relinquet heredes, filios & nepotes, & custoditur iusto substantia peccatoris.* Sæpè videmus bonos sine filijs obire: imò maiora à domino premia polliceri his qui filiorum procreationi virginitatis castimoniam præposuerint, sed & substantiam iustorum à peccatoribus tolli. Nam & Apostolus gloriificat eos qui rapinam bonorum suorum cum gaudio susceperunt. Vnde spiritaliter intelligendum: quia bonus & iustus dominus est, qui post passionem suam ascendens in cœlum, reliquit heredes suæ doctrinæ, apostolos & successores eorum: ad cuius fidem conuersa est multitudo gentium, quæ erat substantia diaboli. Intrauit namque in domum eiusdem malè fortis aduersarij, & eum maiori virtute conterens, diripuit arma eius in quibus confidebat: & spolia eius distribuit, vt ipse in euangelio testatur. Vel certè in substantia peccatoris custodia est, quando ablatum est à Iudeis regnum Dei, & datum est genti facienti fructus eius.

P *¶ Multi cibi in noualibus patrum, & alijs congregantur absque iudicio.* Absque iudicio recto facit, qui diuitijs congregandis

C
Rom. 2.c
Gal. 6.a
D
Heb. 10.g
Luc. 11.c
Matt. 12.d

A

gandis sedulus inſiſtit, & has aggregatas non ipſe pro redemptione animæ ſuæ pauperibus diſpenſat, ſed alijs poſt ſe diſpenſandas reſeruat: iuxta quod in ſuperiore verſu iuxta litteram dicitur. Et cuſtoditur iuſto ſubſtantia peccatoris, maximè cum ſibi victus abundet ex iure paternæ hæreditatis: ne

que vlla pecunias colligendi neceſſitas incumbat. Hoc eſt enim quod ait. *Mulci cibi in noualibus patrum.* Iuxta verò ſenſum ſpiritualementem, multi ſunt cibi alimoniarum cœleſtis in dictis & exemplis venerabilium patrum. Et abſque ratione facit, qui his legendis, meditando, & exponendis inſtans: non ſuæ ſaluti per hoc, ſed aliorum potius ſeruit: dum ipſe ab his quæ legit, vel actibus reprobis, vel etiam in impietate ſenſus hæretici diſcrepat. Talis namq; in noualibus, id eſt, operibus ſuæ ſermonibus patrum, optima inſtitutione excultus, non ſibi, ſed alijs ſubſidium acquirat: illis videlicet qui tractatus eius legentes, arcana per eos ſpiritualis ſenſus, quibus interius reſiciantur, inueniunt. Vtriq; autem ſenſui conuenit aptè quod ſequitur.

a ¶ *Qui parcat virga, odit filium ſuum: qui autem diligit illum, inſtiter erudit.* Nam & pater bonus, filium: & diſcipulum, magiſter catholicus, ne ad iniquitatem deſcendat, ſollicitus erudit. Præcedentem autem verſiculum, antiqui interpretes ita tranſtulerunt. Viri iuſti diuitijs annis multis fruuntur: iniqui autem peribunt breuiter.

b ¶ *Iuſtus comedit, & replet animam ſuam: venter autem impiorum inſaturabilis.* Iuſtus percipit cibos ſapientiarum, qui in noualibus patrum, hoc eſt, in operibus ac verbis præcedentium iuſtorum probantur exorti, & hos ad profectum animæ ſuæ benè viuendo traicit. Venter autem impiorum, id eſt, capacitas ſenſus hæreticorum inſaturabilis: quia ſicut Apoſtolus ait, *Semper diſcentes, nunquam ad veritatis ſcientiam perueniunt.* Quare autem ſaturari ſcientia non merentur: niſi quia nequaquam reſecti cibis paternæ inſtitutionis, alijs hoc congregant abſq; iudicio?

CAPVT XIV.

Sapiens mulier ædificabit domum ſuam, inſipiens extructam, &c.] Et vnaquæq; anima fidelis, & ecclēſiæ per orbem catholica, manſionem ſibi in patria cœleſti bonis actibus ædificat. At verò reprobi, ea quæ bene ſunt à bonis ordinata, male viuendo, aliquando etiam apertè repugnando diſſipant. Quare autem ſtulti ſapientiarum actus lacerent, ſequentibus verbis oſtenditur, cum dicitur.

d ¶ *Ambulans recto itinere, & timens Deum, deſpicitur ab eo qui infami graditur via.* Abominatio eſt enim peccatoribus bonorum religio: ſtultumque videtur in credulis, cum fideles propter Dei timorem, non tantum abiciunt timorem, ſed & tormenta rident eorum qui occidunt corpus. De quibus adhuc aptè ſubiungitur.

e ¶ *In ore ſtulti, virga ſuperbiæ: labia ſapientium cuſtodiuunt eos.* Quia ſtulti per vaniloquium, humiles quos deſpiciunt, affligunt: ſed iſdem humiles ſpiritu per doctrinam ſapientiarum, ne decipiantur, muniunt.

f ¶ *Vbi non ſunt boues, præſepe vacuum eſt: vbi autem plurimæ ſegetes, ibi manifeſta ſortitudo bouis.* Hærent hæc ſuperioribus. Boues namque doctores catholicos: præſepe, cœterum auditorum: ſegetes dicit fructus operum bonorum. Incaſſum ergo timet ſuperbus, & indocta eloquentia verberat aures ac corda ſubiectorum: quia vbi non ſunt docti prædicatores, fruſtra ad audiendum conſluit turba plebium. Vbi

in noualibus patrum, & alijs congregantur abſque iudicio. ¶ *Qui parcat virga, odit filium ſui: qui autem diligit illum, inſtiter erudit.* Iuſtus comedit, & replet animam ſuam: venter autem impiorum inſaturabilis.

CAPVT XIV.

Sapiens mulier ædificabit domum ſuam, inſipiens extructam quoque deſtruet manibus. ¶ *Ambulans recto itinere, & timens Deum, deſpicitur ab eo qui infami graditur via.* ¶ *In ore ſtulti, virga ſuperbiæ: labia ſapientium cuſtodiuunt eos.* ¶ *Vbi non ſunt boues, præſepe vacuum eſt: vbi autem plurimæ ſegetes, ibi manifeſta ſortitudo bouis.* ¶ *Teſtis fidelis nō mentietur: profert mendacium dolofus teſtis.* ¶ *Quærit deſiderio ſapientiam, & nō inueniet: doctrina prudentium facilis.* ¶ *Vade contra virum ſtultum, & nesciet labia prudentiæ.* ¶ *Sapientia callidi eſt intelligere viam ſuam, & imprudentia ſtultorum errans.* ¶ *Stultus illudit peccatum, & inter iuſtos morabitur gratia.* ¶ *Cor quod nouit amaritudinem anime ſuæ, in gaudio eius non miſcebitur extraneus.* ¶ *Domus impiorum deſabitur: tabernacula iuſtorum germinabunt.* ¶ *Eſt via quæ videtur homini iuſta: nouiſſima autem eius deducunt ad mortē.* ¶ *Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudij, luſtus occupat.* ¶ *Vijs ſuis replebitur gaudij, & ſuper eū erit vir bonus.* ¶ *Innocens credit omni verbo: aſtutus cōſiderat greſſus ſuos.* ¶ *Sapientis timer, & declinat à malo: ſtultus tranſilit, & con-*

h ¶ *Vade contra virum ſtultum, & nesciet labia prudentiæ, &c.]* Ideo deſiderio ſapientiam quam quærit, non inuenit: quia & ſi apertè contra illius ſtultitiam diſputando incedas, nescit intelligere quæ dicis: vt Arius, qui verbum conſubſtantialitatis in patre & filio, niſquam in ſcriptura inueniri poſſe contendebat, cum ei manifeſtè ſcriptum obijceretur. Ego & pater vnum ſumus. Et: Deus erat verbum, & cætera talia. Ideo doctrina prudentium facilis eſt: quia labia prudentiarum ſapientiarum, id eſt, quia labia quæcunq; prudentiarum moderamine reguntur, de ſapientia ſolum loqui & audire dulce habent: cuiusq; meditationi operam dare ſatagunt.

i ¶ *Cor quod nouit amaritudinem anime, &c.]* Amaritudinem habent omnes electi, quamdiu à gaudijs differuntur æternis, & reprobi cum deſiderijs affliguntur peruerſis. Sed electi, quia in luce ambulant, amaritudinem ſuam quanto ſit gaudio mutanda prævident. Porro reprobi propria ſponte cecati: quid in præſenti patientur, non vident: quid in futuro ſunt paſſuri, non prævident: ideoque à futuris bonorum gaudijs remanebunt extranei: quia amaritudinis eorum præſentis, non nouerunt eſſe participes. Vnde & aptè ſubditur.

k ¶ *Domus, &c.]* Domus quippe in manſione, tabernaculum verò haberi ſolet in itinere. Domus igitur impiorum deſabitur: quia habitationem vitæ præſentis, in qua ſemper manere deſiderabant, perdent in morte reprobi: & hoc quod non præuidebant, exilium perpetuæ damnationis ſubiunt. Tabernacula autem iuſtorum germinabunt: quia præſens eorum conuerſatio, in qua incolæ ſunt apud Deum & peregrini, creſcentibus ſine ceſſatione meritis, ad fructum viſque ſuauiſſimum patriæ cœleſtis pertingit.

l ¶ *Innocens credit, &c.]* Hanc innocentiam vetuit, & hanc habere docuit altitium Ioannes cum ait: Chariſſimi, nolite omni ſpiritu credere: ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſunt.

m ¶ *Sapientis timer, & declinat à malo: ſtultus tranſilit, & conſultat.]* Sicut ſtulti eſt de ſua alacritate cōſidere, torrētem rapidum,

vel

C

3. Reg. 17. b

Matt. 26. f

Act. 10. a

D

1. Joan. 10. f

1. Joan. 4. a

DHIER
T. 1. M. 7.

1. Tim. 3. b

vel voraginem latiore saltu velle transire, sapientis autem ad planum vel pontem diuertere: ita qui peccatum quantum valet, declinat, timens ne inuoluatur malis, sapiens est. Stultus autem ille qui contemptum peccati, blandiens sibi: quia aut posteriori tempore penitentiam agat commissorum, aut si repente moriatur, fortiter penas inferi sufferat.

a ¶ Impatiens operabitur stultitiam, &c. ¶ Reprehensibilis quidem est homo impatiens: sed multo peior & odiosior Deo est versutus: tamen apud homines melior aestimatur. Ille enim palam omnibus suam ostendit stultitiam: iste autem, cum sit corde peruersus, saepe simplicitatem simulat & iustitiam, atque humano iudicio sanctum se dici delectat, cum sit diuino examine inter reprobos aestimatus.

b ¶ Iacebunt mali ante bonos, &c. ¶ In nouissimo iudicio coronatis iustis, damnabuntur reprobi, qui eos in presenti premebant. Quod enim ait, ante, id est, ante bonos, & ante portas iustorum: non ad vicinitatem loci, sed ad visionem pertinet bonorum, quia malorum tormenta semper aspiciunt, ut maiores ceptori suo gratias sine fine referant. Vnde Elaias de illis: Egrediantur & videbunt, inquit, cadauera virorum, qui preuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erit visus, ad satietatem visionis omni carni. Quod autem ait, egredietur, non pedum processum, sed oculorum significat intuitum: quem intus in regno positi, ad videntia prouidi supplicia, foras cum volunt, emittunt.

c ¶ Corona sapientium, diuitiarum eorum: fatuitas stultorum, imprudentia. ¶ Sapientes non terreni aliquid emolumenti pro diuitijs habent: sed coronam solummodo, quam pro virtutibus in futuro percipient. At stultorum fatuitas maxima hæc est: quia improuidi æternorum, de presentibus tantum commodis gaudent. Imprudentia enim quasi improuidentia dicitur.

d ¶ Liberat animas testis fidelis, &c. ¶ Liberat animas Christus, qui est testis fidelis, ut in Apocalypsi legimus, & sicut Apocalypsis ait. Testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem. Et profert mendacia diabolus: Qui recte appellatur versipellis: quia mala quæ facienda suggerit, bona esse pronuntiat, & gaudia promittit æterna eis quos ad inferni tormenta preparat. Item liberat animas catholicus doctor, qui testimonia scripturarum fideliter, id est, recte prædicat: & profert mendacia hereticus. Vel sicut alia editio manifeste transulit. Incendit autem mendacio dolosus, subauditur, animas eorum, quos suo errore deceptio.

e ¶ In timore domini fiducia fortitudinis, & filijs eius erit spes. ¶ Timor domini fiducia fortitudinis præstat: quia nimirum mens nostra tanto valentius terrores rerum temporalium despicit, quanto se auctori earum veracius per formidinem subdit. Filij autem timoris domini dicuntur, qui diuino timore reguntur: sicut filij virtutis, & filij resurrectionis qui virtutibus student: vel qui ad gaudia resurrectionis pertinent, quibus erit spes: iuxta illud psalmista. Qui timent dominum, sperent in domino. De qua spe consequenter adiungit.

f ¶ Timor domini, fons vita, ut declinet à ruina mortis. ¶ Hæc est ergo spes eorum qui timent dominum, ut declinantes à ruina mortis, peruenire mereantur ad eum qui dicit: Ego sum vita, veritas & vita. Dicitur est autem supra. Lex sapientis, fons vita, ut declinet à ruina mortis. Et nunc dicitur. Timor domini, fons vita, ut declinet à ruina mortis. Ex quo patet, quia nulla prior est lex sapientis, quam mortem vitare, & vitam acquirere debeat æternam, quam habere timorem domini. Vnde & alibi dictum est. Initium sapientie, timor domini.

g ¶ In multitudine populi, dignitas regis, & in paucitate plebis, ignominia principis. ¶ Vbi multitudo seruientium Deo, ibi specialiter Christi gloria: vbi soli catechumeni competentes, vel recens nati infantes sub regno adhuc tenentur diaboli, & ipsi tempore congruo festinantes in Christo renasci, ignominia ibi manifesta principis mundi. Vel certe in conuentibus hereticorum, quæ semper sunt pauciora ecclesijs catholicorum: ignominia patet eorum qui hæc ab ecclesiastica vnitate segregantur.

h ¶ Vita carniū, sanitas cordis: putredo ossium, inuidia. ¶ Per carnem, infirma quædam ac tenera: per ossa, fortia acta signantur. Bene ergo dicitur. Vita carniū, sanitas cordis. Quod si mentis innocentia custoditur, & si qua foris infirma sunt, quandoque roborantur. Et recte subditur. Putredo ossium, inuidia: quia per liuoris vitium ante Dei oculos pereunt, & quæ humanis oculis fortia videntur. Ossa quippe per inuidiam putrescere, est quædam etiam robusta deperire.

i ¶ Acceptus est regi minister intelligens. ¶ Ille videlicet cui dicitur. Quia super pauca suscipi fidelis, supra multitudine constituam: intra in gaudium domini tui.

k ¶ Iracundiam eius inutilis sustinebit. ¶ Ille vtiq; de quo idem ait. Et inutilem seruum eiecit in renebras exteriores.

¶ Domus

CAPVT XV.

R Esponso mollis frangit iram: sermo durus suscitatur furorom. ¶ Qui verba increpantis humiliter recipit, iam propinquat veniæ reatus quem gessit. At qui superbus arguenti resulat, maiorem contra se iram districti iudicis prouocat.

m ¶ Lingua sapientium ornat scientiam: os fatuorum ebullit stultitiam. ¶ Lingua catholicorum patrum, ornat scientiam diuinorum eloquiorum: latius exponendo, quæ scriptura canonica, aut obscura posuit, aut historica tantum narratione scripta reliquit: & os hereticorum ebullit stultitiam, dicta sacre scripturæ peruersè intelligendo: suosq; sensus eius auctoritati præponendo. Potest & de paganorum philosophis intelligi quod ait: Os fatuorum ebullit stultitiam: quales fuere Porphyrius & Iulianus, qui contra ecclesiæ doctores stulticie sue fluentia fundebant.

n ¶ Lingua placabilis, lignum vite, &c. ¶ Lingua catholici doctoris ad fructum vitæ ducit sempiternum: quæ autem immoderata est, modum ecclesiasticæ normæ ignorat, & suum spiritum, & eorum qui se audiunt, malè loquendo conteret.

a ¶ Domus

G

Ioan. 1.4.2
Supr. 13.

Psalm. 11. b

H

Matt. 25. l

Ibid. c.

446. c

F

446. c

446. c

A

a ¶ Domus iusti plurima fortitudo : & in fructibus impij, conturbatio.] Domus Christi, id est, ecclesia plurimam habet fortitudinem: ita vt pluuia, ventis, fluminibusque tentationum frequentium, nequaquam possit dirui: & in operibus diaboli conturbatio feruet assidua, quae eandem Christi domum, vel per falsos fratres, vel per apertos aduersarios deijcere tentat.

b ¶ Labia sapientium disseminabunt scientiam: cor stulorum dissimile erit.] Labia catholicorum disseminabunt praedicando scientiam rectae fidei: cor haereticorum dissimile erit: quia perfidiam pro scientia concipit vt doceat. Potest & ita intelligi: quia cor stulorum etiā sibi met ipsi dissimile erit: dum mutabilitate diuersarum cogitationum varium se exhibet: & nunquam idem quod fuerat, manet: cui contra de Anna cum domino intenta mente supplicaret, dicitur: *Vultusque eius non sunt amplius in diuersa mutati.*

c ¶ Victimae impiorum abominabiles domino: vota iustorum placabilia.] Orationes, opera, & sacrificia haereticorum abominatur dominus: & vota eorum accepta habet, qui fidem catholicam iustis operibus affirmant.

d ¶ Doctrina mala deserentium viā vitae: qui increpationes odit, morietur.] Mala est ergo doctrina eorum qui viam deserunt veritatis: de quibus dominus ait: *Qui ergo soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno caelorum.* Sed talibus adhuc, si correpti penituerint, patet reditus ad veniam. Sin autem nec correptionibus ecclesiasticis annuerint, iam certus eis restat interitus.

e ¶ Omnes dies pauperis, mali: securam mens quasi iuge conuiuium.] Omne tempus populi dei quā diu in praesenti pauper est, afflictionibus abundat & ærumnis: quia necdum ad diuitias superne bonitatis & perpetuae mansionis peruenit. Vnde monet apostolus dicens: *Redimentes tempus: quoniam dies mali sunt.* At verò reprobis, qui metu carentes diuino, securi mundo vtuntur: quasi iugibus stulti reficiuntur epulis. Vnde subiungit.

f ¶ Melius est parum cum timore domini, &c.] Quale est in psalmo: *Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas.* Melius ergo est, vt seruato timore Dei, egeas opibus, vel etiam victu quotidiano: quā vt desiderio plura acquirendi, Dei timorem deseras.

g ¶ Melius est vocari ad holera cum charitate, &c.] Omnis qui operum bonorum exempla proximis quae imitentur ostendit: quasi ad epulas quibus reficiantur, conuiuias vocat. Melius est autem vocari ad holera cum charitate, quā ad vitulum saginatum cum odio: quia nimirum multo est vtilius simplicis vitae innocētiā cum charitate seruare, quā maioribus virtutum miraculis foris fulgere, & interiora mentis ab odiorum sorde non expurgare. Vnde quibusdam in fine dicentibus: *Domine, domine, nōne in nomine tuo prophetauimus:*

& in tuo nomine demonia eiecimus: & in tuo nomine virtutes multas fecimus? dicit ipse dominus: *Quia nunquam noui vos: discedite à me operarij iniquitatis.*

h ¶ Iter pigrorum quasi sepes spinarum.] Pigros dicit eos quos piget operari iustitiam: qui cum viam domini appetunt, eos

velut spinā obfistentium sepium, sic formidinum suarum oppositae suspiciones pungunt. Quod quia electos praepedire non solet, adiunxit:

i ¶ Via iustorum absque offenculo.] Iusti quippe in conuersatione sua, quod dicitur eis aduersitatis obuiauerit, non impingunt: quia temporalis aduersitatis obstacula, aeternae spei, & internae contemplationis saltu transiliunt.

k ¶ Letatur homo in sententia oris sui: & sermo opportunus est optimus.] Humanum quidem est de sua sententia quasi prudenter prolata quemque letari: sed verus sapiens, non solum res quas loquitur: verum etiam opportunitatem loci vel temporis, vel personae cui loquatur, diligenter inquirat.

l ¶ Semita vitae super eruditum, &c.] Eruditum dicit, non solum scientia, sed & operatione perfectum: Huic etenim iure semita vitae desuper aperta est: huic caeliana patet. Infernus autem nouissimus de quo liberatur, vltima est poena damnationis. Nam primus infernus, est caecitas animae peccantis, & verae lucis scientia carentis: de quo dicitur in psalmis. *Et descendant in infernum viuentes: id est, scientes labantur in peccatum.*

m ¶ Domum superbiorum demolietur dominus: & firmos faciet terminos viduae.] Conuenticula haereticorum caeterorumque ecclesiae persecutorum demolietur dominus: & firmos facit in orbem vniuersum terminos eiusdem ecclesiae: sponsae videlicet suae, pro cuius vita mori dignatus est.

n ¶ Abominatio domini, cogitationes mala: & purus sermo pulcherrimus firmabitur, &c.] Abominatur dominus cogitationes haereticorum, imò omnes pietati contrarias: & purus sermo recte fidei firmabitur ab eo, quando in iudicio non solum factus, sed

& verbis omnibus digna praemia reddet. Abominatus est cogitationes malas eorum qui dicebant: *Quis est hic qui etiam peccata dimittit?* Et purum sermonem eius qui dixit: *Tu es Christus filius Dei viui: pulcherrimum esse firmavit, cum respondit: Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in caelis est.*

o ¶ Lux oculorum letificat animam, &c.] Iure mentem delectat humanam, cum se lucem caelestium arcanorum, domino reuelante, percipisse cognoscit: quod alia editio manifestius dicit: *Videns bona oculis oblectat cor: bona vtiq; domini in terra viuentium.* Quae qui mentis oculo contemplatur, merito in corde oblectatur: tamen si extrinsecus tristis incedere, inimico affligente videtur. Fama quoq; illa felicissima, quae nostros non solum actus & sermones, sed & cogitatus angelis deserentibus in caelo patere cognouimus, pinguedinem dilectionis & fidei, nostris virtutibus ne deficiendo arefiant, exhibet. Quanto enim certius tenemus occulta nostri cordis, simul & aperta operis diuini patere conspectibus: tanto magis fortitudine nostrae bonae actionis, oleo charitatis eius ne lassescat, impinguare satagimus.

p ¶ Auris quae audit increpationes vitae, in medio sapientium commorabitur. Qui abiicit disciplinam, despicit animam suam, &c.] Discipulus, qui increpationibus docentium obediēter annuit,

plerumq;

1. Reg. 1. 6

Mat. 5. c

Eph. 5. d

Psalm. 36. e

Mat. 7. c

C

Psalm. 14. c

D

Luc. 7. g

Mat. 16. e

plerumq; proficendo ad cathedram vsque doctoris ascen- dit. Deniq; Paulus, qui increpationi sui conditoris sese hu- milititer subtrauit, ad sedem postmodum apostolicæ digni- tatis sublimiter peruenit.

CAPVT XVI.

Hominis est animum prepara- re: & domini, gubernare lin- guam. Certum est quia neque animum preparare, neque gubernare linguam, neq; aliquid facere boni absq; diuina gratia ualemus: Quia sine me, inquit, nihil potestis facere. Quomodo ergo hominis est animum prepara- re, & dei gubernare linguam? Nisi quia hæc propriè tempus persecutionis significat. De quo dominus ait: Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini.

b Omnes uia hominum patent oculis eius, &c.] Ista uia, id est, actiones omnium, & bonorum uidelicet & malorum, dominus uidet: ut etiam spiritus singulorum, quid in occulto cogitent, certa lance discernat. Vnde rectè subiungitur:

c Reuela domino opera tua, &c.] Domino quippe opera nostra reuelamus, quando eum quem nihil latere nouimus, in cunctis quæ agimus, in memoriam reducimus, atque illius in omnibus flagitamus auxilium: & cū hoc deuotè agimus, fit ut non o- pera eadem tantummodo, sed etiam internæ nostræ cogitationes, illo dirigente, procedant.

d Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus, &c.] Nulla fuit domino causa creaturam visibilem vel inuisibilem faciendi, nisi uoluntas sua: ut suam uidelicet bonitatem rationabili creaturæ, quam perpetuò beatam faceret, ostenderet: eum quoque qui bonum conditionis propria sponte deseruit, id est, diabolium cum suis sequacibus, iusta seueritate damnauit.

e Abominatio est domini omnis arrogans: etiam si manus ad manum fuerit, non erit innocens, &c.] Quicumq; sibi tribuit bonum quod facit, etiam si nihil mali uidetur manibus operari, iam cordis innocentiam perdidit: in quo se largitori donorum prætulit. Et ideo talem conditoris abominatur ut reum, quem suis esse beneficijs contemplatur ingratum.

f Cum placuerint domino uia hominis: inimicos quoq; eius conuerter ad pacem.] Tanta est sanctitas diuinæ religionis, ut eam plerumque, etiam qui foris sunt, uenerationi habeant: & quos perfectè Deo seruire perspexerint, cum his pacem habere, quamuis religione discrepantes, incipiant. Deniq; quia placuerunt domino uia Danielis & trium puerorum: inimicos quoque eorum qui eos in ignem vel bestijs miserunt, conuertit ad pacem. Quia placuerunt domino uia sanctorum prædicatorum, multos eorum persecutores non ad pacem tantummodo, sed ad eandem etiam fidei & religionis unitatem conuertit.

g Melius est parum cum iustitia, quam multi fructus cum iniquitate. Cor hominis, &c.] Et beati, inquit dominus, pauperes: quia uestrum est regnum caelorum. Et iterum: Va uobis diuitibus: quia habetis consolationem uestram. Potest & sic accipi: Quia melius fit in simplici conuersatione Deo deuotè seruire, quam multis abundare uirtutibus, uerbi gratia, elemosinis, orationibus, ieiunijs, doctrina, castitate, proximorum facta despiciere, & de sua quasi singulari sublimitate gloriari.

h Diuinitio in labijs regis, in iudicio non errabit os eius.] Illum significat regem, de quo dictum est: Deus iudicium tuum regis da. Quis est enim regum temporalium, qui nunquam erret in iudicio? In cuius labijs est diuinitio: quia non suorum solummodo sermones & facta dirigit, sed & gentilium uates,

qui uulgo diuini appellantur: quid sciscitantibus respondeant, illo intus indicante disponitur: testè Michea propheta, qui ad deceptionem Achab regis impijssimi testatur missum à superni iudicis folio spiritum, qui prophetarum eius ora impletet, atque ad suadendum ea quibus rex nefandus periret, armaret. Neque enim in hoc iudicio errauit os regis æterni: sed quod rex impius audire peccatis præcedentibus meruit, ipse hoc prophetas erraticos eloqui permisit. Sed & Ezechiel peccati ac perituro Ammonitarum populo dicit: cum tibi uiderentur uana, & diuinarerunt mendacia. Non est demonum diuinitio, sed Dei iudicium, qui perfectæ malitiæ elidit finem. Hunc uersiculum alia translatio sic habet apertius de domino: Nihil falsum exiit de ore eius: quia nimirum ipse nec ullo mentiente falli, nec potest aliquando mentiri.

i Pondus & statera iudicia domini sunt: & opera eius, omnes lapides sæculi.] Lapides sæculi, iustos & fide fortes appellat: quales esse desiderabat Apostolus Petrus eos, quibus admonens dicit: Et vos tanquam lapides uiui superædificamini in domos spirituales. Nullus igitur ab initio sæculi sua uirtute electus, & cælesti ædificio aptus est: sed eius potius opere, qui omnia in pondere & mensura & numero constituens, visibique sicut uoluit mensuram fidei & gratiarum distribuit.

k Voluntas regum, labia iusta.] Reges dicit sanctos, qui uitijs principaliter imperare, & uirtutibus animæ quasi obsequentium comitum cuneis stipari consueuerunt: de quibus dominus: Multi, inquit, propheta & reges cupierunt uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt. Alioquin reges terreni multum sepe labia iusta detestantur, ut Herodes Ioannis: propter quod eum & capite puniuit.

l Qui recta loquitur, dirigitur.] Ut uidelicet rectis operum gressibus ad uitam pertingat æternam. At contra: Vir linguosus non dirigitur super terram. Nec repugnat huic sententiæ, quod de Antiocho dicitur: Et dolus in manu eius dirigitur. Non enim hominem illum dirigendum scriptura dixit, quem peruersum ac pessimum futurum esse præuidit: sed dolus, inquit, in manu eius dirigitur: quia scilicet fraudes & scelera quæ disposuit, ad effectum quem proposuit, nullo retardate perduxit: quibus tamen peractis ipse in æternum, ut meruerat, periit.

m Indignatio regis, nuntij mortis.] Nuntij mortis, sunt angeli satanæ, id est, hæretici, & uani philosophi: imò omnes qui ea uerba nuntiant proximis, unde à morte rapiantur æterna: qui quò amplius auctori mortis seruiunt, eò grauius uitæ largitorum offendunt: nec tamen talibus iter pœnitentiæ præcluditur. Nam subditur:

n Et uir sapiens placabit eum.] Potest enim respiscendo dominum placare, quem contigit stultè loquendo offendisse.

o In hilaritate uultus, &c.] Quicumq; hilarem Christi uultum uidere merentur, his in æternum cum illo uiuere dabitur. Alioquin in die iudicij, sicut scriptum est, Videbit omnis caro salutare Dei. Sed hunc reprobis tunc iratū, iusti uidebunt placidum.

p Clementia eius quasi imber serotinus, &c.] Serotinus im-

ber

ber

ber

ber

ber

ber

ber

ber

Psal. 71. 6

Reg. 21. 6

Ezech. 12.

H

1. Pet. 2. 8

Luc. 10. d

Marc. 6. c

Luc. 3. 6

ber

Luc. 11. 6

Mat. 10. 6

F

Luc. 6. a

A

Dent. 11. b

ber in Iudaea iam maturis messibus vsque hodie venire consuevit: vbi dominus & matutinam pluuiam promittit, dicens per prophetam: *Dabo vobis pluuiam matutinam & serotinam terra.* Pluuia ergo matutina est, siue temporanea, vt a libi nominatur, quando prima credendi in Christum semina suscipimus. Pluuia vero serotina, quando maturis virtutum frugibus ablata de hac vita, in dominico horreo recondimur. Et recte clementia regis, imbro serotino copatur: quia quod fructum vite bene agentes percipimus, non hoc nostrilibertas arbitrij, sed superni facit irrigatio doni.

a ¶ *Contritionem precedit superbia, &c.* Contritionem enim future condemnationis precedit superbia vite presentis: & vnde hic omnis reprobos eleuatur, inde illic iuste deicitur.

b ¶ *Eruditus in verbo, reperiet bona, &c.* Non solum qui ad predicandum Dei verbum eruditus est, bona apud illum reperiet, sed & ille qui in domino spem ponere didicit: etiam si ad predicandum alijs idoneus non est, eiusdem beatitudinis participes existit.

c ¶ *Qui sapiens corde est, &c.* Qui sapientiam catholice fidei quam didicit, illibatam suo in corde custodit, meritò prudentis nomen accipit. At qui eandem sapientiam etiam doctè predicare, & contra hereticos defendere nouit, maiora laboris amplioris premia percipiet.

d ¶ *Fons vite eruditio possidentis, &c.* Cum diceret, possidentis: non addidit, quid possidentis. Quid autem puramus eum voluisse intelligere, nisi fortè ipsam eruditione, vt sit plena sententia: fons vite eruditio possidentis ipsam eruditionem suam: quod est aperte dicere: Quia ille predicator verè suis auditoribus vite vias aperit, qui exercet ipse quæ predicat, qui amorem verbi quo alios erudit, fixum in corde possidet: ne tantummodo memoria retentum quasi collectum gremio fœmen iactat in terrâ. Idcirco namque doctrina stultorum fatuitas est: quia & si qua bona dicere vsu eruditionis didicerunt, eadem tamen quæ dicunt bona ipsi factò corde contemnunt.

e ¶ *Fauus mellis verba composita: dulcedo anime sanitas ossium, &c.* Multi per eloquentiam possunt amantibus & fauentibus suauiter pronuntiare bona, quæ ipsi non amant: ita autem solum verba ad sanitatem ossium tuorum, hoc est, ad virtutum tuarum spiritualia incrementa proficiunt, quæ ex interna anime tue dulcedine procedunt.

f ¶ *Anima laborantis laborat sibi: quia compulsi os suum.* Constat iuxta literam, quia expulsus de paradiso homo, quotidianum laborem ne deficiat exercet. Compulsi enim os suum, quando cum serpente loquutus est: quando vitetum tetigit, vt exilium longum cum sudore sufferat, & in sudore vultus sui pane vescatur. Sed & doctorem os suum vt labore compellit: quia necesse habet agere bona quæ dicit.

Gen. 3. d

Hier. 9. b

g ¶ *Vir impius fodit malum: & in labijs eius ignis ardescit, &c.* Et propheta ait: Vt iniquè agerent laborauerunt. Potest & de heretico specialiter intelligi: qui pulcherrimos ac florentissimos diuinorum eloquiorum campos, noxio lingue sue vomere rumpit, vt de internis eorum sinibus, sensus impios qui ibi non infunt, eruat. In cuius labijs ignis ardescit:

quò se suosque auditores in perpetuum perdat. Vnde & Iacobus: *Lingua, inquit, construitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflamat rotam nauitatis nostre inflamata à gehenna.*

C

Iac. 3. b

h ¶ *Vir iniquus lactat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam.* Potest & de heretico, & de omni fautore malorum accipi: Quoniam *laudatus peccator in desiderijs anime sue: & qui iniqua gerit, benedicitur.*

Psal. 9. d

i ¶ *Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia sua perficiet malum, &c.* Grauius est perficere malum, quam facere. Non solum autem ille perficit malum, qui per membra sui corporis peruersum quid operatur & noxiū: verum etiam ille qui fixa intentione malum patrare disponit. Solent enim superbi indignantes labia mordere: solent attonitos habere oculos: & presentia non videre, dum aliquandiu taciti sedula mente pertractant. Vnde datur conijci, quòd attonitis oculis praua cogitare dicat eum, qui sic mala quæ facit, inquit, vt quæ se in futurum retributio malorum operū sequatur, non videat.

k ¶ *Melior est patiens viro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.* Minor est victoria vrbes expugnare, quia extra sunt quæ vincuntur: maius autem est quod per patientiam vincitur, quia ipse à se animus superatur: & semetipsum sibi met ipsi subiicit, quando eum patientia in humilitate tolerantie sternit.

D

l ¶ *Sortes mittuntur in sinum, sed à domino temperantur.* Sicut sortes palam in sinum mittuntur, at clausæ in sinu continentur: diuini autem est iudicij, cuius fors elata palmam tenet: sic hominum facta in presentia quidem vita latent, sed cuius sint meriti patefcent in futuro, prolato videlicet tunc a manifesto iudicio singulorum, quasi de sinu examinis diuini.

CAPVT XVII.

Melior est buccella sicca cum gaudio, quam domus plena victimis cum iurgio. Seruus sapiens dominabitur filijs stultis, & inter fratres hereditatem diuidet. Sicut igne probatur argentum, & aurum camino: ita corda probat dominus. Malus obedit lingue iniquæ, & fallax obtemperat labijs mendacibus. Qui despicit pauperem, exprobrat factori eius: & qui in ruina lætatur alterius, nõ erit impunitus. Corona senũ filij filiorum, & gloria filiorum

CAPVT XVII.

Melior est buccella sicca cum gaudio, quam domus plena victimis cum iurgio. Melius est parua bona cum charitate facere sine scientia predicandi, hoc est enim siccam esse buccellam: quam magnis effulgere virtutibus cum admixtione discordiæ.

n ¶ *Seruus sapiens dominabitur filijs stultis, &c.* Seruit quilibet peccator delictis suis subditus olim, qui post conuersionem vite sue sapiens effectus, atque flagrantissimo amore dilectione Dei feruens, filijs stultis, hoc est, quibusdam fidelibus à charitate Dei, per acceptam fidem tepescens actu vel predicacione sua, eis prælatas dominatur: atque inter fratres, perfectos scilicet sanctos, superne patriæ hereditatem diuidet.

o ¶ *Sicut igne probatur argentum, & aurum camino: ita corda probat dominus.* Argentum quippe vel aurum, si reprobum est, igne consumitur: si verò probatum, igne declaratur: sic nimirum est sensus vniuscuiusque operantis: nam qualis sit, in eo quod laudatur vel vituperatur, ostenditur.

p ¶ *Corona senum: filij filiorum, & gloria filiorum patrum eorum, &c.* Senes dicit patriarchas & prophetas, qui à filijs filiorum, hoc est, à successoribus apostolorum, digna laude celebrantur: & gloria est predicatorum noui testamenti, quòd filij veterum patrum esse meruerunt.

a ¶ Gem-

E
Mat. 13. 45

Rom. 8. 5

Phil. 7. 5

1. Thim. 3. 6

F

1. Thim. 3. 6

a ¶ Gemma gratissima expectatio prestolantis, &c.] Qui præmia futura fideliter expectat, quali gemmæ splendidissimæ possessione lætatur. Nam & in euangelio negotiator sapiens pro acquisitione pretiosæ margaritæ, id est, desiderio celestis, omnia quæ habuit vendidit: talisque exactor siue aduersa seu

rum patres eorum. Non decent stultum verba composita: nec principē labium mēdax: a Gemma gratissima expectatio prestolantis: quocunque se verterit, prudenter intelligit. Qui celat delictum, quærit amicitias: qui altero sermone repetit, separat fœderatos. Plus proficit correctio apud prudentem, quàm ceterum plagæ apud stultum. b Semper iurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum. c Expedit magis vrsæ occurrere raptis fœteribus, quàm fatuo confidenti sibi in stultitia sua. Qui reddit mala pro bonis, non recedit malum de domo eius. d Qui dimittit aquam, caput est iurgiorum: & antequam patiatur contumeliam, iudicium deserit. Et qui iustificat impium, & qui cōdemnat iustum: abominabilis est vterq; apud Deū. e Quis prodest habere diuitias stulto, cum sapientiam emere nō possit? Qui altam facit domum suā, quærit ruinam: & qui euitat discere, incidit in mala. f Omni tēpore diligit qui amicus est, & frater in angustijs cōprobatur. g Homo stultus plaudet manibus, cum sponderit pro amico suo. Qui meditatur discordias, diligit rixas: & qui exaltat os suum, quærit ruinam. Qui peruersi cordis est, non inuenit bonū: & qui vertit linguā, incidet in malū. Natus est stultus in ignominia sua: sed nec pater in filio fatuo lætabitur. h Animus gaudēs atatem floridā facit: spiritus tristis exccat ossa. Munera de sinu impius accipit, vt peruerat semitas iudicij. i In facie prudentis lucet sapiētia: oculi stultorum in finib; terre. Ira patris filius stultus, & dolor matris quæ genuit eum. k Nō est bonum, damnum inferre iusto: nec percutere principē, qui recta iudicat. Qui moderatur sermones suos, doctus & prudēs est, & pretiosus spiritus vir eruditus. Stultus quoq; si tacuerit, sapiēs reputabitur: & si cōpresserit labia sua, intelligens. Occasiones quærit qui vult recedere ab amico: omni tēpore erit exprobrabilis. Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris quæ versantur in corde eius.

c ¶ Expedit magis vrsæ occurrere raptis fœteribus, quàm fatuo confidenti sibi in stultitia sua, &c.] Facilius erat doctoribus sanctis, furori gentilitatis occurrere, raptis à se populis aliquibus, atque à belialicis seuitia ad fidei pietatem prædicando conuersis, quàm heretico cuiilibet confidenti in sui perfidia dogmatis: quia nimirum illud contra externos, hoc contra sua viscera certamen agebant. Potest vrsæ nomine ipsius hostis antiqui malitia intelligi: cuius foetis rapimus, cum eos qui erant filij diaboli, catechizando & baptizando filiorum Dei societati adiungimus: & hoc plerunq; multo leuiore labore perficitur, quàm sit hereticum ad fidem rectam reuocare, vel catholicum prauè agentem, ad bonæ operationis statum reducere conari.

d ¶ Qui dimittit aquam, caput est iurgiorum.] Aquam dimittere est linguam in fluxum eloquij relaxare, quo contra in bonam partem dicitur: Aqua profunda verba ex ore viri. Qui ergo dimittit aquam, caput est iurgiorum: quia qui linguam non refrenat, concordiam dissipat. Vnde ediuerso scriptum est: Qui imponit stulto silentium, iras mitigat.

e ¶ Quid prodest, &c.] Quid prodest populo Iudæorum infideli habere diuitias scripturarum, cum in his Christum intelligere non possit? Quid heretico eiusdem abundare diuitijs, cum vnitatem fidei in eis discere nequeat? Quid malo catholico expedit diuitias habere veræ fidei, cum sapientiam piæ actionis habere neglexerit?

f ¶ Omni tempore diligit qui amicus est, &c.] Qui dominum verè amat, omni tempore eius custodit amorem: neque in angustia passionis deserit, quem in pacis tranquillitate confelatus est.

g ¶ Homo stultus plaudet manibus, &c.] Stultus est, qui cum animam fratris suscipit regendam, de suis gloriatur actibus,

& non potius ei humili compassione quicquid potest auxilij salutaris impendit.

h ¶ Animus gaudens, &c.] Qui interna spiritus sancti consolatione lætatur, etiam bonæ actionis flore decoratur, & fructus præmiorum præstolatur cœlestium. Qui verò tristitia facili, quæ mortem operatur, angitur, pinguedinem diuinæ charitatis in robore virtutum quas exercere videtur, habere nullatenus valet: sed quasi exiccatis ossibus marcescit: quia in bonis actibus quæ facit, gratiam dilectionis amittit.

i ¶ In facie prudentis lucet sapientia, &c.] In facie quidem domini Saluatoris lucebat sapientia diuinitatis: quam in carne apparens, virtutum & doctrinæ testimonijs demonstrabat. Verum oculi Iudæorum non credentium, terrenis potius desiderijs perficiendis quàm salutaribus eius monitis intendebant. Sed & generaliter sæpe prudentes grauitatem sui sensus in ipso etiam frontispicio præmōstrant: nec tamen stulti ad hanc admirandam scētandamque oculos mentis attollunt: sed econtra qualiter ad finem voluptatum carnalium pertingant, tota intentione perquirunt.

k ¶ Non est bonum damnum inferre iusto, &c.] Et de ipso principe ac iudice sæculorum, qui pro nostra salute percuti voluit, accipi potest: & de omnibus generaliter ecclesiæ rectoribus, qui vel facultatibus nudati ab impijs, vel ipsa æterna sunt morte consumpti.

l ¶ Aqua profunda, verba ex ore viri: & torrens redundans fons sapientie.] Verba sapientium aquæ comparantur: quia & lauant mentes audientium, & irrigant, ne vel peccatorum forde deformes remaneant, vel doctrinæ cœlestis inopia tabescant, & quasi nocua ariditate deficiant. Et quia eadem doctorum verba fidelium, quædam mystica latent & occulta, quæ solertiore comprehendantur industria: quædam verò aperta & cunctis audientibus facilia ad intelligendum profluunt: recte hæc & aquam profundam, & torrentem dicit esse redundantem. Potest autem & ita distingui, vt quia veteris testamenti scriptura typicè prolata est, dicatur de ea: Aqua profunda, verba ex ore viri. Quia dominus & apostoli palam vtriusq; testamenti sacramenta mundò referabant, adiungatur de illis: Et torrens redundans fons sapientie.

n ¶ Verba bilinguis quasi simplicia, &c.] Bilingues sunt cuncti hæretici, qui praua perfluente locutionis suæ, mentes simp-

G

H

G

plicium

A

placium velut pestifero veneno ita corrumpunt, vt ad san-
tatem difficile venire possint.

a ¶ Qui mollis & dissolutus est in opere suo, &c. Quia qui cepta
bona districte non exequitur, dissolutione negligentia ma-
num destruentis imitatur, id est diaboli.

b ¶ Substantia diuitis vrbs roboris
eius, &c. Non terrena substan-
tia semper defendere potest: i-
mo plerique propter diuitias
sunt capti vel occisi. Vnde &
Ecclesiastes ait: Diuitia conserva-
ta in malum domini sui: pereunt e-
nim in afflictione pessima. Melius
ergo intelligitur substantia lau-
dare virtutum, quibus quicun-
que abundat, quasi muro inex-
pugnabili, cunctas hostium ar-
cet insidias.

c ¶ Antequam conteratur, exalta-
tur cor hominis, &c. Id est, ante
contritionem futuræ ruinæ vel
damnationis, præcedit elatio
cordis atque praua actio.

d ¶ Qui prius respondet quam au-
diat, stultum se demonstrat & con-
fusione dignum. Qui prius do-
ctor esse desiderat quam discat,
stultitia noxam non declinat.
Qui iudicare proximorum fac-
ta, prius quam plene causam
vtriusque partis cognoscatur, inordi-
natè festinat, se confusione di-
gnum demonstrat.

e ¶ Spiritus viri sustentat imbecil-
litatem suam. Et ipse vir ait. Spi-
ritus quidem promptus est: caro
autè infirma. Potest & de quoli-
bet viro sancto accipi, qui car-
nis imbecillitatem, ne in tenta-
tionibus cedat, mentis fortitu-
dine sustentat.

f ¶ Spiritum verò ad irascendum
facilem, quis poterit sustinere, &c.
Quia qui ad irascendum facilis
est, nec se ipsum potest sustinere:
ita vt iratus sæpe dicat ea quæ
postmodum placidus quia di-
xerit, pœniteat: & plerumq; an-
dixerit, ignoret. Cuius tamen
vesania nonnunquam per sa-
pientium modestiam facillimè
suffertur, atque ex tempore so-
puitur.

g ¶ Donum hominis dilatat viam eius, & ante principes spatium ei
facit. Donum charitatis siue aliarum virtutum, quas à domi-
no fideles accipiunt, dilatat viam actionis eorum: quia quo
magis gratia spiritus intus replètur, eo latius foris bonorum
operum gressus multiplicat: atq; inter magnos ecclesiæ re-
ctores, in futuro culmen fortiuntur honoris. Aliter: Donum
spirituale Saluatoris quod mundo attulit, dilatauit viam eius:
quod ad plurimas orbis nationes per fidei & dilectionis suæ
præsentiam veniret: nec solum populos, sed ipsos etiam re-
rum dominos, concupiscentijs renuntiare, ac sibi libenter
obtemperare faceret.

h ¶ Iustus prior est accusator sui: venit amicus eius, & inuestigabit
eum. Omnis qui verè iustus est, vbi peccantium errata con-
spicit, primo ad seipsum oculum considerationis inflectit:
dumq; suam fragilitatem sollicitus accusauerit, sic demum ad
corripandos alios linguam benignus exerit. Sed ille qui suis
fidelibus dicere dignatus est: Vos autem dixi amicos quia que-
cumque audiuisti à patre meo, nota feci vobis: venit in coreius per præ-
sentiam diuinæ contemplationis, & quem mundum à sordè
iniquitatis agnoscit, eius humilitatem digna mercede remun-
nerat.

Eccles. c

Marc. 14. 1

B

Ioan. 15. d

i ¶ Contradictiones comprimit fors, &c. Fors est occulta & incò-
prehensibilis prædestinatio ex diuina regula procedens: quæ
inter potètes, hoc est, electos, dum singulis propria assignat,
dijudicat.

k ¶ Frater qui adiuuatur à fratre quasi ciuitas firma, &c. Cum
populus vterque, Iudæorum
scilicet gentium, faterna sibi in
Christo charitate consentit, vnã
iam catholicæ ecclesiæ ciuitatè
construit: & sicut veteres vrbium
portas muniant, ita dogmata
vtriusque testamenti, ecclesiæ
per orbem, quæ vnã catholi-
cam faciunt, ab infidelium in-
curfione defendunt.

l ¶ Cum obsecrationibus loquetur
pauper, & diues affabitur rigide. Humiles spiritu, humiliter do-
minum adorant, vt euangeli-
cum ille publicanus: superbi
sua merita iactant, vt phari-
sæus.

m ¶ Vir amabilis ad societatem,
&c. Credens ex gentibus po-
pulus magis amatus est à domi-
no, quàm Iudæicus sine fide per-
durans: in quo se secundum carnè
natus est. Potest & de apostolis
ex Iudæa natis intelligi: quia
magis eos amarent credentes
ex gentibus, quàm ex sua gente
increduli.

CAPVT XIX.

Melior est pauper qui ambulat
in simplicitate, &c. Mel-
lior est simplex auditor verbi
Dei, si ea quæ intelligere in scri-
pturis potuit, operando perfi-
cit: quàm eruditus quisque, si in
illis quæ acurè intellexit, ad hæ-
resim prædicandam labia retor-
quet.

n ¶ Vbi non est sciètia anima, &c.
Anima quidem humanæ, scièn-
tia vitæ cœlestis est necessaria:
quia nimirum sine hac beatam
perpetuum esse nõ potest: attam-
en qui effrenatis sensibus mè-
tis, plus appetit sapere quàm
debet, plerumque offensionem
hæreticæ stultitiæ temerarius in-
currit. Quod in primis humani
generis parentibus mysticè fi-

gnatum est: qui dum appetitu sciètiæ maioris, vitium con-
tingere properabant: à statu beatitudinis in qua conditi sunt
deuiantes, in pœnam miseræ & mortalitatis inciderunt.

o ¶ Stultitia hominis, &c. Stultorum moris est, vt cum pec-
cando viam veritatis deserunt, non se errasse fatèantur: sed ad
culpam conditoris, sui reatus originem referant: quasi ipse oc-
casionem peccandi tribuerit, qui vel fragilem fecerit homi-
nem, vel ad tentationem eius hostem verituti ad miserit. Vn-
de & primus nostri generis parens, post præauaricationis ex-
cessum increpatus à domino, ad defensionem mox excusan-
do refugit, dicens: Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de
ligno, & comedi. Et ipsa mulier: Serpens, inquit, decepit me. Ambo
namque in creatorem quod peccauerant, retorquebant. Ille
quod mulierem per quam perierat, à domino sociam accepit:
illa quod dominus serpentem qui se deciperet, in paradiso
constituisset: quo cõtra sapiens dominum precatur, vt nõ
declinet cor suum in verbum malum ad excusandas excusatio-
nes in peccatis. Sed & ille suos supplantans gressus cõtra Deum
feruet animo, qui diuina imperia per suam inertiam cõtem-
nens, in superiptum dominum, quasi importabilia homini-
bus onera imposuerit, mente reprehendit insana.

p ¶ Diuitia, & car. Diuitia: regni cœlestis, quæ per sanctos
doctores

C

Luc. 18. 6

D

Gen. 30

Psal. 149.

E doctores fidelibus tribuendo prædicatur, multos amicos & eisdem prædicatoribus, & earum largitori domino asciscit. A philophilis autem carerique gentium magistris: quia nil certa beatitudinis in futurum norunt promittere, & hi quos habuere separantur, videlicet conuersi ad fidem spemque dominicæ promissionis certissimam.

a ¶ Qui tantum verba sectatur, nihil habebit: qui autem possessor est mentis, diligit animam suam, &c.] Et Apostolus ait. Non auditores legis iustificabuntur apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

b ¶ Testis falsus non erit impunitus: & qui mendacia loquitur, peribit.] Redarguerat eum qui verbatantum scientiæ absque operationis efficacia sectatur: redarguit nunc illum qui ipsa verba diuinæ auctoritatis malè interpretando corrumpit. Quod autem multa sæpius iteratur, similitudinis indicium est, vt Ioseph fominium regis interpretans ait: Eo quod sit sermo Dei, & veraciter implatur.

c ¶ Non decet stultum delitia: nec seruum dominari principibus.] Non decet hæreticum delitiarum scripturarum, quia his benè vti nõ nouit: neque illum qui seruus adhuc peccati esse probatur, præferri iustis in regimine ecclesiæ.

d ¶ Doctrina viri per patientiam noscitur.] Doctrina ecclesiastica per patientiam doctorum quam sit perfecta monstratur: quia dū magis afflictionibus ac morti corpus subdere, quam ad docendi officio cessare voluerit: ostendebat vtique, quantum esset salutaris, quam tanta instantia defendere curantur. Aliter: Doctrina viri per patientiam noscitur: quia tanto quisque minus ostenditur doctus, quanto conuincitur minus patiens. Neque enim potest veraciter bona docendo impendere, si viuendo nescit æquamimèr aliena mala tolerare. Rectè autem subditur.

e ¶ Et gloria eius est iniqua prætergradi.] Quia nimirum perfecti doctoris est, sic aliorum improbitatem patienter sufferre, vt suam quoque fragilitatem nouerit ab iniqua actione solerter obleruare. Neg; enim aut munditia propriæ conuersationis, sine tolerantia sufficit externe perturbationis: aut si is qui fortiter aduersa fors sustinet, intus adhuc eneruiter iniquis motibus feruet.

f ¶ Sicut fremitus leonis, ita & regis ira, &c.] De Christo rege dicit, qui in iudicio, & hilaris ac blandus iustis, & terribilis apparebit iniustis.

g ¶ Dolor patris filius stultus.] Deus qui in sua natura impassibilis semper est & placidus: dolere tamen nostro more dicitur, cum homines quos ad se credendum laudandumque creauit, hosti potius maligno quam sibi, seruire considerat. Vnde & Moyses loquitur: Pœnituit eum quod hominem fecisset in terra, & tactus dolore cordis intrinsecus: Delebo, inquit, hominem quem creauit, à facie terræ.

h ¶ Et recta iugiter perstillantia litigiosa mulier.] Sicut recta perstillantia pluuiam quidè de celo suscipiunt, nec tamen hanc ad utilitatem aliquam disperunt, sed ad molestiam potius inhabitantium deriuant. Ita nimirum hæreticorum ecclesiæ, cœlestium dona verborum non ad salutem animarum: sed ad suæ vsum nequitia malè interpretando, & contra catholicos litigando conuertit. Recta. n. perstillantia, mundas quidem pluuiæ guttas accipiunt: sed sub rectis in domo for-

didat reddunt, & hæreticus limpidißima cœlestis oraculi verba, auditu corporis haurit: at vbi hæc corde polluto attrahit, auditoribus suis sorte mixta ministrat.

i ¶ Piger immittit soporem.] Piger appellatur, qui rectè sentiendo quasi vigilat: quamuis nihil operando torpescat. Sed piger immittit soporem, quia paulisper etiam rectè sentiendi vigilantia amittitur, dum à bene operandi studio cessatur. Rectè autem dicitur.

k ¶ Et anima dissoluta esuriet, &c.] Nam qui se ad superiora stinguendo non cingit, neglectum se inferius per desideria expandit. Et dum studiorum subtilium vigore non confringitur, cupiditatis infimæ fame sauciatur, vt quo per disciplinam ligari dissimulat, eo se esuriens per voluptatum desideria spargat.

l ¶ Fœneratur domino qui miseretur pauperis, &c.] Fœnus est pecunia ad vsuram commodata: qui enim miseretur pauperis, fœneratur domino: quia id eo erogat modica temporalia, vt ab eo recipiat ampliora æterna. Huius sententiæ veritatem probat ipse dominus, cum se eleeumofynam facientibus dicturum esse prædixit: Quandiu feceritis vni de his minimis meis, mihi feceritis.

m ¶ Erudi filium tuum, &c.] Subiectum tibi quemlibet, si errare conspicias, diligenter castigare curato: quod si curari renuit, ita erga illum circumspectè & temperanter age: ne quid omnino in tuis verbis vel actibus, vnde amplius peccet, inueniat. Cui scilicet opitulatur illud quod sequitur.

n ¶ Qui impatiens est, &c.] Si enim duritia contradicentis fratris, quem erudire cœpisti, pro-

uocatus ipse in impatientia vitium labaris, damnum profecto tuæ virtutis incurris: & cum illi durius fortè increpando spem promerenda salutis agendaque pœnitentiæ quam habuerat, rapueris: rationem pro eo quod fratrem scandalizasti, districto iudici reddes. Patet literæ sensus: quia qui per impatientiam inopia, furto seruit, aut rapinis, damnum suæ animæ facit: & cum rem proximi tollit, & si non homini pro hoc, certè æterno iudici rationem reddere habet. Vnde alia editio ita hunc versum transtulit. Malè cogitans homo, multo damno affligetur: & si permissiosus fuerit, animam suam apponet: quia nimirum cum pecuniam violentus abstulerit, pro hac animam inuitus dabit.

o ¶ Homo indigens misericors est.] Indigentem dicit humilem, qui se perpetuis bonis egere sine cessatione recollit: talis naq; vt misericordiam consequatur à domino, nunquam proximo misereri recusat. De quo & sub se quenter annectit.

p ¶ Et melior est pauper quam vir mendax. Timor domini ad vitam, &c.] Melior est namque humilis corde, qui nihil fidit suis operibus, quam qui se præ excellentia virtutum viri nomine dignum ducens fallitur, nescius dum superbiendo perdit bona quæ gessit.

q ¶ Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam. Pestilens flagellato, &c.] Nemo ita piger est, vt ad os manum vel comedendo reducere laborem putet: sed piger labor est, manum ad os porrigere: quia desidiosus quisque prædicator, ne hæc quidem vult operari quæ dicit. Manum quippe ad os porrigere, est voci opere concordare.

r ¶ Qui impatiens est, &c.] Si enim duritia contradicentis fratris, quem erudire cœpisti, pro-

uocatus ipse in impatientia vitium labaris, damnum profecto tuæ virtutis incurris: & cum illi durius fortè increpando spem promerenda salutis agendaque pœnitentiæ quam habuerat, rapueris: rationem pro eo quod fratrem scandalizasti, districto iudici reddes. Patet literæ sensus: quia qui per impatientiam inopia, furto seruit, aut rapinis, damnum suæ animæ facit: & cum rem proximi tollit, & si non homini pro hoc, certè æterno iudici rationem reddere habet. Vnde alia editio ita hunc versum transtulit. Malè cogitans homo, multo damno affligetur: & si permissiosus fuerit, animam suam apponet: quia nimirum cum pecuniam violentus abstulerit, pro hac animam inuitus dabit.

s ¶ Homo indigens misericors est.] Indigentem dicit humilem, qui se perpetuis bonis egere sine cessatione recollit: talis naq; vt misericordiam consequatur à domino, nunquam proximo misereri recusat. De quo & sub se quenter annectit.

t ¶ Et melior est pauper quam vir mendax. Timor domini ad vitam, &c.] Melior est namque humilis corde, qui nihil fidit suis operibus, quam qui se præ excellentia virtutum viri nomine dignum ducens fallitur, nescius dum superbiendo perdit bona quæ gessit.

u ¶ Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam. Pestilens flagellato, &c.] Nemo ita piger est, vt ad os manum vel comedendo reducere laborem putet: sed piger labor est, manum ad os porrigere: quia desidiosus quisque prædicator, ne hæc quidem vult operari quæ dicit. Manum quippe ad os porrigere, est voci opere concordare.

v ¶ Qui impatiens est, &c.] Si enim duritia contradicentis fratris, quem erudire cœpisti, pro-

uocatus ipse in impatientia vitium labaris, damnum profecto tuæ virtutis incurris: & cum illi durius fortè increpando spem promerenda salutis agendaque pœnitentiæ quam habuerat, rapueris: rationem pro eo quod fratrem scandalizasti, districto iudici reddes. Patet literæ sensus: quia qui per impatientiam inopia, furto seruit, aut rapinis, damnum suæ animæ facit: & cum rem proximi tollit, & si non homini pro hoc, certè æterno iudici rationem reddere habet. Vnde alia editio ita hunc versum transtulit. Malè cogitans homo, multo damno affligetur: & si permissiosus fuerit, animam suam apponet: quia nimirum cum pecuniam violentus abstulerit, pro hac animam inuitus dabit.

w ¶ Homo indigens misericors est.] Indigentem dicit humilem, qui se perpetuis bonis egere sine cessatione recollit: talis naq; vt misericordiam consequatur à domino, nunquam proximo misereri recusat. De quo & sub se quenter annectit.

x ¶ Et melior est pauper quam vir mendax. Timor domini ad vitam, &c.] Melior est namque humilis corde, qui nihil fidit suis operibus, quam qui se præ excellentia virtutum viri nomine dignum ducens fallitur, nescius dum superbiendo perdit bona quæ gessit.

y ¶ Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam. Pestilens flagellato, &c.] Nemo ita piger est, vt ad os manum vel comedendo reducere laborem putet: sed piger labor est, manum ad os porrigere: quia desidiosus quisque prædicator, ne hæc quidem vult operari quæ dicit. Manum quippe ad os porrigere, est voci opere concordare.

z ¶ Qui impatiens est, &c.] Si enim duritia contradicentis fratris, quem erudire cœpisti, pro-

uocatus ipse in impatientia vitium labaris, damnum profecto tuæ virtutis incurris: & cum illi durius fortè increpando spem promerenda salutis agendaque pœnitentiæ quam habuerat, rapueris: rationem pro eo quod fratrem scandalizasti, districto iudici reddes. Patet literæ sensus: quia qui per impatientiam inopia, furto seruit, aut rapinis, damnum suæ animæ facit: & cum rem proximi tollit, & si non homini pro hoc, certè æterno iudici rationem reddere habet. Vnde alia editio ita hunc versum transtulit. Malè cogitans homo, multo damno affligetur: & si permissiosus fuerit, animam suam apponet: quia nimirum cum pecuniam violentus abstulerit, pro hac animam inuitus dabit.

aa ¶ Homo indigens misericors est.] Indigentem dicit humilem, qui se perpetuis bonis egere sine cessatione recollit: talis naq; vt misericordiam consequatur à domino, nunquam proximo misereri recusat. De quo & sub se quenter annectit.

ab ¶ Et melior est pauper quam vir mendax. Timor domini ad vitam, &c.] Melior est namque humilis corde, qui nihil fidit suis operibus, quam qui se præ excellentia virtutum viri nomine dignum ducens fallitur, nescius dum superbiendo perdit bona quæ gessit.

ac ¶ Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam. Pestilens flagellato, &c.] Nemo ita piger est, vt ad os manum vel comedendo reducere laborem putet: sed piger labor est, manum ad os porrigere: quia desidiosus quisque prædicator, ne hæc quidem vult operari quæ dicit. Manum quippe ad os porrigere, est voci opere concordare.

ad ¶ Qui impatiens est, &c.] Si enim duritia contradicentis fratris, quem erudire cœpisti, pro-

uocatus ipse in impatientia vitium labaris, damnum profecto tuæ virtutis incurris: & cum illi durius fortè increpando spem promerenda salutis agendaque pœnitentiæ quam habuerat, rapueris: rationem pro eo quod fratrem scandalizasti, districto iudici reddes. Patet literæ sensus: quia qui per impatientiam inopia, furto seruit, aut rapinis, damnum suæ animæ facit: & cum rem proximi tollit, & si non homini pro hoc, certè æterno iudici rationem reddere habet. Vnde alia editio ita hunc versum transtulit. Malè cogitans homo, multo damno affligetur: & si permissiosus fuerit, animam suam apponet: quia nimirum cum pecuniam violentus abstulerit, pro hac animam inuitus dabit.

ae ¶ Homo indigens misericors est.] Indigentem dicit humilem, qui se perpetuis bonis egere sine cessatione recollit: talis naq; vt misericordiam consequatur à domino, nunquam proximo misereri recusat. De quo & sub se quenter annectit.

af ¶ Et melior est pauper quam vir mendax. Timor domini ad vitam, &c.] Melior est namque humilis corde, qui nihil fidit suis operibus, quam qui se præ excellentia virtutum viri nomine dignum ducens fallitur, nescius dum superbiendo perdit bona quæ gessit.

ag ¶ Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam. Pestilens flagellato, &c.] Nemo ita piger est, vt ad os manum vel comedendo reducere laborem putet: sed piger labor est, manum ad os porrigere: quia desidiosus quisque prædicator, ne hæc quidem vult operari quæ dicit. Manum quippe ad os porrigere, est voci opere concordare.

ah ¶ Qui impatiens est, &c.] Si enim duritia contradicentis fratris, quem erudire cœpisti, pro-

uocatus ipse in impatientia vitium labaris, damnum profecto tuæ virtutis incurris: & cum illi durius fortè increpando spem promerenda salutis agendaque pœnitentiæ quam habuerat, rapueris: rationem pro eo quod fratrem scandalizasti, districto iudici reddes. Patet literæ sensus: quia qui per impatientiam inopia, furto seruit, aut rapinis, damnum suæ animæ facit: & cum rem proximi tollit, & si non homini pro hoc, certè æterno iudici rationem reddere habet. Vnde alia editio ita hunc versum transtulit. Malè cogitans homo, multo damno affligetur: & si permissiosus fuerit, animam suam apponet: quia nimirum cum pecuniam violentus abstulerit, pro hac animam inuitus dabit.

ai ¶ Homo indigens misericors est.] Indigentem dicit humilem, qui se perpetuis bonis egere sine cessatione recollit: talis naq; vt misericordiam consequatur à domino, nunquam proximo misereri recusat. De quo & sub se quenter annectit.

aj ¶ Et melior est pauper quam vir mendax. Timor domini ad vitam, &c.] Melior est namque humilis corde, qui nihil fidit suis operibus, quam qui se præ excellentia virtutum viri nomine dignum ducens fallitur, nescius dum superbiendo perdit bona quæ gessit.

G

Matt. 25. d

H

Handwritten scribbles and markings on the right margin.

A
Exod. 20. b
Supr. cod. a

a ¶ Testis iniquus deridet iudicium. Illud videlicet de quo dicitur. Non falsum testimonium dices: vel certè venturum, de quo supra dicitur. Testis falsus non erit impunitus: & qui loquitur mendacia, peribit.

b ¶ Eros impiorum deuorat iniquitatem. Sicut famelicus reficibus desiderat: ita impius ut iniquitatis executione fatietur, ardentè exquirat.

c ¶ Parata sunt derisoribus iudicia, &c. Et si reprobi, sicut prædictum est, vel iustionis vel communicationis diuinæ iudicium derident: parata tamen eos expectant iudicia dñationis: quæ ut mallei ferrum candens, ita eos in fornace gehennæ sine fine verberent.

CAPVT XX.

Roppter frigus piger arare noluit, &c. Qui nunc propter desidiam in Dei seruitio laborare neglexerit, venturo die regni mendicabit, & non dabitur ei: quia quæcunq; feminauerit homo, hæc & metet. Bene ergo regnum Dei estati comparatur: quia tunc meroris nostri nubila transeunt, & vite dies æterni solis claritate fulgeant.

Gal. 6. b

c ¶ Multi homines misericordes vocantur: virum autem fidelem quis inueniet. Multi quidem misericordes præsentem in sæculo apud homines videntur: virum autem fidelem, hoc est, qui recta intentione bonum opus faciat, inueniri difficile est.

B

¶ Iustus qui ambulat in simplicitate sua, &c. Non hoc secundum literam semper stare potest. Nam & beatus Samuel vir iustus ac simplex, dissimulos sui filios reliquit, & Achaz iniustus ac reprobus, beatum post se filium reliquit Ezechiam: sed filios iusti dicit eos, qui exempla iusti sequuntur. Vnde nunc omnes electi propter fidem, filij dicuntur Abrahæ: teste Apostolo qui ait: Si autem vos Christi, ergo semen Abrahæ estis: quibus beatitudo non huius sæculi, sed futura promittitur. Vnde rectè subiungitur.

1. Reg. 8. a
1. Reg. 18. a

¶ Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo. Et si enim in hac vita electi mala patiantur reproborum, ubi vniuersalis iudicij dies apparuerit, omnia mala dissipantur: & coronatis cum domino iustis, soli pœnas subibunt iniusti. Quod etiam nunc per partes agit, cum quis sanctorum victor exierit de sæculo, & ille qui eum tribulabat persecutor digna factis perceperit. Potest hic versus & de electis accipi, qui habent aliquando latentia in mente mala, quæ ab alijs videri non possunt hominibus: quæ tamen dominus cernit, quando ea occulto respectu gratiæ destruit. Denique conuersus dominus respexit Petrum, & recordatus est Petrus verbi domini, &c.

Rom. 4.

¶ Quis potest dicere, mundum est cor meum: purus sum à peccato? Notandum quòd non ait, Quis potest mundum habere cor, & purus esse à peccato? sed, quis potest dicere, inquit, mundum est cor meum, purus sum à peccato? quia sunt qui largiente diuina gratia, possunt iuxta humanum modum & cordis & operis munditiam habere: vnde est illud dominicum. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. Et in psalmo. Quis ascendet in montem domini: aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde. Si enim nemo mundum habet cor, neque vllus purus est à peccato, conueniens est profecto, vt nullus ascendat in montem domini: nullus hominum stet in loco sancto eius. Quia verò constat multos ascensuros in montem domini, staturosq; in loco sancto eius: restat vtique vt sint multi mundo corde, & iuxta humanæ possibilitatis modum puri à peccato: nec tamen seipsum quisquam mundum corde & immunem esse à

Luc. 22. g

peccato absque temeritate pronuntiat. Stulta est namq; propria laudis actantia, temerarium de sua quemque innocentia, vel iustitia gloriari. Et quia sunt qui sua laudare quasi fortia: proximorum verò facta velut vilia solent improbare, rectè subiungitur.

Matth. 5. a
Psal. 23. a

¶ Pondus & pondus: mensura & mensura, &c. Pondus & pondus: hoc est, maius & minus, mensura & mensura, similiter maior & minor, vtumque est abominabile apud Deum. Præpositi enim in ecclesia præuè viuentes, has duplices mensuras in domibus, hoc est, conscientijs suis habent: quia bonum quod alijs imperant, ipsi minimè faciunt: & malum quod in subditis damnant, ipsi perpetrare non desinant. Pondus & pondus, mensuram & mensuram, hypocrite atque hæretici in domibus, hoc est, in sensibus suis habent, in eo quòd se mundos in cogitatione & puros in actione sua esse mentiantur: cæteros verò velut sortidos atque peccatores respiciunt & contemunt: quasi statera dolosa & mensura duplici, aliter sua, & aliter facta proximorum pensant, ac per hoc in vtroque abominabiles apud Deum existunt. Diuersum namque pondus in domo sua, diuersam habet mensuram, vt aliter videlicet in semetipso, aliter metiatur

C

in proximo: qui in suis semper actibus quæ laudari, in aliorum verò quæ vituperari possint, imitatur. Et ideo talè ius abominatur dominus: quia nimirum quantum sibi metipso abq; meritis placet, tãto superno inspectori meritò displicet. Verum quia periculosum est cuiquam de aliena conscientia iudicare, cuius intentionem scire nequit, dat consilium quibus iudicij iudicium nostri cordis erga proximum dirigere debeamus. Nam sequitur:

D

¶ Ex studijs suis intelligitur puer, &c. Quemcunq; enim virtutibus studere, modestia, continentia, auditioni sapientum, & obseruantia mandatorum Dei, maxime quæ humilitati ac simplicitati videris: huius munda esse & recta opera intellige. Quem verò his contrarium iter tenere deprehendis, huc velut immundi ac distorti cordis hominem, aut corrigere & castigare: aut si hoc nõ vales, vitare ac declinare, ne ab eo ipse corruptaris, curato. Nec videri contrarium debet, quòd hic studiosi pueri munda esse & recta opera testatur: supra verò ait. Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato? In hoc enim verbum studium rectè viuendi suadet: in illo præsumptionem propriæ puritatis dissuadet. In isto munditiam & rectitudinem qualis in hac vita esse iustorum potest, docet habendam: in illo subtilitatem diuini examinis, qua hominum facta & intentiones diiudicat, monet semper ante oculos habendam. Vnde & illum locum antiqui interpretes ita translulerunt. Cum sederit rex iustus in solio iudicij, quis gloriabitur assum se habere cor? aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Qui & hunc quem exponimus versiculum, manifestius posuere dicentes: Inuenis qui cum iusto est, directus erit via illius. Qui enim cum sapientibus graditur, sapiens erit. Sicut e contra, amicus stultorum efficietur stultus.

Supr. 13. d

¶ Aurem audientem, &c. Aurem audientem, dicit auditorem verbi obedientem. Oculum videntem, doctorem eruditum. Nemo ergo cum se scripturarum scientia institutum, & ad dicendum verbum Dei videri idoneum, despiceat simplicitatem fratris: qui & si minus doctus ad prædicandũ, non tamen minus est promptus ad discendum, vel ad implendum bona quæ didicit: sed recolat quia qui sibi maiorem scientiæ gratiam dedit, ipse fratri quæ habet spiritualia dona tribuit: nec sibi propter se solummodo, sed etiam propter fratris comoda tribuit dona quæ voluit: dans vnicuique gratiam secundum

D. HIER
Tom. VII. 7

E cundum mensuram donationis suae.
a ¶ Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat, &c.] Noli diligere somnum peccati & inertiae: de quo Apostolus ait. *Hora est iam nos de somno surgere: ne te si non bene vigilare noueris, egestas in futuro, illa grauissima, ubi nec stillam aquae vnam fecit vtrunque.* ^a Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat: aperi oculos tuos, & saturare panibus. ^b Malum est, malum est, dicit omnis emptor: & cum recesserit, tunc gloriabitur. Ergo & is qui aeterna in caelis praemia comparare desiderat, malum est ei quod in praesenti debet sustinere, vt cum recesserit de mundo, tunc gloriatur aperte pspiciens: Quia non sunt condigne passionis huius reponis ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis.
b ¶ Malum est, malum est, dicit omnis emptor: & cum recesserit, tunc gloriabitur. Ergo & is qui aeterna in caelis praemia comparare desiderat, malum est ei quod in praesenti debet sustinere, vt cum recesserit de mundo, tunc gloriatur aperte pspiciens: Quia non sunt condigne passionis huius reponis ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis.
c ¶ Est aurum & multitudo gemmarum, & vas pretiosum labia scientiae, &c.] Haec est gloriatio sapientis emptoris, qui quam diu emerit, malum esse dicit quod secum agit: cum autem recesserit, letabitur se sapienter emisit: sic etenim etiam caelestis regni emptor vbi hinc recesserit exultabit, comperiens labia scientiae, id est, doctrinae spiritualis qua vtilis est in comparatione caelestium, auro, gemmis, & vas esse assimilanda pretiosis.
d ¶ Snauis est homini panis mendacij, &c.] In quocunque membro quis amplius peccauerit, in eo ampliora in vltione patietur tormenta. Vnde recte qui in lingua magis delinquit, in ea plus acturus esse perhibetur: dum os eius calculo, qui est lapis ignitus, implendum esse refertur: quod accidi se constat diuini illi, qui epulabatur quotidie splendide: cum in inferno ardes, refrigerari sibi a Lazaro linguam petebat. Nam quia in verbis superuacuis in epulando defluerat, in lingua amplius ardebat.
e ¶ Ei qui reuelat mysteria, &c.] Si quis voluerit tuis misceri amicitijs, & hunc videris prioris amici pendentem secreta, hunc veluti perdidum caue.
f ¶ Hereditas ad quam festinat in principio, &c.] Qui per avaritiam nequitiam in hac vita multiplicari appetunt, in futuro ab aeterno patrimonio exhaeredes fiunt. Aliter: Hereditas ad quam festinat in principio, in nouissimo benedictione carebit. Qui gradum regiminis priusquam subesse didicerit, id est, ante tempus festinas praeposterus accipit: in nouissimo mercede benedictionis, quae bonis rectoribus debetur, carebit: qui ad mysterium altaris indoctus & temerarius accessit, & ipse in die nouissimo gratiam remunerationis, quae bene ministrantibus reponitur, perdet. Potest & ita accipi, quod qui in praesenti suas vlcisci vult iniurias, hic corona patientiae in futuro carebit. Cui sensui potissimum videtur conuenire quod sequitur.
g ¶ Ne dicas, reddam malum: expecta dominum, & liberabit te.] Quod etiam versiculo sequenti alruit, cum dicit:
h ¶ Abominatio est apud dominum pondus & pondus, statera dolosa, &c.] Duplex namque pondus & stateram habet suo in corde dolosam: qui dum peccauerit, ipse veniam petit a domino: & nihilominus peccanti in se homini ac penitenti, quod peccauit dimittere non vult: cum qui Deus est flectere ad miserandū precibus satagit, cum ipse homo existens, nullis hominum precibus flecti ad misericordiam possit. Qui iure quasi iniquus ponderator abominatur a domino: quia suas

iniurias grauiiores quam domini mensurat. Verbi gratia: nolens indulgere ei qui suam vxorem polluit, & postulans sibi indulgere, cum forte desponsatam Christi virginem maculauerit: vel certe animam suam Deo in baptismate consecratam, aliqua vitiorum sorde foedauerit.
i ¶ A domino dirigitur gressus viri.] Quicunq; hominum gressus rectum iter incedunt, non fit hoc libertate humani arbitrij, sed gubernatione illius, cui dicit Elaias: *Omnia enim opera nostra operatus es nobis.*
k ¶ Quis autem hominum, &c.] In hoc, inquit, manifeste claret: quia quicquid boni habet quisque, a se ipso non habet, sed per gratiam Dei: quod nec per sui libertatem arbitrij, qualis futurus sit, qualiter, vel quamdiu victurus intelligere poterit.
l ¶ Ruina est homini deuotare, &c.] Cum peccatum sit vlli hominum nocere: quanto maius est cum quis sanctos Dei offenderit, siue laeserit, & quasi vile mancipium pro libito suae voluntatis eos tractare non timuerit. Quomodo quadraginta viri in Actibus apostolorum deuouerunt se non manducatos neque bibituros, donec occiderent Paulum. Et pagani saepe, vt legimus, dijs suis Christianorum deuouere sanguine. Hunc versiculum antiqua editio, iuxta alium sensum posuit, dicens: *Muscipula est viro citato aliquid de suis consecrare: postea autem quam votum fecit penitentiam agit. Et quia vtroque, & eos videlicet qui sua contemnunt, & eos qui vt sua vota compleant sanctos persequuntur, damnatio restat aeterna, recte subditur.*
m ¶ Dissipat impius rex sapiens, &c.] Moris autem fuit antiquorum, vt adepta de hoste victoria, fornices sibi erigerent, in quibus virtutum suarum laudes describerent: vt in Saulis opere legimus. *Dominus ergo rex noster*, non solum impiorum destruit in fine malitiam: sed & magnam cum electis suis eiusdem triumphij gloriam perpetuo celebrat. Hunc versum antiqua translatio sic habet: *Ventilator impiorum rex sapiens, & immittit illis rotam malorum: id est, poenam nullo sine consummandam. Cui videlicet rote contraria est corona vitae aeternae: quam repromisit Deus diligentibus se.*
n ¶ Lucerna domini, &c.] Diuini afflatus illuminatio, cum in mentem hominis venerit, eam sibi metipsum illuminans ostendit: quae ante spiritus sancti aduentum cogitationes prauas & portare poterat, & pensare nesciebat.
o ¶ Exultatio iuuenum fortitudo, &c.] Canitiem sapientiam dicit. Tunc etenim ciuitatis cuiusque bene ordinatae, tunc res sanctae ecclesiae recte aguntur: cum & fortiores quique viribus necessarijs insistant operibus, & seniores maiore prudentia praediti, de his quae agenda sunt, salubriter consulunt.
p ¶ Luor vulneris absterget mala, &c.] Cum enim exterius percutimur ad peccatorum nostrorum memoriam, taciti afflictique reuocamur: & per hoc quod foris patimur, magis intus quod fecimus dolemus: sicque fit vt inter aperta vulnera corporis, magis nos abluat plaga secreta ventris: quia sanat nequitias prauis operis occultum vulnus doloris. Solet quippe ventris appellatione mens accipi: quia sicut venter consumit escas: ita mens pertractando excoquit curas.

Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu domini: quocunq; voluerit inclinabit illud. Omnis via viri recta sibi videtur: appendit autem

CAPVT XXI.

G i ¶ A domino dirigitur gressus viri.] Quicunq; hominum gressus rectum iter incedunt, non fit hoc libertate humani arbitrij, sed gubernatione illius, cui dicit Elaias: *Omnia enim opera nostra operatus es nobis.*
k ¶ Quis autem hominum, &c.] In hoc, inquit, manifeste claret: quia quicquid boni habet quisque, a se ipso non habet, sed per gratiam Dei: quod nec per sui libertatem arbitrij, qualis futurus sit, qualiter, vel quamdiu victurus intelligere poterit.
l ¶ Ruina est homini deuotare, &c.] Cum peccatum sit vlli hominum nocere: quanto maius est cum quis sanctos Dei offenderit, siue laeserit, & quasi vile mancipium pro libito suae voluntatis eos tractare non timuerit. Quomodo quadraginta viri in Actibus apostolorum deuouerunt se non manducatos neque bibituros, donec occiderent Paulum. Et pagani saepe, vt legimus, dijs suis Christianorum deuouere sanguine. Hunc versiculum antiqua editio, iuxta alium sensum posuit, dicens: *Muscipula est viro citato aliquid de suis consecrare: postea autem quam votum fecit penitentiam agit. Et quia vtroque, & eos videlicet qui sua contemnunt, & eos qui vt sua vota compleant sanctos persequuntur, damnatio restat aeterna, recte subditur.*
m ¶ Dissipat impius rex sapiens, &c.] Moris autem fuit antiquorum, vt adepta de hoste victoria, fornices sibi erigerent, in quibus virtutum suarum laudes describerent: vt in Saulis opere legimus. *Dominus ergo rex noster*, non solum impiorum destruit in fine malitiam: sed & magnam cum electis suis eiusdem triumphij gloriam perpetuo celebrat. Hunc versum antiqua translatio sic habet: *Ventilator impiorum rex sapiens, & immittit illis rotam malorum: id est, poenam nullo sine consummandam. Cui videlicet rote contraria est corona vitae aeternae: quam repromisit Deus diligentibus se.*
n ¶ Lucerna domini, &c.] Diuini afflatus illuminatio, cum in mentem hominis venerit, eam sibi metipsum illuminans ostendit: quae ante spiritus sancti aduentum cogitationes prauas & portare poterat, & pensare nesciebat.
o ¶ Exultatio iuuenum fortitudo, &c.] Canitiem sapientiam dicit. Tunc etenim ciuitatis cuiusque bene ordinatae, tunc res sanctae ecclesiae recte aguntur: cum & fortiores quique viribus necessarijs insistant operibus, & seniores maiore prudentia praediti, de his quae agenda sunt, salubriter consulunt.
p ¶ Luor vulneris absterget mala, &c.] Cum enim exterius percutimur ad peccatorum nostrorum memoriam, taciti afflictique reuocamur: & per hoc quod foris patimur, magis intus quod fecimus dolemus: sicque fit vt inter aperta vulnera corporis, magis nos abluat plaga secreta ventris: quia sanat nequitias prauis operis occultum vulnus doloris. Solet quippe ventris appellatione mens accipi: quia sicut venter consumit escas: ita mens pertractando excoquit curas.
CAPVT XXI.
Sicut diuisiones aquarum, & car.] Quare cor regis & non potius omnium hominum in manu Dei esse perhibet, cum

G
E sai. 26. e
A 25. c
H
I Reg. 15. c
G 3 scriptum

A
Psal. 94. a

scriptum sit: Quia in manu eius sunt omnes fines terrae: nisi forte regem, sanctum quemque appellat, qui vitorum bella in se ipso vincere, virtutum militiam nouit stipare. Sicut enim dominus multifidis aquarum diuisionibus terrarum fines latè simul & aëris implet, regit quoque aquis superiora caelorum: ita cor regis quocunque uoluerit inclinabit illud: quia sicut diuisiones gratiarum, iuxta suam voluntatem, & angelis & hominibus tribuit: ita & corda sanctorum quibuscunque uoluerit digna donationibus reddit. Neque ullum habet Pelagianista locum, quo absque Dei gratia quis saluus fieri possit.

Eccles. 12. d

a ¶ Peruersa via uiri aliena est, &c.] Iuste coram domino viuere, proprium est humanae conditionis. Vnde alibi dicit: Deum time, & mandata eius obserua, hoc est, omnis homo. At qui peruersè uiuit, alienam profecto à natura humana uiam incedit. Peruersa ergo actio, aliena est & cōtra naturam. Qui autem mundus est in opere, hic rectè quod per naturam originaliter sumpsit, exequitur.

b ¶ Melius est sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, &c.] Adeo uerum est, melius esse sedere in angulo domatis: id est, in secreta altitudine uitae continentioris, quam cum muliere mala in domo, quae tibi sit cum illa communis: ut etiam si optima tibi mulier duccenda offeratur, melius sit contempto cōnubio propter comitatum agni, oelibem ducere uitam. Aliter: Quid per angulum domatis, nisi uitare religiosa, ab omni actione terrena remota, & à turbationibus uitae praesentis quæta? Quid per mulierem litigiosam, nisi perturbati seculi actio designatur: quæ amatoribus suis incessanter tentationes mouet, iurgia atque scandala seminatur, immittit lites, cōcit bella, diuidit unitatem, pacem violat, amicitias dissipat: eosque dum varijs cupiditatibus inflammatur, nec in semetipsis quiescere sinit: nec in fraternâ dilectione connexos esse permittit?

c ¶ Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, &c.] Generaliter hæc accipienda sententia: & non egeno tantum vel corporaliter infirmo. Nam & qui criminibus alienis nō affectu misericordiæ condolare, sed iudicantis mauult tenere censuram: ostendit se necdum vitorum fecibus eliquatum, neque auditu diuinæ miserationis existere dignum.

d ¶ Munus absconditum extinguet iras, &c.] Qui iram districti iudicis, quam peccando meruit, placare desiderat, elemosynas det pauperibus, & hoc nulla delectatione fauoris humani, sed tantum amore cōditoris, qui cordium occulta respicit. Sicut enim sit munus absconditum, sic ad mitigandum conditoris iram proficuum, si nullo extraneæ retributionis intuitu portigatur, sic implebitur quod ipse præcepit: Te autē faciente elemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua.

e ¶ Gaudium iusto, &c.] Gaudet iustus cum bonis defudat operibus: quia sperat se propter hæc bonis remunerandum esse perennibus. At uero reprobi dum mala, quæ dominum prohibuisse norunt, faciunt, quamuis suæ luxurie perpetracione carnaliter delectentur, mentis tamen pauore interno carere nequeunt, quia se mala perpetua passuros pro his quæ temporaliter malefecerint, non ambigunt.

Matt. 6. a

f ¶ Vin qui errauerit à via doctrine, in cœtu gigantum commorabitur, &c.] Gigantes dicit immundos spiritus: de quibus beatus Iob: Ecce gigantes, inquit, genuit sub aquis: & qui habitant cum eis, id est, superbi & malefactores spiritus demoniorum cum his quos depererint hominibus pœnis subacti torquentur: horum enim cœtui sociabuntur, quia uia ueritatis errauerunt, ipso iudice attestante, qui se illis dictum esse prædixit: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.

g ¶ Pro iusto datur impius, & pro recto iniquus, &c.] Iusti & recti idem esse uidentur: sed distant inter impios & iniquos, quod iniqui sunt omnes reprobi: impij uero qui maioribus implicati sceleribus, vel nunquam sanctæ mysteria fidei perceperunt, vel post accepta ad apostasiam redierunt. Vnde potest hoc loco impius omnium fidelium persecutor dictus accipi: Poterit iniquorum uocabulo, generaliter omnes mali signari. Et pro iusto datur impius, cum pro martyre persecutor, qui cum morti dederit, punitur: pro rectis iniqui, qui eorum inuitiam uidentes inuitari uolebat. Damnatur Herodes, non tantum pro innocens, quos impiè necit tradidit, sed & augmentum damnationis accipit: quia fidem Magorum sequi ad querendum dominum noluit, cum esset Iudæus, & prophetarum dicta cognoscere: hinc enim dominus ait: Regina austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam, &c. Non quia ipsa sua uirtute ac potentia condemnabit: sed quia in eius comparacione condemnabitur, qui deuotionem eius scientes, cum multo facilius possent, sapientiæ curam quam dissimulabant habere.

h ¶ Thefaurus desiderabilis, & oleum in habitaculo iusti, &c.] Claritas bonorum operum Deo semper amabilis, & pinguedo dilectionis in sanctorum ecclesia resurget. Verum reprobi non tantum uirtutes se non assequi, sed & persequi, & quantum ualent in bonis obiuere festinant. Potest sane hic uerius & de quolibet martyrum accipi: in cuius habitaculo, id est, corpore, anima sancta, Dei uidelicet thesaurus seruetur, abudat & uinctio gratiæ spiritualis: at persecutor imprudens huiusmodi habitaculum dissipare potest: thesaurum uero qui habitaculo tenebatur & oleum, nequaquam tangere potest. Vnde dominus docet: Non timeate eos qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant.

i ¶ Ciuitatem fortium ascendit sapiens, & destruxit robur fiducia eius. Qui custodit os suum, &c.] Ciuitatem fortium, mundum dicit, qui quondam malignorum spirituum & tyrannidi stultæ subactus seruiebat: habens fiduciam uitæ in cultu eorum qui non sunt dii, sed opera manuum hominum. Hanc ciuitatem intrauit ille natus in carne, qui est Dei uirtus & Dei sapientia: destruxitque per suos predicatores cultum eorum, in quibus fuere confisi, ueritatis ignari: atque in fide cœlestium docuit habendam esse fiduciam, quæ nunquam posset destrui. Sed & quotidie ciuitatem fortium ascendit sapiens, & destruit robur fiducia eius, cum aliquis fidelis doctor argumenta philosophorum, vel hæreticorum, uel etiam contumaces carnalium fratrum contradiccionis, qui scelera sua defendere & alleuare nituntur, asperione

C

Iob 26. b

Matt. 23. d

D

Matt. 23. d

Matt. 23. e

fidei

DHIER
Tom VI. 7

fidei ecclesiastica, castigationis disciplina redarguit atque emiserans annullat.

a *Testis mendax peribit, &c.* Qui se Deo servire testatur, nec factis dicta exequitur, peribit: qui autem fideliter ut promittit, iustis subditur diuinis: huius loquela ad victoriam perueniet: quia dum per obedientiam suam desideria vincere fatagit, per infuturam iudicis postmodum victoriam palmam percipit.

b *Vir impius procaciter obfirmat vulum suum, & cat.* Iudas quia impius corde erat, quamuis ipso domino se redargente, noluit mala cepta restringere. Porro Petrus quia rectus erat corde, id est, rectitudinis amator, respiciente se domino mox penitendo correxit, quod negando deliquit.

c *Non est sapientia, &c.* Quaecumque consiliantur & sapiunt haeretici, nihil est & vanum & inutile.

d *Equus paratur ad diem belli, &c.* Hominum quidem est Deo deuote tempore persecutionis animam prae parare, corpus offerre discrimini, sed diuini est adiutorij, vt cepto labori, agonis victoria saluus succedat.

CAPVT XXII.

Melius est nomen bonum, quam diuitia multa. *Super argentum & aurum gratia bona.* Dives & pauper obuauerunt sibi, vtriusque operator est dominus. Callidus videt malum, & abscondit se: innocens pertransit, & afflicus est damno. Finis molestiae timor domini: diuitiae & gloria, & vita. Arma & gladij in via peruersi: custos autem animae suae longe recedit ab eis. Prouerbiu est: adolescens iuxta viam suam, etiam cum fenuerit, non recedet ab ea. Dives pauperibus imperat: & qui accipit mutuum, seruus est feneratoris. Qui seminat iniquitatem, metet mala: Et virga irae suae consummabitur. Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur: de panibus enim suis dedit pauperi. Victoriam & honorem acquirat qui dat munera, animam autem aufert accipientium. Ejice derisorem, & exibat cum eo iurgium: cessabuntque;

adulescens quisque coeperit, in senecta non mutauerit: non tam ipsi semper ita venire confirmat. Idcirco autem huiusmodi prouerbiu ponit, vt auditores suos a prima aetate virtutibus studere perluadeat: ne forte in senecta non possint discere studia, quibus in tenera aetate mancipari despererant. Nam & quo semel est imbuta recens, seruiat odorem Testa diu. Et Graeca narrat historia, Alexandrum potentissimum regem orbis; domitorem, & in moribus & incessu Leonidis paedagogi sui non potuisse carere vitijs, quibus paruulus adhuc fuerat infectus.

m *Dives pauperibus imperat, &c.* Patet iuxta literam. Sed & diuites virtutibus in iudicio occulte inspectoris principantur eis, imo eorum in futuro iudices existunt, qui virtutum diuitijs caruerunt. Et qui verbum doctrinae salutaris accipit a doctore, seruus est eiusdem doctores, id est, debitor implendi omnia, quae illi magister caelestis iure praecipit.

n *Qui seminat iniquitatem, metet mala.* Certum est quod is qui vel verbo vel exemplo docet iniquitatem, recipiet vindictam. Sed quod sequitur.

o *Et virga irae suae consummabitur.* Illam maxime iniquitatem videtur dicere, quae immitti & impia mente peragitur, vt est latrocinia exercere, homines seruitio premere, tormentis laniare, morte perimere, bonum viduae pro pignore auferr: ipsam de aduersario, cum possit, vindicare non velle. Talis etenim merito virga irae suae consummabitur, quia sicut dominus ait: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt, id est, qui iniuste in alios seuiunt, ipsa saeuitia sibi metipsis interitum conciscunt. Verum quia dixerat de impio, sequitur e contra de pio.

p *Qui pronus, &c.* Huic simile est illud iudicis eiusdem, qui misericordes ab impijs discernens ait: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Quia esurius, & deditis mihi manducare, &c. Possunt autem panes qui pauperi dantur, non solum alimenti carnalis, sed & doctrinae spiritualis, quibus anima recreatur, intelligi.

q *Ejice derisorem, &c.* Ejice haeticum, quem corrigere non

Quod autem subiungit: Diuitia & gloria & vita, in futuro significat. Finis ergo modestiae timor domini, diuitiae & gloria & vita. Quia nimirum perfectio virtutum est in hac vita, vt timeamus dominum timore sancto, hoc est, syncera illum dilectione colamus: finis virtutum in futuro, vt diuitijs hereditatis promissa, regni caelestis gloriam & vitam sine fine percipiamus a domino. Vnde Petrus: Itaque cum videritis, exultabitis letitia inenarrabili & glorificata reportantes finem fidei vestrae salutem animarum vestrarum.

k *Arma & gladij in via peruersi, &c.* Dupliciter intelligendum: quia peruersi & armati semper ad nocendum proximis verbo vel opere scelesto, & ipsos parata semper expectat vitio diuini examinis. Qui vero animam suam in aeternum saluari procurat, longe refugit ab huiusmodi armis & gladijs: quia & metem manumque suam a proximorum laesione refrenat, & ne animaduersione districti iudicis ipse feriat, intenta mente praecauet.

l *Prouerbiu est: adolescens, &c.* Constat plerisque in senectute domino donante mutati a vitijs, quae adolescentes habuerant: & e contra nonnullos illo se deserente, deserere circa senium virtutes, quibus ab adolescentia videbantur illustrari. Sed quia multo saepius quisque mores, quibus ab adolescentia imbutus est, in reliquum vitae tempus exequi consuevit, prouerbiu esse dicit: quia quod

adulescens quisque coeperit, in senecta non mutauerit: non tam ipsi semper ita venire confirmat. Idcirco autem huiusmodi prouerbiu ponit, vt auditores suos a prima aetate virtutibus studere perluadeat: ne forte in senecta non possint discere studia, quibus in tenera aetate mancipari despererant. Nam & quo semel est imbuta recens, seruiat odorem Testa diu. Et Graeca narrat historia, Alexandrum potentissimum regem orbis; domitorem, & in moribus & incessu Leonidis paedagogi sui non potuisse carere vitijs, quibus paruulus adhuc fuerat infectus.

m *Dives pauperibus imperat, &c.* Patet iuxta literam. Sed & diuites virtutibus in iudicio occulte inspectoris principantur eis, imo eorum in futuro iudices existunt, qui virtutum diuitijs caruerunt. Et qui verbum doctrinae salutaris accipit a doctore, seruus est eiusdem doctores, id est, debitor implendi omnia, quae illi magister caelestis iure praecipit.

n *Qui seminat iniquitatem, metet mala.* Certum est quod is qui vel verbo vel exemplo docet iniquitatem, recipiet vindictam. Sed quod sequitur.

o *Et virga irae suae consummabitur.* Illam maxime iniquitatem videtur dicere, quae immitti & impia mente peragitur, vt est latrocinia exercere, homines seruitio premere, tormentis laniare, morte perimere, bonum viduae pro pignore auferr: ipsam de aduersario, cum possit, vindicare non velle. Talis etenim merito virga irae suae consummabitur, quia sicut dominus ait: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt, id est, qui iniuste in alios seuiunt, ipsa saeuitia sibi metipsis interitum conciscunt. Verum quia dixerat de impio, sequitur e contra de pio.

p *Qui pronus, &c.* Huic simile est illud iudicis eiusdem, qui misericordes ab impijs discernens ait: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Quia esurius, & deditis mihi manducare, &c. Possunt autem panes qui pauperi dantur, non solum alimenti carnalis, sed & doctrinae spiritualis, quibus anima recreatur, intelligi.

q *Ejice derisorem, &c.* Ejice haeticum, quem corrigere non

CAPVT XXII.

Melius est nomen bonum, quam diuitia multa.

Super argentum & aurum gratia bona. Dives & pauper obuauerunt sibi, vtriusque operator est dominus. Callidus videt malum, & abscondit se: innocens pertransit, & afflicus est damno. Finis molestiae timor domini: diuitiae & gloria, & vita. Arma & gladij in via peruersi: custos autem animae suae longe recedit ab eis. Prouerbiu est: adolescens iuxta viam suam, etiam cum fenuerit, non recedet ab ea. Dives pauperibus imperat: & qui accipit mutuum, seruus est feneratoris. Qui seminat iniquitatem, metet mala: Et virga irae suae consummabitur. Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur: de panibus enim suis dedit pauperi. Victoriam & honorem acquirat qui dat munera, animam autem aufert accipientium. Ejice derisorem, & exibat cum eo iurgium: cessabuntque;

adulescens quisque coeperit, in senecta non mutauerit: non tam ipsi semper ita venire confirmat. Idcirco autem huiusmodi prouerbiu ponit, vt auditores suos a prima aetate virtutibus studere perluadeat: ne forte in senecta non possint discere studia, quibus in tenera aetate mancipari despererant. Nam & quo semel est imbuta recens, seruiat odorem Testa diu. Et Graeca narrat historia, Alexandrum potentissimum regem orbis; domitorem, & in moribus & incessu Leonidis paedagogi sui non potuisse carere vitijs, quibus paruulus adhuc fuerat infectus.

Pet. 1. b

H

Matt. 26. d

Matt. 25. d

Luce. 22. g

Gal. 1. b

Matt. 16. d

Luce. 12. f

Luce. 11. d

A

potes de ecclesia: & cum illi libertatem predicandi abstuleris, catholice paci auxilium prestabis.

Psal. 128. c

a ¶ Qui diligit cordis munditiam, &c.] Qui mundo corde recta predicat, inter illos annumerabitur, de quibus eidem regi & conditori seculorum propheta dicebat: *Mibi autem nimis honorati sunt amici tui Deus.* Nam si quis gratiam labiorum recta predicando premonstrat: cordis autem munditiam custodire dissimulat, nequaquam talis aeterni regis amicitia frui posse putandus est.

b ¶ Oculi domini custodum scientiam, &c.] Superna conspectio custodit semper in ecclesia scientiam veritatis quam docuit. Verba autem hareticorum: imo omnis sermo pietati & iustitie contrarius, quia domino rege non seruat, cum suo auctore subuertitur.

c ¶ Dicit piger, leo est foris, in medio, &c.] Dicit saepe in animo suo is qui ad agenda bona opera piger est, ad confitendam fidem quam corde tenet timidus: non audeo fidem quam non ui, foras profiteri: ne me persecutor impius, quia fidelem audit, perimat. Timeo ad exercendas virtutum actiones in publicum progredi, ne forte me vel antiqui hostis aduersitas grauior tentet: vel etiam homo quilibet peruersus cum suorum turba derideat, conuictijs confundat, iniurijs afficiat: aut sicut multos iustorum, qui ab eius vita discordant, tormetis & morte consumat. *Leo, inquit, foris, in medio platearum occidendus sum:* quod est aperte dicere, & verba & opera virtutum, ubi ostendi foris ceperint, statim persecutio vel hominum, vel spirituum comitatur immidiorum: nec valeo tentationibus resistere, sed in ipsis boni propositi vincor inceptis.

d ¶ Fouea profunda os aliena: cui iratus est dominus, incidet in illam.] Qui verba vel oscula meretricis libenter amplectitur, quasi ianuam gehennalis pulsat abyssi: citoque mergetur, si pedem cautus non retrahit, si non membra cetera a vicinia cohibet foueae pœnalis: quam nullus omnino nisi filius irae illabitur.

Hier. 1. c
Dan. 4. c

e ¶ Stultitia colligata est in corde pueri, &c.] Multos nouimus pueros sapientia preditos. Nam & Hieremias puer prophetiae ministerium suscepit, & Daniel scribit quod dedit Deus pueris abstinentibus scientiam & disciplinam in omni verbo & sapientia. Vnde restat intelligere, quod pueros hoc loco non aetate sed sensu, paruulos significet: quales vetabat Apostolus esse eos, quibus ait: *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote.* Huiusmodi enim pueros, id est, animos stultitiae vel lasciuiae vel inertiae deditos, necesse est iuuenili disciplina castigari, & ad iustum vitae tramitem prudentium vigore perducere.

1. Cor. 14. d

f ¶ Qui calumniatur pauperem vt augeat diuitias suas, &c.] Constat quia rapaces, & quae pauperibus auferunt, & quae iuste videntur possidere, pariter omnia perdent, cum in examine districti iudicis pœnas pro his quae gesserint, recipiant. Sed & is qui pauperem spiritu statem calumniatur, virtutibus eius detrahendo, vt per hanc vituperationem ipse diuitias quas desiderat augeat, id est, gloriam laudis humana maiorem, quasi sanctior accipiat: merito talis calumniator quicquid bonae actionis habere videbatur, amittet: & a fructu virtutum vacuus in fine manebit. Hucusque pertingit titulus parabolarum Salomonis, quia supra positus est: ex quo noui locutionis genus probatur assumptile, vt ea quae diceret non quali ad alium quem doceret loquendo, sed velut solus se-

cum ratiocinando videatur effari, quarum videlicet parabolarum primus est verficulus: *Filius sapiens laesicat patrem, filius vero stultus mœstria est matri suae.* Vltimus vero est iste, ad quem vsque explanando peruenimus. Hinc ad priorem loquendi modum reuertitur, vt specialiter ad eum quem instruit verbum faciat: quod ita incipit.

C

Prou. 10. b

g ¶ Inclina aurem tuam, &c.] Pulchrum initium ponit nouae locutionis, vt aurem pariter ad audiendum, & cor apponere ad intelligendum, quae tibi sapientes loquantur eum quem erudit iubeat.

h ¶ Quae pulchra erit tibi, &c.] A spe saepe videtur incipientibus & insuauis doctrina sapientiae: sed cum eius virtutem intimo corde perceperint & operibus seruare, cum hanc quoque labijs propinare fratribus didicerint, pulchriorē hanc ceteris dogmatibus esse deprehendent.

i ¶ Ecce descripsi eam tibi tripliciter in cogitationibus & scientia, &c.] Tripliciter auditori doctrinam descripsit suam, quia cogitare, loqui, & operibus hanc exerce praecipit, qua descriptione, triplici, totus iste libellus, si quis bene considerat, plenus refulget.

k ¶ Non facias violentiam pauperi quia pauper est, & cetera.] Potest de quolibet paupere vel egeno accipi, de quo dictum est: *Tibi derelictus est pauper, pupillo tuus adiutor.* Verum quia sequitur.

D

Psal. 9

l ¶ Et configet eos qui confixerunt animam eius.] Melius de illo intelligitur, qui cum diues esset, pauper pro nobis factus est: & non solum pauper vt nos ditaret, sed & vt nos redimeret, crucifigi dignatus est. Prohibet ergo sapientia suos auditores domino in carne predicanti violentiam mortemque inferre: quia nimirum certus restat interitus eis, qui in auctorem vitae manum mittere non timuerunt.

1. Cor. 8. b

m ¶ Noli esse amicus homini iracundo, &c.] Et cum haec de omni iracundo, vel furioso possint generaliter accipi: tamen nihil prohibet specialiter accipi de illis qui contra Saluatorem & discipulos eius vesana mente furebant. A quorum amicitia & comitatu prohibentur quicunque in eum credentes, curam suae salutis agebant, ne ex vicinia prauorum & ipsi perirent: quod ex Iudaei scariothis casu fieri posse probatum est. Generaliter autem dicendum: quia sicut perfecti viri peruersos proximos non debent fugere, qui illos saepe ad rectitudinem trahunt, & ipsi ad peruersitatem nunquam trahuntur, ita infirmi quique societatem debent declinare prauorum, ne mala quae frequenter aspiciunt, & corrigere non valent, delecentur imitari.

n ¶ Noli esse cum his qui defigunt manus suas, &cetera.] Noli esse cum his qui se, cum essent liberi ac sibi vacantes, defigunt manus in curas salutis malorum, spondentes se rationem pro eorum animabus domino reddituros. Si enim ille pro quo spondesti, non habet bona opera, quibus te liberum ac securum reddat tuae sponsionis: quae tibi utilitas est vt in die iudicii pro eius anima iudicaris, amittasque habitum iustitiae, quo indutus esse videbaris ac nudus ab ornamento virtutum existere comprobaris, quia quod domino teste pollicitus es, implere nequieueras. Hoc autem dictum est, non quod curam regendam animarum, cum tibi regulariter imposta fuerit, suscipere non debeas: sed ne passim nullo iubente doctores tibi ac praesulis officium temerarius vlturpes.

o ¶ Ne transgrediaris, &c.] Ne transgrediaris terminos fidei, quos catholici ab initio statuerunt doctores.

p ¶ Vidisti virum velocem in opere suo: coram regibus stabit, nec erit ante

ante

D. HIER
Tom VI. 7

E ante ignobiles, &c.] Quicumque velocem videris in opere suo, vel in opere bono quod erat ei facere strenuum atque sollicitum: scito hunc in die nouissimi examinis coram Apostolis, qui cum Christo mundum iudicantes sedebunt, esse staturum: quia videlicet eorum iussa seruauerit, neq; in parte ignobilium doctoru, quorum cauere fecit errorem, id est, ad sinistram iudicis esse ponendum.

CAPVT XXIII.

Q Vando federis vt comedas cum principe, diligenter attende, qua posita sunt ante faciem tuam, &c.] Per allegoriam cuncta dicuntur: Quando federis ad legendum cum magistro, vt verò pane verbi reficiaris: diligenter intellige q; scripta sunt, & discretionem sacre lectionis in tua locutione conserua: si tamen talis es tantumque eruditus, qui in potestate habeas animam tuam: nec quasi indotus mente tua circumferaris omni vento doctrinae. Guttur namque pro loquela posuit: quia vox in guttore est. Cultrū pro discretionem: quia cibo eū reficimur, cultro secante praeparamus. Et sedes vt comedat cultrum in guttore suo statuit, quando is qui diuina sedulus meditatatur eloquia, discreta ex ore verba depromit: nec alia sapius in lingua quam caelestis oraculi dicta reuoluit. Hoc autem eius est facere, qui in potestate haber animam suam, id est, immobilem inter errores fallentium sapiētis animae statum seruare didicit. Vnde & rectè subiungit.

b Ne desideres de cibis eius, in quo est panis mendacij.] Quod est aperte dicere: Ne desideres eius auscultare sermones, qui dulcedine mendaciu dognarum auditores suos fallere consuevit.

c Noli laborare vt dixeris.] Diuicias scientia significat, quas vltra mensuram capacitatis nostrae querere prohibemur.

d Sed prudentia tua pone modū.] Illam videlicet, de quo supra dictum est: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui, hoc est, terminos datos à patribus veritatis & fidei.

e Ne erigas oculos tuos, &c.] Ne erigas mentem tuam ad perscrutanda diuinitatis arcana, quae penetrare non potes: haec enim caelestibus solum ciuibus patent.

f Ne comedas cum homine inuido, &c.] De scripturis cum haeretico non loquaris: qui inuidet humanae saluti, & mallet decipere quam corrigi. Quoniam sicut harioli & coniectores somniorum aestimat quod ignorat: ita haeticus, quae non intelligit in scripturis, prout libet, interpretari praesumit.

g Comede & bibe dicit tibi, & mens eius non est tecum.] Securus, inquit, disce qua dico, & age qua doceo: cum in his quae docet, ipse fidem certam non habeat, sciens finxisse quae docet.

h Cibos quos comederis, euomes: & perdes pulchros, & car.] Senus peruersos, quos ab haeticis didiceras, necesse est vt

vel per poenitentiam corrigendus deseras: vel post mortem pro his poenas luere cogaris, perdasque sermones confessionis, quibus eis praedicantibus humiliter fauendum esse putaueras.

i In auribus insipientium ne loquaris, &c.] Huic simile est illud Euangelij: Noli sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ante porcos. Sicut ergo supra admonuit ne haeticorum doctrinis auscultares: ita nunc cohortatur ne amore vanae gloriae seductus, immudis hominibus passim arcana veritatis ingeras.

k Ne attingas paruulorum terminos, & agrum pupillorum ne introcas, &c.] Propinquum paruulorum & pupillorum, dominum appellat: qui cum esset in carne, pauperum magis quam diuitum confors fieri dignatus est. Alioquin idem dominus est omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Possunt autem congruenter pupillorum ac paruulorum nomine illi designari, de quibus dominus ait: Videte ne contemnativum ex his pusillis qui in me credunt. Dico enim vobis: quia angeli eorum in caelis semper vident faciem patris mei, qui in caelis est. Quorum agros & terminos qui attingit, hoc est, qui conuersationem eoru bonam inquietando laeserit, iudicium domini non euadit.

l Non emuletur cor tuum peccatores, &c.] Sit tota die, id est, toto tempore quo in saeculi huius luce consistis, & peccatoru exempla vitaueris, & dominum timere sategeris, habebis spem beatae retributionis in nouissimo, hoc est, cum ad vitae finem perueneris, ipso attestante qui ait: Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitae.

m Noli esse in coniuuijs potatorum, neq; in comestationibus, &c.] Carnes ad vescendum conferre, est in colloquutione derogationis, vicissim proximoru vitia dicere, de quorum poena mox subditur.

n Quia vacantes potibus & dantes symbola consumuntur, &c.] Symbolum Graecum nomen est, & interpretatur collatio. Est aut collatio sermonu, sicut in consilijs solet: est & pecuniarum siue aliarum rerum, vt praesens locus docet. Potibus ergo vacat, qui de opprobrio alienae vitae se inebriat. Symbolu verò dare, est sicut vnusquisque solet pro parte sua cibos ad vescendum, ita in confabulatione detractionis verba conferre. Sed vacantes potibus & dantes symbola, sicut scriptu est, consumuntur: quia omnis detractor eradicabitur. Veltietur aut pannis dormitatio: quia despectum & inope à cunctis bonis operibus, mors sua inueniet, quem hic alienae vitae exquirendo crimina, detractionis suae languor praecupauit.

o Gaudeat pater tuus & mater tua, &c.] Gaudeat Deus pater de tua iustitia, gaudeat & ecclesia mater tua: sed & sacerdos qui te per gratiam baptismi regenerauit, qui te erudiuit à paruulo, de tuis bonis gratuletur operibus.

p Cui va, cuius patri va? Quærit disputando quibus hominu

rum siue aliarum rerum, vt praesens locus docet. Potibus ergo vacat, qui de opprobrio alienae vitae se inebriat. Symbolu verò dare, est sicut vnusquisque solet pro parte sua cibos ad vescendum, ita in confabulatione detractionis verba conferre. Sed vacantes potibus & dantes symbola, sicut scriptu est, consumuntur: quia omnis detractor eradicabitur. Veltietur aut pannis dormitatio: quia despectum & inope à cunctis bonis operibus, mors sua inueniet, quem hic alienae vitae exquirendo crimina, detractionis suae languor praecupauit.

o Gaudeat pater tuus & mater tua, &c.] Gaudeat Deus pater de tua iustitia, gaudeat & ecclesia mater tua: sed & sacerdos qui te per gratiam baptismi regenerauit, qui te erudiuit à paruulo, de tuis bonis gratuletur operibus.

p Cui va, cuius patri va? Quærit disputando quibus hominu

G

Matt. 7. a

Rom. 10. c

Matt. 18. b

H

Apo. 2. c

A sceleribus maxima à domino pœna seruetur. Et respondet ipse ratiocinando: quia his absq; omni dubietate, qui per ebriositatem deuoluuntur ad luxuriam: Cui, inquit, patris patri vix? Væ æternum interitû nominat. De quo dominus: *Væ, inquit, homini illi per quem scandalum venit. Patrem autem*

Matt. 18. a

Ma. inquit, homini illi per quem scandalum venit. Patrem autem cui vix imminet, vel hominè dicit à quo exempla prauis operis foras quisque vt peccaret, accepit: vel certè diaboli, qui intus in corde virus pestiferæ suggestionis infundit. De quo Iudæis dictum est: Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere.

Ioan. 8. f

a **Cui rixa, cui fouea?** Rixa, quod concordia seruat & pacem nescit, quem ebrietas sensus impotem reddidit. Fouea: quia passim in volubro vitiortu omniu cadere non trepidat, qui inter bona malaq; discernere quasi mète capere ignorat. Illamq; sapissimè foueam ebriosus incidit, de qua presatum est: *Fouea. n. profunda est metretrix, & puteus angustus aliena.*

b **Cui sine causa vulnera?** Quia multi nimis potati, vulnera per tumorem in membris acceperunt, quæ nulla ferri causa pertulerunt.

c **Cui suffusio oculorum?** Quia immoderatus vini haultus, & caliginem visus corporalis, & cæcitatē ingerit sensus interioris.

B

d **Nonne his qui morantur in vino, & student calicibus epotandis?** &c.] Non verat bibere vinum ad necessitatem, sed morati vltra tempus & vtilitatem in vino, & euacuandis alterutru certare calicibus, iuxta illud *Esaiæ: Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.*

Esai. 5. e

e **Oculi tui videbunt extraneas, &c.]** Consuetum & penè naturale est vitium post ebrietatis venena diffusa in corde, muliebrem sequi concupiscentiam, comitante prauitate ac turpitudine verborum.

f **Et eris sicut dormiens in medio mari, &c.]** In medio mari dormit, qui in huius mundi tentationibus positus, prauideret motus irruentium vitiortu, quasi imminetes vndarum cumulos negligit. Et quasi sopitus gubernator clauum amittit, quâdo mens ad regendam nauem corporis, studium sollicitudinis perdit.

g **Et dices: verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & non sensi. Quando euigilabo & rursus vina reperiam?** Vox percussit & dormientis exprimitur. Mens quippè à cura sollicitudinis dormiens verberatur & non dolet, quæ sicut imminetia mala nò prospicit, sic nec quæ perpetrauerat, agnoscit. Trahitur & nequaquam sentit: qui per illecebras vitiortu ducitur: nec tamen ad sui custodiam suscitatur. Qui quidem euigilare optat, vt vina rursus reperiat: quia quamuis somno ituporis à sui custodia prematur: vigilare tamen ad curas sæculi nititur, vt semper voluptatibus deebrietur. Et cum ad illud dormiat in quo solerter vigilare debuisset, illud appetit, ad quod laudabiliter dormire potuisset.

CAPVT XXIV.

Ne amuleris viros malos: nec desideres esse cum eis. Quia rapinas meditatur mens eorum, & fraudes labia eorū loquuntur, &c.] Ne desideres eos imitari, quos cernis vitij illis, de quibus commemorauit, implicari: sed potius sapientie operam dare curato.

i **In doctrina replebuntur cellaria vniuersa substantia pretiosa & pulcherrima.]** Cellaria sunt corda iustorum, quæ non nisi per doctrinam sapientie, donarijs virtutum replentur.

k **Vir sapiens, fortis est: & vir doctus, &c.]** Non omnis qui fortis, etiam sapiens est. Omnis autem sapiens & fortis esse dicendus est: quia & si corpore

C

imbecillus est, si adit sapientia, omnia fortis aduersarij, id est, diaboli certamina vincit.

l **Excelsa stulto sapientia in porta non aperiet os suum.]** Non potest stultus ad sapientiam attingere, adeo alta est, quia in infimis iacet vitiortu. Qui & si in præsentia se aliquid sapere putat: in porta tamen ciuitatis, id est, in exitu huius vite, inueniet nihil fuisse quod sapuit.

m **Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur, &c.]** Ne putares stultum æstimandū fuisse eum quem hebetem tardumq; ingenio videres, palam ostendit: quia ille stultus sit vocandus, quæ vel in cogitatione peccati suggestioni cõsentit, tamen acer ingenio videtur existere: non aut ille q; hebes sensu apparet, Deitamè imperijs quæ discere potuit, obtereperare disposuit.

n **Si desperaueris lassus in die angustia, imminuetur fortitudo tua.]** Nihil execrabilius desperatione: quam qui habuerit, & generales huius vite labores, & quod maximè nocet in fidei certamine, constantiam fortitudinis perdit.

D

o **Erue eos qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum, liberare nec esses, &c.]** Potest mysticè accipi: Erue eos qui ab hereticis decipiuntur: etiam fidè prædicando, libera bonorum operum exempla monstrando, eos qui à malè viuentibus catholicis trahuntur ad interitū. Sed & si quos in certamine persecutionis lapsos vel lapsuros aspexeris, sollicita hos exhortatione, ad vitam restaurare satage. Si quos fame perituros, si quos algore videris, illis dato victu & vestitu recrea.

p **Comede filii mei, mel: quia bonum est, & fauum dulcissimū gutturi tuo: sic & doctrina sapientie anima tua, &c.]** Patet facillimè quare doctrinam sapientie melli comparet & fauo: quia nimirum sicut illud cibus: ita hæc doctrinis cæteris dulcedinè præstat. Sed hoc inter vtriusque significantiam distat: quia mel quod in promptu est ad comedendum, moralem literæ superficiem insinuat. Fauus autem, in quo mel de cera exprimitur, allegoricam locutionem figuratè denuntiat, vt subducto literæ velamine suauitas sensus spiritualis, aliquanto cum labore vel mora percipiatur.

q **Ne infidieris & quæras impietatem in domo iusti: neque vastes requiem eius.]** Ne quæras aliquam occasionem, qua deroges homini iusto. Ille enim si ceciderit, cito ad mouet pedem suum vt careat vitio: quod quidem non iteratur in factis: impij autem sic corruunt, vt vterius non resurgant, sicut subsequenter addit dicens.

r **Septies enim cadit iustus, & resurgit: impij autem corruunt in malum.]** Quomodo autem iustus appellatur, qui cadere, id est, peccare memoratur? nisi quia de leuibis quotidianis loquitur peccatis, sine quibus nec iustorum quiquam esse in hac vita potuit. Quia nimirum per ignorantiam, per obliuionem, per cogitationem, per sermonem, per subreptionem, per necessitatem, per

fragili-

DHIER
T. VI. 7

E fragilitatem carnis, singulis diebus, vel inuiti, vel volentes frequenter reatum incurrimus: & tamen resurgit iustus, videlicet quia iustus est: nec iustitia eius præiudicat lapsus humanæ fragilitatis. Vnde bene cum de iusti casu loqueretur, non addit, in malum: quia & si malum est quod cadunt, ne tamen malo in quod ceciderant, hæere possint, citius resurgendo procurant. At contra de reprobis: Impij autem, inquit, corruiunt in malis. Quia videlicet impij cū ceciderint, vel (quod est grauius) corrueant, vt scriptura dicit, id est, cū capitalia crimina perpetrauerint: ita suo casu delectando assentiunt, vt ab hoc pœnitendo releuari despiciant.

a ¶ *Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas: & in ruina eius ne exultet cor tuum, &c.*] Supra iusto insidias tendere vetuit: nunc autē vt perfectum te reddat in omnibus, etiam inimicis cum peccauerint, aut aliquid aduersitatis incurserint, in iulare prohibet. Ne fortē si miserante domino ad pœnitentiam salutemq; animæ redierint, actum amicitias fideles habere cœperint, tunc erubescas: quia illos aliquando despexeris, quos diuina gratia ad vitæ reuerauerat: sed quantum potes iacentibus condole, eosq; vt resurgere debeant, adiua. Et si vorū conatumq; tuū sequitur effectus, gaudebis de sanato quem malè habentē dolueras. Sin alias, tuæ tamen beneuolentiæ apud dominum fructu non carebis. Vel certò ita dicendum est: Ne gaudeas de casu inimici: ne fortē dominus superbiam tuam, quæ illi absque dubio displicet, hoc ordine deiiciens, humiliet, vt te cadente in peccatum, ille respiciens sanetur.

b ¶ *Time dominum fili mi, &c.*] Iuxta quod dominus ait: Redite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Neque aliquid obstat in domino, vt regem, patrem & filium intelligas designari, qui vno eodemq; sunt diuinitatis honore colendi. Qui enim non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum.

c ¶ *Et cum detractoribus ne commiscearis.*] Illis videlicet, qui dicentes se Deum patrem nosse, filium Dei in carne apparentem noluerint recipere.

d ¶ *Quoniam repente conserget, &c.*] Vtriusque dicit, & detrahetis, & eius qui illi fauendo commixtus est derogantium Christo principum, & decepti ab eis populi, & lacerantium fidem hæresiarum, & auscultantium illis auditorum.

e ¶ *Hæc quoque sapientibus.*] Subauditur, ignota sunt: quando reproborum quilibet quàm repentino interitu rapiatur à seculo. Vel hæc quoq; sapientibus sunt obseruanda quæ docui, ne detractoribus commisceantur: quia hoc specialiter vitio totum penè genus periclitatur humanum. Vnde eidē vitio mederi volens B. pater Augustinus, hos in sua mensa fecit verficulos describi: *Quisquis amat dictis absentium carpere*

viam: Hanc mensam indignam nouerit esse sibi. Hunc verficulum antiqua editio manifestius dicit. Hæc dico vobis sapientiam agnoscentibus. Quod sequentis sententiæ non incongruè potest esse principium.

f ¶ *Cognoscere personam, &c.*] Supra regem timere docuit, & nunc personam in iudicio cognoscere vetat. Vnde colligitur: quia ita principibus debetum obsequij temporalis subiectos oportet impendere, vt nunquam reuerentiæ vel timoris eorum respectu à via veritatis exorbitent. g ¶ *Labia deosculabitur, &c.*] Osculum pacis & amoris est signum. Qui ergo respondet recta, labia deosculabitur: quia quicunq; neglecta acceptione personarum sola iustitiæ verba sequitur, iste & insipientibus grauis fortē videtur, & austerus: multos tamen cum quibus pacem habent prudētes, multos qui sua dicta cū amore amplectantur inueniet. Sepè & illos quos aduersantes iuis rectis assertionibus tolerauerat, cōuersos postmodum ad meliora amicos recipiet & socios. h ¶ *Prepara foris opus tuum, &c.*] Quid est preparato opere agrū diligenter exercere, nisi euulsis iniquitatis sentibus, actionem nostram ad frugem retributionis excolere? Et quid est post agri exercitium ad ædificium domus redire, nisi quod plerumq; ex bonis operibus discimus quantum vitæ munditiæ & in cogitatione cōstruamus: Ille quippè bonæ mentis domū ædificat, qui primum agrum corporis à spinis vitiorum purgat: ne si desideriorum fentes in carnis agro proficiant, intus tota virtutum fabrica, fame boni decrecente destruat.

i ¶ *Ne sis testis frustra, &c.*] Hæc ad exercitium agri nostri, id est, ad cultum bonæ actionis pertinent: Innocentem videlicet proximum falso testimonio non ledere, peccanti cuiuslibet fiduciam amplius peccandi adulando non tribuere, & malum pro malo non reddere. Sic enim fit, vt cum primò actus exterius bene composueris, postmodum ad interioris quoq; hominis excolendam munditiæm pertingas: & quasi post exercitium agri & mentis, hoc habitaculum pijs cogitationibus ornare, altiusque construere incipias. Quod quia reprobi facere dissimulant, rectè subditur.

k ¶ *Per agrum, &c.*] Per agrum, vineamq; pigri ac stulti transire, est cuiuslibet vitam negligentis inspicere, quam viticæ vel spinæ replent: quia in corde negligentium prurientia terrena desideria, & punctiones pullulant vitiorum: iuxta quod scriptum est: *In desiderijs est omnis otiosus.* Et maceria lapidum, in vinea vel agro stulti destructa iacet, cum cœpta virtutum munimina, vel improbitate hominum malorum deceptus: vel immundorum spirituum persuasione callida quisque negligens perdit.

Supra. ar. d

Commentariorum libri secundi finis.

A COMMENTARIORVM BEDÆ PRESBYTERI IN PARABOLAS SALOMONIS, LIBER TERTIVS. CAPVT XXV.

in primo loco, &c. Possumus autem in rege & principe, dominum significatum intelligere, in cuius conspectu nos semper humiliari necesse est, monente Apostolo Petro, qui ait: Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis.

MAE quoque parabola Salomonis, &c.] Hinc nouo ordine loqui incipit, ut non sicut prius quasi ad audientem verbu faciat: sed secum ipse quid ratio veritatis habeat disputando pertractet: in quibus tamen legens quisque vel audiens quid appetere, quid cauere debeat, apertissime dignoscat. Quas quidem parabolas viri Ezechiae trātulisse referuntur: quia fortassis ad eius vsq; tempora, dispersae habebantur à pluribus: prout ex ore sapientissimi regis semel dictas exceperat: sed per industriam illius collectae in vnum, & in huius libelli sunt corpus insertae. Notandum sane, quia in his parabolis multo sunt plura, quam in ceteris per allegoriam dicta ex collatione videlicet rerum, quae figuris aperta esse videntur.

MAE quoque parabola Salomonis, quas transfulerunt viri Ezechiae regis Iuda. Gloria Dei est celare verbum, & gloria regum inuestigare sermonem. Caelum sursum, & terra deorsum, & cor regum in scrutabile. Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum. Aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur iustitia thronus eius. Ne gloriosus appareas coram rege, & in loco magnorum ne steteris. Melius est enim ut dicatur tibi: ascende huc, quam ut humiliter coram principe. Quae viderunt oculi tui, ne proferas in iurgio cito: ne postea emendare non possis, cum de honestaueris amicum tuum. Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneum ne reueles: ne forte insultet tibi cum audierit, & exprobare non cesset: Gratia & amicitia liberant: quas tibi serua, ne exprobrabilis fias. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo. Inauris aurea, & margaritum fulgens: qui arguit sapientem, & aurem obedientem. Sicut frigus niuis in die messis: ita le-

CAPVT XXV.

g ¶ Quae viderunt oculi tui, ne proferas in iurgio cito: ne postea emendare non possis, cum de honestaueris amicum tuum, &c.] Et in Evangelio dominus ait: Si peccauerit in frater tuus, vade & corripue eum inter te & ipsum solum, &c.

h ¶ Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo.] Saepe eloquia rectissime lectis comparantur argenteis, lectis videlicet: quia requiem praestant animabus audientium. Argenteis autem: quia splendida fulget virtutibus patrum. Unde scriptum est: Eloquia domini, eloquia casta, argenti igne examinatum. Quorum ornatu lectorum, mala superaddit aurea, quibus eadem diuina eloquia, & spiritalibus plena sensibus & mysterijs exponendo demonstrat. Qui nimirum sensus apte mala vocantur: quia de arbore vitae, id est, Dei sapientia sunt orti. Aptae aurea mala: qui notitia amoremq; perpetuae claritatis metibus infundit. Mala

ergo aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo: quia qui verbum Dei oportune nouit iuxta audientium capacitatem predicare, modo exempla ac dicta patrum, per quorum custodiam ad requiem perueniatur aeterna, iuxta literam replicat: modo fauiores in his sensuum spiritalium fructus, quibus pia audientium desideria pascat, remoto literae velamine pandit.

i ¶ Inauris aurea, & margaritum fulgens, &c.] Recte humilis auditor inauri comparatur aurea: qui dum libenter increpanti ac docenti aurem accommodat, iam sese ad recipiendum claritatem sapientiae caelestis praeparat: iam superna lucis visio ni appropiat. Recte magister eruditus, margarito fulgenti assimilatur: quia dum emendationem morum, dum supernorum scientiam desiderantibus, ac pie quarentibus animis ostendit, quasi aureo ornatu maiorem insuper gratioremque fulgorem gemmae ardentis annectit.

k ¶ Sicut frigus niuis in die messis, &c.] Importunum videtur omnimodis tempore messis inungere. Nam & infra legimus: Quomodo nix in aestate, & pluuia in messe: sic indecens est stulto gloria. Sed tamen in feruentissimis Palesthinae regionibus non parum delectabile est mentibus, si subito frigus quo modo in niue solet, adueniat: quod incendia solis aliquantum refrigeret, sudorem laborantium tergat, ardetes temperet anhelitus. Cui recte frigori legatus assimilatur fidelis: qui mentem eius qui se misit, prudenter agendo repausat. Mystice autem, legatus fidelis, doctor est catholicus: qui autem mittit eum, dominus. Porro dies messis in aestu, tempus est praedicationis inter furores persequentium. De quo dictum est: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Frigus niuis in messe, aliquantula est quies praedicationum à persecutione repugnantium. Recte ergo dicitur: Sicut frigus niuis in die messis: ita legatus fidelis ei qui misit eum, animam illius requiescere facit: quia sicut optabile est praedicatoribus verbi, cum ab infidelium rabie forte aliquid refrigerij accipiunt, nec facultas docendi negatur: ita ipsi qui ad praedicandum eos misit domino esse constat, cum susceptam ab eo legationem, etiam inter aduersa obstitentium fideliter complent. Denique ut Lucas refert: Reuersis à praedicationis officio discipulis, exultans Spiritu sancto, patri gratias obtulit dicens: Confiteor tibi domine pater caeli & terra, &c.

b ¶ Gloria Dei est celare verbum, &c.] Gloria domini est in carne apparentis humanitatis suae infirmitatem, magis quam diuinitatis aternitatem mortaliu oculis ostendere: & se potius operum miraculis ac mysticis locutionibus, quam apertis assertionibus verbum, id est, Dei filium fateri. Unde multo sepius in Evangelio filium se hominis, quam filium Dei appellare consueuit. Ergo gloria fidelium eius discipulorum, est diligenter eius inuestigare sermonem: quo se Deum etiam ubi patienter non dicit, mystice significat: quale est illud: Ego & pater vnum sumus, & cetera huiusmodi. Deniq; celans verbi aternitatem, & praetendens carnis infirmitatem, ait: Quem dicunt homines esse filium hominis: Cui rei eximius inuestigator eius sermonis, quem antea sepius audierat, respondit: Tu es Christus filius Dei viui. Nec parua hac inuestigatione meruit gloriam: nam protinus audiuit: Beatus es Simon Bariona, &c.

c ¶ Caelum sursum, & terra deorsum, & cor regu in scrutabile.] Sicut altitudo caeli, & profunditas terrae conijci ab hominibus non potest: ita scientia Prophetarum & Apostolorum, qui arcana diuinitatis Spiritu sancto reuelante cognouerunt, nostrae fragilitatis capacitatem transcendit.

d ¶ Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum.] Aufer literae superficiei de sacro eloquio, & inuenies sensum purissimum sub utilitate literae reconditum: & sub carnalium figuris ceremoniarum, spiritalia latuisse mysteria.

e ¶ Aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur iustitia thronus eius.] Aufer impietatem persequendi Christianos de animo Sauli, vel alterius cuiuslibet amulorum legis: & eum Christum praedicare coeperint, firmabitur iustitia cathedrae doctrinae eorum, quam prius ad ruinam sua impellebat impietas, quam diu iustitiae Dei repugnantem, suam praeponebant certabant. Iterum: Aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur iustitia thronus eius. Qui enim praesunt populis, si volunt firmum esse solium suum, semper hilaritate & gratia plenos vultus exhibeant: ne per arrogantiam rigidiores effecti, in multitationem incidant plebis.

f ¶ Ne gloriosus appareas coram rege, & in loco magnorum ne steteris. Melius est enim ut dicatur tibi, ascende huc, &c.] Superius praesulem monuit, nunc subditum: nam sicut illi dixit, ut hilarem vultum ostendat subiectis: ita hunc admonet, ne in conspectu maiorum arrogans appareat: sed potius in medio loco positus superius euocari mereatur: cui simile est illud dominicum: Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas

ergo aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo: quia qui verbum Dei oportune nouit iuxta audientium capacitatem predicare, modo exempla ac dicta patrum, per quorum custodiam ad requiem perueniatur aeterna, iuxta literam replicat: modo fauiores in his sensuum spiritalium fructus, quibus pia audientium desideria pascat, remoto literae velamine pandit.

ergo aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo: quia qui verbum Dei oportune nouit iuxta audientium capacitatem predicare, modo exempla ac dicta patrum, per quorum custodiam ad requiem perueniatur aeterna, iuxta literam replicat: modo fauiores in his sensuum spiritalium fructus, quibus pia audientium desideria pascat, remoto literae velamine pandit.

B

Ioan. 10. f
Matt. 16. a

Act. 9. a

Luc. 14. b

C

1. Pet. 5. b

Matt. 18. b

Psal. 11. b

D

Infr. 10. a

Matt. 9. d

Luc. 10. d

a ¶ Nubes

DHIER
Tm VI. 7

E

a ¶ Nubes & ventus, & pluuia non sequentes, &c.] Huic simile videtur quod superius ait: Ne lactes quemquam labijs tuis. Sed ille versiculus specialiter hoc continet, ne promittendo hominem suscipias, & non complendo decipias. Iste verò versiculus & hoc continere potest, & illud quod dicit Aposto-

Tim. 3. a

lus: Habentes speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. b ¶ Patientia lenietur princeps, &c.] Quamuis dominum peccando offendisti, potes tamen eius mereri clementiam, si patienter aduersa, quae tibi pro peccatis irrogatur, pertuleris, humiliter satisfactione duritiam domaueris contumaciae prioris.

c ¶ Mel inuenisti, comede quod sufficit tibi, ne forte satiatus, euomas illud.] Dulcedinem inuenisti caelestis intellectus, quae spiritalium patrum officio, quasi prudentissimarum apum tibi labore ministratur: vide ergo ne in eas plus sapere appetas, quam oportet sapere, ne dum summa intelligere ultra vires quaeris, etiam quae bene intellexeras, amittas. Potest autem in hoc versiculo typicè dictum intelligi, quod in sequenti aperte subiicitur.

d ¶ Subtrahere pedem tuum de domo proximi tui, &c.] Et si etià proximi cuiuslibet allocutione, vel visitationem melle dulciorem inuenisti: melius tamen est vt rarius veniendo facias eum semper tuū diligere aduertum: quā vt vel vna vice, tam diu cum illo maneat, vel totiens ad eum venias, donec te videre fastidiat, & ne redeas quaerat.

F

e ¶ Dens putridus, & pes lassus, qui sperat super infideli in die angustiae, &c.] Et Hieremias ait: Maledictus quis sem suamponit in homine, & ponit carnem brachium suum. Qui rectè denti putrido, & pedi lassio comparatur: quia quod illud vnicuius hominis bonum, hoc est, adhaerere Deo, & ponere in Deo spem suam nescit: iste nec vitæ percipere cibum, nec ad mansionem potest desideratæ salutis pertingere. Et talis amittit pallium in die frigidis: quia & si in serenitate vitæ praesentis, habitu religionis videtur indutus: vbi tamen districtio iusti iudicij ingruerit, nudus omnimodis ab ornatu iustitiae patebit: nec eorum confortio dignus, de quibus scriptum est: Beatus qui vigilat & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius.

Hier. 17. a

f ¶ Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo, &c.] Nitrum à Nitria provincia, vbi maximè nasci solet, nomen accepit. Nec multum à salis Amoniaci specie distat: nam sicut salem in litore maris seruator conficit solis, durando in petram aquas marinas, quas maior vis ventorum, vel ipsius maris seruator in litoris vltiora proiecerit: ita in Nitria, vbi aestate pluuia prolixiores tellurem infundit, adest ardor sideris tantus, quòd ipsas aquas pluuiales per latitudinem arenarum concoquat in petram: salis quidem vel glaciei aspectui simillimam: sed nil gelidi rigoris, nil salis saporis habentem: quae tamen iuxta naturam salis, in caumate durare, & in nubiloso aëre fluere ac liquefieri solet: Hanc indigenae sumentes seruant: & vbi opus extiterit, pro lomento vtuntur. Vnde ludæa peccanti dicit propheta: Si laueris te nitro, &

Hier. 2. c

multiplicaueris tibi herbam borith, maculata es iniquitate tua, dicit Dominus Deus. Crepitat autem in aqua quo modo calx vitæ: & ipsum quidem disperit, sed aquam lauatiõni habilem reddit, cuius natura cui sit apta figura, cernens Salomon ait: Acetum in nitro, & qui cantat carmina cordi pessimo. Acetum quippè, si mittatur in nitrum, feruescit nitrum protinus & ebullit: & peruersa mens, quando per increpationem corripitur, aut per praedicationis dulcedinem bona suadentur, de correptione fit deterior, & inde in murmuratio-

nis iniquitatem succenditur, vnde debuit ab iniquitate compefci.

g ¶ Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere.] Et de corporalibus alimentis, & de spiritualibus potest intelligi.

G

ita legatus fidelis ei qui misit eum, animam illius requiescere facit. a Nubes & ventus, & pluuia non sequentes, vir gloriosus & promissa non complens. b Patientia lenietur princeps, & lingua mollis confringet duritiam. c Mel inuenisti, comede quod sufficit tibi, ne forte satiatus, euomas illud. d Subtrahere pedem tuum de domo proximi tui: ne quando satiatus, oderit te. Iaculum & gladius, & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suū falsum testimonium.

e Dens putridus, & pes lassus, qui sperat super infideli in die angustiae, & amittit pallium in die frigidis. f Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo. Sicut tinea vestimento, & vermis ligno: ita tristitia viri nocet cordi. g Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere. h Prunas enim congregabis super caput eius: & dominus reddet tibi. i Ventus aquilo dissipat pluuias: & facies tristis, linguam detrahentem. k Melius est sedere in angulo domatris, quam cum muliere litigiosa, & in domo communi. l Aqua frigida animæ sitienti: & nuntius bonus de terra longinqua. m Fons turbatus pede, & vena corrupta, iustus cadens coram impio. n Sicut qui mel comedit multum, non est ei bonum: sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. o Sicut vrbs patens, & absque murorum ambitu:

h ¶ Prunas enim congregabis super caput eius: & dominus reddet tibi.] Non de incendijs poenarum dicit: neque enim doceret sapientia, vt bona faciendo inimico, perditionis eius causam ministraret: sed per prunas super caput eius, ardorem charitatis in corde eius significat. Fit enim nonnunquam, vt inimicus crebris victus beneficijs, odiorum rigore emollito, calorem in metem charitatis excipiat: ac de inimico amicus fieri, & eum quem iniuste oderit, redamare incipiat.

i ¶ Ventus aquilo dissipat pluuias: & facies tristis, linguam detrahentem.] Si hilari vultu audieris detrahentem, tu illi das fomitem detrahendi: si verò tristi vultu hæc audias, vt dixit quidam vir Dei: Discit non libenter dicere, quod didicerit non libenter audiri.

k ¶ Melius est sedere in angulo domatris, quam cum muliere litigiosa, & in domo communi.] Doma, excellentis & secretus est locus: quod enim dicitur Græcè, Latine dicitur tectum. Deniq; in actibus Apostolorum, vbi Petrus

Aff. 10. a
H

in superiora ad orandum ascendit, pro superioribus, in Græco No. scriptum est. Melius est ergo in altitudine virtutū manere quempiam liberum à vinculis vxorij, & à seculi huius secretum desiderijs, quam cum carnali vsu voluptatis quotidianis nefariæ mulieris contumelijs affici.

l ¶ Aqua frigida animæ sitienti: & nuntius bonus de terra longinqua.] Dicit palmista: Sicut coruus desiderat ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te Deus. Aqua ergo frigida quæ sitienti ardorem restringit, & nuntius qui de longè venies, noua quælibet & inopinata gaudia portat, assimilantur: quia & dulcedo diuinæ visionis animam diu desiderantem cõsolatur, atque ab æstu praesentium tribulationum liberam reddit. Et angeli quotidie de terra longinqua, hoc est, à superna patria decedentes in mundum, iustos vel inter tentationes spe caelestium roborant: vel finitis tentationum certaminibus, ad palmam perpetuæ retributionis inducunt.

Psal. 41. n

m ¶ Fons turbatus pede, & vena corrupta, iustus cadens coram impio.] Fons & vena vitæ, est os & lingua iusti, qui meditatur sapientiam, & loquitur iudiciū. Et si hunc à diabolo superari atq; in cassum redigi contigerit, meritò fons turbatus, aduersario conculcante, & vena dicitur esse corrupta. Euenit enim sæpè vt qui maiori scientia praediti fulgebant, ad vltimū plus volentes sapere, quàm fragilitati humanæ concessum est, in insipientiæ foueam decidant. Vnde consequenter adiungitur.

n ¶ Sicut qui mel comedit multum, &c.] Dulcedo enim mellis si plusquam necesse est, sumitur: vnde deletatur os, inde vita comedentis necatur. Dulcis quoq; est requisitio maiestatis: sed qui plus hæc scrutari appetit quàm humanitatis agnitio permittit, huc ipsa eius gloria opprimit: quia velut mel sumptum immoderatè, pericrūtantis sensum, dum non capitur, rumpit. Non hoc autem solum quilibet sapiens attendere debet, ne altiora se quærat: & ne fortiora se scrutatus sit: verum etià ne ea quæ rectè atq; vtiliter scire potuit, immoderatis sermonibus sibimet minus vtilia reddat. Vnde adhuc aptè subnequitur.

o ¶ Sicut vrbs patens, & absque murorum ambitu, &c.] Si enim murum silentij non habet, patet inimici iaculis ciuitas mentis: & cum se per verba extra semetipsam iacit, apertam se aduersario ostendit: quam tanto ille sine labore superat,

quanto

A quanto & ipsa qua vincitur, contra semetipsum per multiloquium pugnat.

CAPVT XXVI.

Q uomodo nix in aestate, & pluuia in messe: sic indecens est stulto gloria.] Hic versiculus, ne indoctis honor docendi committatur, premonet. Nix namque aestate, & pluuia in messe, sunt persecutiones infidelium in tempore praedicationis euangelicae: quae dum grauiore fortiter insunt, & calorem in multis impediunt dilectionis, & fruges bonae operationis faciunt. Quibus recte gloria, quae stulto confertur, esse similis asseueratur: quia si indocto cathedra docendi tribuitur: aequè similiter per hoc Ecclesia ut infidelium persecutione laeditur: quod esse verissimum Arianæ tempestatis calamitas probauit.

b ¶ Nam sicut auis ad alta transuolans, & passer quò libet vadens, &c.] Verba quidè rectè a uibus comparantur, quòd sonado per aëra transuolent, ab ore uide licet loquēris, ad aures usq; audientis. Sed distant in eo: quia potest fieri, ut auis quò libet uolās, eo loco refideat: ubi nil ei certè necessitatis, aut utilitatis suppetat. Verba autē quae loquimur, nò quò libet, dispersa in uentum defluunt atq; euanescent: sed in auctorem suum cuncta reuertuntur, & uel bene prolata iuuant loquentem: uel malè edita grauant. Itaq; si pro omni uerbo etià otioso rationè in die iudicij reddere cogamur: quanto magis autem maledicta, non solum ea quae malitiosa mente in infontem iaculantur: uerum etià illa quae negligentiam consuetudine passim in quoslibet proferuntur: non aliu, sed ipsum maledicti opprimunt: Neque enim maledicti regnum Dei possidebunt. Non autem sine causa dicit maledictum frustra prolatum: Est enim maledicti iuxta diuinæ districcionis iram in impios emissum, ut est illud B. Petri in Simonem Magum: Pecunia tua tecum sit in perditionem: & ea quae in apostatas & haereticos Ecclesiastica animaduersione proferuntur anathemata. De quibus dominus eidem Ecclesiae dicit: Quaecumque alligaueris super terram, erunt ligata & in caelis.

c ¶ Flagellum equo, & chamus asino, &c.] Et quid per equum, nisi superbum? & quid per asinum, nisi luxuriosum quemlibet figurat? Et ideo necesse est ut per diuinum flagellum, elatio humilietur superborum, ut per infirmitatem carnis uelut per chamum cohibeatur uoluntas lubricorum, ut qui spontè conuerti nolunt, coacti flagellis conuertantur à uitijs, sicut ait propheta: In chamo & sieno maxillas eorum confringe: qui non approximant ad te.

d ¶ Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis. Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse uideatur.] Non haec inuicem sibi met contraria debent uideri: non respondere stulto iuxta stultitiam eius, & respondere stulto iuxta stultitiam eius: utrumque enim pro temporum & personarum diuersitate concordat: dum & stultus contemnitur, quia non percipit sapientiam: & stulta superbia alia decutitur stultitia: iuxta quod Apostolus dicit: Factus sum insipiens, uos me coegistis.

e ¶ Claudus pedibus, & iniquitatem bibens, qui mittit uerba per nuntium stultum.] Potest fortè euenire, ut sapiens quilibet stultum in legationem mittat, nesciens quia stultus est: nec tamen ipse sapientiae suae gloriam perdat, in eo quòd de ignoto bonum quod audierat, credidit. Sed qui haereticum

sciens mittit ad praedicandum populis, claudus est pedibus, & iniquitatem bibens: quia & operis boni foris incessum amittit, & interiora sui sensus hauitu stultitiae deebriat.

f ¶ Quomodo frustra claudus pulchras habet tibias: sic indecens est in ore stultorum parabola.] Sicut enim frustra claudus habet tibias, cum ambulare non ualet: ita indecens est in ore cuiuslibet qui indignè se agit, sermo compositus: dum per degenerem uitam stultus potius quam sapiens esse approbetur.

g ¶ Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij: ita qui tribuit insipienti honorem.] Qui insipienti, id est haeretico, honore docendi confert: non minus delinquit, quam qui Deos ac delubra gentilium cultu ueneratur inani.

h ¶ Quomodo si spina nascatur in manu temulenti: sic parabola in ore stultorum, &c.] Spina in manu nascitur temulenti, cum in operibus qui carnalibus seruit illecebris, punccionibus oriuntur scelerum. Quibus rectè parabola quam stultus proponit assimilatur: quia & si uerba prudentiae stultus dicere nouit: in his tamen uictorij punccionibus, quibus uel seipsum, uel proximum lacerat, uitare non nouit. Saepè namq; doctor imprudens in eo quòd bona dicit aut sancta, occultè suam laudem ab hominibus, aut uitiu perationem quaerit aliorum.

i ¶ Sicut canis qui reuertitur ad uomitum suum: sic imprudens qui iterat stultitiam suam.] Canis cum uomit, profectò cibum qui pe-

ctus deprimebat, eijcit: sed cum ad uomitum reuertitur, quo leuatus fuerat, rursum oneratur. Et qui admissa plangit, profectò nequitiam de qua malè satiati fuerant, & qua mentis intima deprimebat, confitendo projiciunt: quam post confessionem, dum appetunt, resumunt.

k ¶ Vidisti hominem sapientem sibi uideri, magis illo spem habebit stultus.] Hoc exponens dominus ait: In iudicium ego in hunc mundum ueni, ut qui non uident, uideant: & qui uident, caeci fiant.

l ¶ Dicit piger, leo est in uia, & leana in itineribus. Sicut ostium uertitur in cardine suo: ita piger in lectulo suo.] Multi cum uerbum exhortationis audiunt, caesantur de diabolo: dicentes uelle quidem se uiam iustitiae incipere, sed impediti à fatana, ne hanc perficere possint. Sicque huiusmodi excusationis sermonibus semper in lecto sui corporis, sicut ostium in cardine uertuntur: & modò exire ad operandum, modò ad quietèdum redire proponentes, in suis iacere prauitatibus nunquam desistunt.

m ¶ Abscondit piger manus sub ascella: & laborat, si ad os suum eas conuerterit.] Per manus quippè operatio: per os uerò locutio designatur. Pigrò labor est ad os suum manus suam potrigere: quia desidiosus quisque praedicator non uult hoc operari quod docet. Manum quippè ad os potrigere, est uoci suae praedicationis opera concordare.

n ¶ Sapientior sibi piger uideatur, septem uiris loquentibus sententias.] Septem uiros loquentes sententias, illos dicit, qui septiformis spiritus gratia pleni, sanctae Scripturae nobis scientiam ministrauerunt. Quibus se sapientiores stultus arbitratur: quia saepè nonnulli aded mentem ab agendis his quae dominus praecipit, despicientes auertunt, ut ne haec quidem omnia, uel posse ab homine, uel debere impleri cõtendant: & quasi sapientiores his qui diuina eloquia scripserunt, ea hominem facere non posse autumant: quae illi dictante Spiritu sancto, hominem facere iusserunt: imò etiam quae multos homines iuuante

1. Cor. 6. b

Aff. s. d

Matt. 16. b

Psal. 27. c

1. Cor. 12. d

D

1000 9 3

D. HIER
T. VI. 7

E iuvante spiritus eiusdem gratia, perfecisse monstraverunt.
 a **Sicut qui apprehendit auribus canem, &c.** Dicit Apostolus: *Noli verbis contendere: ad nihil enim vile est, nisi ad subversionem audientium.* Quicunque ergo duplex sensu est, & duobus inter se iurgantibus, mordaci sermone capta fuerit auricula eius, cito incipit & ipse quasi canis latrare, & contentiones generare: sed hoc sapiens omnimodo vitat.

b **Verba susurronis quasi simplicia, &c.** Susurronem, incensorē litis, & bilinguem appellat: qui simulat laudem verborum, & querit audire vnde iurgia seminet.

c **Quomodo si argento fordido ornare velis vas fictile, &c.** Quid per argentum fordidum, nisi scientia corrupta: & quid per vas fictile, nisi cor carnei designatur: Quod dum de ipsa falsa scientia se ornare fatagit, in sua locutione cōtra veritatem tumet, atq; per elationem magister erroris fit.

d **Labijs suis intelligitur inimicus, cum in corde tractaverit dolos. Quando submisit vocem suam, &c.** Inimicus iste potest hereticus non incongruē accipi: qui cum verba prædicationis suæ ficta humilitate submittit, corda innocentium & minus intelligentium demulcendo seducit.

e **Lingua fallax non amat veritatem, & os lubricum operatur ruinas.** Lingua fallax, prædicator est mendax. Os lubricum, sermo fucatus, atque a luce iustitiæ alienus.

CAVPT XXVII.

Ne glorieris in crastinum, ignorans quid superventura pariat dies, &c. Ne securus sis aliquando de futuro tēpore: quia & si hodie te domino seruire conspicis, qualis esse in futuro pollis, & quomodo vitam finire, prius præuidere non valet. *Beatus enim homo qui semper est pauidus.*

g **Graue est saxum, & onerosa arena: sed ira stulti vtroq; grauior.** Graue quidem satis est, quemquam vel vno aliquo crimine capitali quasi pondere saxi deprimi: vel quasi glatis arenæ, innumeris peccatis leuioribus onerari: sed vtroq; grauior ira est stulti. Quia nimirum hæc quò certius quàm sint mala, patefcunt: eo acius animum ut castigetur, compungunt. Ira verò quia non corporale, sed spirituale est vitium: quò minus apprehenditur, eo amplius grauat. Vnde non absolute iram, sed iram stulti dicit saxo & arena grauiorem. Nam sapientes quomodo actus suos ac sermones: ita mentis quoque motus solerter examinare & castigare fatagunt.

h **Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati ferre quis poterit?** Non de omni ira dicit: nam de mitissimo ac modesto viro scriptum est: *Quia exijt à Pharaone iratus nimis: sed de ira stulti, cuius in priori vericulo meminerat: quæ ubi excauduerit, mox viscera pietatis amittit, & furori tantum suo nouit frenâ laxare.* Alioquin de vtili ac necessaria ira dictum est: *Melior est ira iusti, quia per tristitiam vultu corrigitur animus delinquentis.*

i **Melior est manifesta correctio, quàm amor absconditus.** Amo-

rem absconditum, hoc loco amorem dicit illicitum, vt est amor adulterinus: qui ob sui turpitudinem merito sapientibus ne redarguatur, absconditur. Cui iure manifesta correctio præfertur: quia absque vlla contradictione melius est quempiam desiderio corrigendi palam corripere, quàm studio simul peccandi clanculo diligere.

k **Meliora sunt vulnera diligentis, &c.** Melius est à domino, qui nos vt filios pater erudire consuevit, vulnera afflictionū perpeti, quàm diaboli blandimentis decipi: qui vt nos celesti hereditate priuet, nostris fauere solet errantibus, quasi leue sit malum quod agimus: & vltra modū peccatorū nostrorum seuiens tribulatio, q̄ domino dispensante toleramus.

l **Anima saturata calcabit fauam, &c.** Anima dinitum, qui habent consolationē suam, & quib. dicitur à domino: *Ve vobis qui saturati estis, quia esurietis:* spernit auditam celestis regni dulcedinē. Anima autem corū qui esuriūt & sitiunt iustitiam, etiam aduersā sæculi pro domino, imò etiam ipsam mortem perpeti, dulce habet: sciēs se per poculum amaritudinis ad gaudia perpetuæ salutis esse venturam.

m **Sicut auis transmigrans de nido suo, &c.** Sicut auis quæ negligit oua, siue pullos quos fouerat, aliarum auium vel animalium raptui dimittit: sic nimirū ille qui custodiam virtutum in quibus proficiebat, deserit: eandem virtutū quas habere videbatur, immundis spiritibus, ipse proditor existit. Vnde alias dicit: *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris.* Quod est aperte dicere: Si principis mundi. i. diaboli tentatio tibi forte instrerit, caueo sollicitus, ne à bona operatione cui insudabas, desistas.

n **Vnguento & varijs odoribus delectatur, &c.** Vnguentum est nitor gloriæ de conscientia pura, siue charitas diuinitus in corda electorum diffusa. Varij verò odores, opinio optima ex diuersitate virtutum fragrans.

o **Amicum tuum, &c.** Amicus cuiusq; electi monachi, pater est spiritualis, qui ob hoc quod ei consilium bene viuendi præbet, amicus eius non incongruē dicitur. Ob id verò quòd in his præceptis eisdem spiritualis doctor paret, amicus domini, qui pater est omnium electorum, rectè appellatur. Sed sicut perniciosum est eidem monacho à consortio sancti Patris discedere: ita deterius illi est in die afflictionis suæ, qua se in conspectu Dei mortificare studet, domum fratris sui ingredi, id est, propinquorum suorum seculariter viuentium societatem appetere.

p **Melior est vicinus iuxta, quàm frater procul. Stude sapientiæ filii mi, &c.** Melior tibi est vicinus aliquis, qui tibi animum fraternam societate connectit: quàm germanus frater, qui iura fidei & pietatis communia tecum habere neglexerit. Quod dominus in parabola vulnerati à latronibus, eius qui detestebat ab Hierusalem in Hiericho, & Samaritan qui incuram egit illius, manifestè probauit.

G

Luc. 6. d

H

Eccl. 10. a

Luc. 10. c

a **Qui**

A

a ¶ Qui benedicit proximo suo voce grandi de nocte consurgens, maledicenti similis erit, &c.] Voce grandi proximo benedicit, qui cum favore superflua laudis extollit: vel malis videlicet actibus eius contra iustitiam fauendo, vel bona plus iusto laudando. Sed hic maledicenti assimilatur: quia plurimum lædit eum, cui laudando siue in mala actione confidentiam tribuit: seu in opere recto simplicitatem puri cordis minuit, ut videlicet bonum quod supernæ mercedis intuitu inchoarat, transitoria laudis amore consumat.

b ¶ Ferrum ferro acuitur, & homo exacuit faciem amici sui. Satis bona est collatio, & consilium sapientium: ubiunque se inuicem consulendo instruunt, ferrum ferro acuitur.

c ¶ Qui seruat ficum, comedit fructus, &c.] Ficum seruare, est legem diuinitus constituta, inoffenso pedis opere custodire: quod qui fecerit, comedit fructus eius, dum æternam obedientia suæ recipiet mercedem.

d ¶ Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, &c.] Aquæ dicuntur sanctorum dogmata: in quibus doctores vel auditores, velut in speculo vultus suos prospiciunt: dum non solum in actione, sed etiam in cogitatione fœditatem suam recognoscunt.

e ¶ Infernus & perditio non replebuntur, &c.] Inferni tormenta non replebuntur, terminum accipiendi: similiter & intentiones eorum qui humana sapiunt, insatiabiles sunt in desiderio peccandi. Qui & ideo sine fine penas luunt: quia voluntatem habuerant sine fine peccandi, si naturam haberent sine fine viuendi.

f ¶ Quomodo probatur in consistorio, &c.] Laus quippe iustos cruciat, iniquos exultat: sed iustos dum cruciat, purgat: iniquos dum lætificat, reprobos monstrat.

g ¶ Diligenter agnosce, &c.] Pastor dicitur Ecclesiæ: Diligenter adhibe curam eis, quibus te præesse cõtingit: agnosce animos actusq; singulorum, & si quid in eis vitij sorditantis inuenieris, citius castigare memeto. Non enim tu semper oves dominicas pascendi potestatem habebis: sed æterna est corona quam percipies, si commissum tibi gradum tuo tempore bene ministraueris.

h ¶ Aperta sunt prata, & apparuerunt herbe virentes, &c.] Aperta sunt modo pascua sacramentorum cœlestium, quæ diu fuerant typis præclusa legalibus. Apparuit nouus viros euangelicæ veritatis & gratiæ, collecta sunt in pabulum gregis dominici scripta patrum veterum, ablata quidem Iudæis superbiensibus falce diuinæ animaduersionis, & humilibus ecclesiæ populis ad spirituale subsidium data. Iuxta quod dominus ait illis: Auferetur, inquit, à vobis regnum Dei, & dabitur

Mat. 21. d

genti facienti fructus eius.

i ¶ Agni sunt ad vestimentum tuum, & hœdi ad agri pretium. Agnos innocentes, hœdos penitentes nuncupat. Agnorum ergo vellere vestieris, dum bonis obedientium discipulorum

moribus pastor ipse profeceris: eorumque laudabilia facta cernens, & in ornatu virtutum, & in calore dilectionis ipse gloriosior extiteris. Hædus agrum comparabis: dum peccatores ad penitentiam vocando, sublimiorem tibi in terra viuientium locum acquires.

k ¶ Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, &c.] Tanta instantia pecus tibi commissum pasce, ne tibi lac æstare nouum, nec frigore desit: sed tibi semper tuisque sufficiat. i. tam sedulo doctrinæ insta, ut etiam quosdam penitentes ad officium docendi prouehas: quatenus per illos qui pridem pro fœditate victorij ad sinistra iudicis videbantur esse ponendi, modo rationabiles & sine dolo, lac verbi paruulis sensu ministretur. Fit autem lac caprarum ad victum ancillis, quando hi qui nondum amore perfecto, sed adhuc timore seruili domino deserunt per exemplum, vel verba eorum qui per penitentiam salui facti sunt, viuificis verbis epulis reficiuntur: atque ut ad maiora virtutum proficiant, incrementa iuuantur. Quidam hoc quod dictum est: Aperta sunt prata, & apparuerunt herbe virentes, & collecta sunt fœna de montibus: agni ad vestimentum tuum, & hœdi ad agri pretium: ita exposuit: Aperta sunt monumenta, apparuerunt corpora redivina: sequestrati sunt peccatores à sanctis: fœnum ad comburendum de locis excelis. Sequestrati sunt agni ad dexteram, hœdi ad sinistram: agni ad vestimentum regis, quia ipse dixit: Inhabitabo in eis. Hœdi pro pretio sanctorum, quibus nocuerunt, ignibus venundantur.

CAPVT XXXVIII.

¶ Viget impius nemine persequente. Qui non est in fide fortis, etiam si nullus persecutor insistat, nonnunquam sponte fidem deserit: quando vel latrocinij, vel periturijs, vel fornicationibus, vel veneficijs, alijsq; huius mundi sceleribus, se infideli similem reddit.

¶ Iustus autem quasi leo confidens, absque terrore erit, &c.] In occursum bestiarum idcirco leo non trepidat: quia præualere se omnibus non ignorat. Vnde viri iusti securitas leoni rectè

comparatur: quia cõtra se cum quolibet insurgere suspicit, ad mentis suæ confidentiam redit, & scit quia cunctos aduersantes superat: quia illum solum diligit, quem inuitus nullo modo amittit.

¶ Viri mali non cogitant iudicium, &c.] Omnia animaduertunt electi, hoc est, & futurum esse discrimen vniuersalis iudicij, & quibus operibus requies, quibus pena retribuatur æterna.

¶ Qui decipit iustos in via mala, in interitu suo corruet, & simplices possidebunt bona eius, &c.] Qui per doctrinam hereticam decipit amatores iustitiæ ut à veritate deuiant, ipse quidem pro malis suis penam quam meretur, incurrit: bona autem sua quæ gerebat, vel vitia scribendo, vel continenter viuendo, alijs in adiutorium cedunt: eis nimirum qui hæc

legentes

E legentes siue audientes, exempla sibi salutis etiam ab eo quem perijisse norunt, asilumunt.

a ¶ In exultatione iustorum multa gloria est. Quia videlicet non de presentibus diuitijs, sed de aeternis in futuro bonis exultat: non de reb. mundi quae vident, sed de creatore mundi, cuius visionem sperant, laetantur, dicente psalmographo: *Latamini in Domino, & exultate iusti.* Vel certe in exultatione iustorum multa fit gloria: quia quotiens electos in hac vita pro euentibus Ecclesiae prosperis exultare cōtigerit, multa Domino gloria ex plurimorum fide ac pijs operibus datur.

b ¶ Regnantibus impijs, ruinae hominum. Qui abscondit scelera sua, non dirigitur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, &c.] Sicut multi gloriam Deo dare incipiunt, cum iustos in profectu virtutum gaudere cōspiciunt: ita quotiens reprobi regnum tenent, multos suae perfidiae complices exhibēt. Quod & de paganis & haereticis, & de malis catholicis recte potest accipi.

c ¶ Beatus homo qui semper est pauidus: qui verò mentis est durus, corruet in malum.] Sequentis iriudicij, tantò tunc ditricior portabitur, quantò nunc inter culpas minimè timetur. Vnde alibi scriptum est: *In die honorù ne immemor sis malorum: & in die malorum ne immemor sis bonorum.* Sic ergo vtraque iungenda sunt, vt vnum semper ex altero sulciatur.

d ¶ Leo rugiens, & vrsus esuriens, princeps impius super populum pauperum, &c.] Et de principibus paganis, & de haereticis potest intelligi: qui populi pauperis, id est, sanctae Ecclesiae, vel patientiam, vel sapientiam, ferina saepe feruitia tentant.

e ¶ Hominem qui calūniatur animae sanguinem: si vsq; ad lacum fugerit, nemo sustinet, &c.] Siue terrā agri, siue terram corpulculi qui exercet, saturabitur: ille frumento, iste virtutibus: qui vtraq; spernit, replebitur egestate.

f ¶ Vir qui festinat ditari, & alijs inuidet, ignorat quòd egestas superueniat, &c.] Profectò enim qui augere opes ambit, & peccatum negligit, more animum captus, cum eam terrenarum rerum auidus inspicit: cum qualibet praesentis mundi bona desiderat, & quae de futuro damna patiatur, ignorat.

g ¶ Cum surrexerint impij, abscondentur homines, &c.] Eos homines iustos appellat, qui videlicet iustum statutumq; à Domino humanae conditionis ordinem seruant. Vnde in libro beati Iob de penitente quolibet peruerso dicitur: *Respiciet homines, & dicit, peccati.* Quod est aperte dicere: Respiciet eos qui naturam humanae creationis rectè custodiunt, & se peccando iumentis assimilatos esse cognoscunt. Patet ergo sensus: quia feruente impiorum

persecutione, abscondentur saepe fideles: vel non ausi, vel non permisi ad publicum procedere, dicente Domino: *Si vos persecuti fuerint in ciuitate ista, fugite ad aliam.* Vbi autem perditus auctoribus persecutio cessauerit, augustior post pressuras fidelium gloria clarescit. Sed & infidelium plurimi visa infidelitatis damnatione fidei gratiā suscipient: iuxta id quod scriptum est: *Pestilente flagellato, sapientior erit paruulus.*

CAPVT XXIX.

Homo qui blandis fictisq; sermonibus loquitur amico suo, &c.] Qui fictis sermonibus proximum laudat, illi quidem parat insidias, quibus periculum incauti operis aut verbi securior factus incidat. Sed videamus vtrum retia fraudulencia eū, cuius gressibus expanduntur, an potius illum, à quo expanduntur, inuoluunt. Sequitur.

i ¶ Peccantem virum iniquum inuoluet laqueus, & iustus laudabitur atq; gaudebit. Nouit iustus causam pauperum, impius ignorat scientiam. Homines pestilentes, &c.] Non ergo iusto laqueus peccantium, etiam si corporaliter perimat, nocet: ipsos autem reprobos insidias, quas proximis parant, in perpetuum damnant, gaudentibus iustis, ac rectum conditoris iudicium laudantibus, vel de sua ereptione, vel de perditione prauorum. Deniq; clausulam prioris versiculi, antiqua editio manifestè posuit: *Retia circumdat suis pedibus.* Ex ambiguo enim Graeco, quod est *επιβηδων*, vtrumque interpretari potest. Nam qui fodit foueam proximo suo, incidit in eam ipse, vt alibi dictum est.

k ¶ Vir sapiens, &c.] Doctor sapiens, si cum infideli & contumaci contenderit, siue tormenta reproborum, siue gaudia narrat bonorum, frustra erga insensatum laborat: Siue lametae penitentiae suadeat, seu bonae operationis quae sint praemia dicat, non auditur à stulto. Hinc & Apostoli Iudaeis dicebant: *Lamentauimus vobis, & non planxistis: cecinimus vobis, & non saltastis.*

l ¶ Totum spiritum suum profert stultus.] Impatentia impellente agitur, vt totus foras spiritus proferatur. Quem idcirco citius perturbatio eijcit: quia nulla interius disciplina sapientiae circumcludit.

m ¶ Sapiens autem differt, &c.] Læsus enim in praesens, se vlcisci non desiderat: quia etiam tollerans parci optat, sed tamen vindicari omnia extremo iudicio non ignorat. Hunc locum antiqua translatio sic habet: *Totam iram suam profert im-*

perius: sapiens autem dispensat per partes: quia nimirum stultus ad vltionem sui ita perturbato succenditur: sapiens autem paulatim eam maturitate consilij ac moderato-

persecutione, abscondentur saepe fideles: vel non ausi, vel non permisi ad publicum procedere, dicente Domino: *Si vos persecuti fuerint in ciuitate ista, fugite ad aliam.* Vbi autem perditus auctoribus persecutio cessauerit, augustior post pressuras fidelium gloria clarescit. Sed & infidelium plurimi visa infidelitatis damnatione fidei gratiā suscipient: iuxta id quod scriptum est: *Pestilente flagellato, sapientior erit paruulus.*

CAPVT XXIX.

Homo qui blandis fictisq; sermonibus loquitur amico suo, &c.] Qui fictis sermonibus proximum laudat, illi quidem parat insidias, quibus periculum incauti operis aut verbi securior factus incidat. Sed videamus vtrum retia fraudulencia eū, cuius gressibus expanduntur, an potius illum, à quo expanduntur, inuoluunt. Sequitur.

i ¶ Peccantem virum iniquum inuoluet laqueus, & iustus laudabitur atq; gaudebit. Nouit iustus causam pauperum, impius ignorat scientiam. Homines pestilentes, &c.] Non ergo iusto laqueus peccantium, etiam si corporaliter perimat, nocet: ipsos autem reprobos insidias, quas proximis parant, in perpetuum damnant, gaudentibus iustis, ac rectum conditoris iudicium laudantibus, vel de sua ereptione, vel de perditione prauorum. Deniq; clausulam prioris versiculi, antiqua editio manifestè posuit: *Retia circumdat suis pedibus.* Ex ambiguo enim Graeco, quod est *επιβηδων*, vtrumque interpretari potest. Nam qui fodit foueam proximo suo, incidit in eam ipse, vt alibi dictum est.

k ¶ Vir sapiens, &c.] Doctor sapiens, si cum infideli & contumaci contenderit, siue tormenta reproborum, siue gaudia narrat bonorum, frustra erga insensatum laborat: Siue lametae penitentiae suadeat, seu bonae operationis quae sint praemia dicat, non auditur à stulto. Hinc & Apostoli Iudaeis dicebant: *Lamentauimus vobis, & non planxistis: cecinimus vobis, & non saltastis.*

l ¶ Totum spiritum suum profert stultus.] Impatentia impellente agitur, vt totus foras spiritus proferatur. Quem idcirco citius perturbatio eijcit: quia nulla interius disciplina sapientiae circumcludit.

m ¶ Sapiens autem differt, &c.] Læsus enim in praesens, se vlcisci non desiderat: quia etiam tollerans parci optat, sed tamen vindicari omnia extremo iudicio non ignorat. Hunc locum antiqua translatio sic habet: *Totam iram suam profert im-*

perius: sapiens autem dispensat per partes: quia nimirum stultus ad vltionem sui ita perturbato succenditur: sapiens autem paulatim eam maturitate consilij ac moderato-

G

Mat. 20. 6.

Prover. d.

H

Supr. 16. d.

Mat. 11. b.

E ^a ¶ *Pauper & creditor obuiauerunt sibi, &c.* Pauper est humilis verbi Dei auditor: creditor autem, quicquid verbi eiusdem pecuniam predicando committit. Qui obuiant sibi, cum in vnam eandemque pietatis gratiam conueniant. Et vtriusque illuminator est Dominus: quia neque illa sine diuina munere

k ¶ *Qui timet Dominum, cito corruet: qui sperat in Domino, subleuabitur.* Multi requirent faciem principis, & iudicium à Domino egredietur singulorum, &c.] Cui congruit illud euangelicum: Nolite timere eos qui occidunt corpus: animam autem non possunt occidere.

CAPVT XXX.

Ioan. 15. a

Psal. 44. b

1. Cor. 4. d

F

Luc. 12. f

Psal. 49. b

^a Pauper & creditor obuiauerunt sibi, vtriusque illuminator est Dominus. ^b Rex qui iudicat pauperes in veritate, thronus eius in aeternum firmabitur. ^c Virga atque correctio tribuet sapientiã: puer autem qui dimittitur voluntati suã, confundet matrem suam. In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera, & iusti ruinas eorum videbunt. Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animã tuã. ^d Cũ propheta defecerit, dissipabitur populus: qui verò custodit legem, beatus est. ^e Seruus verbis non potest erudiri: quia quod dicit, intelligit, & respondere contemnit. ^f Vidisti hominẽ velocẽ ad loquendum, stultitia magis sperãda est, quã illi correctio. ^g Qui delicatẽ à pueritia nutrit seruũ suũ, postea sentiet illũ contumacẽ. ^h Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandũ facilis est, erit ad peccata procliuor. Superbũ sequitur humilitas, & humilẽ spiritu suscipiet gloria. ⁱ Qui cum fure participat, odit animam suam: adiuramentum audit, & non indicat. ^k Qui timet hominẽ, cito corruet: qui sperat in Domino, subleuabitur. Multi requirent faciem principis, & iudiciũ à Domino egredietur singulorum. Abominantur iusti virũ impium, & abominantur impij eos qui in recta sunt via. Verbum custodiens filium, extra perditionem erit.

CAPVT XXX.

Verba congregantis, filij vomentis. ^m Visio quam locutus est vir, cum quos ait Deus: & qui Deo secũ morante confortatus est. ⁿ Stultissimus sum virorũ: & sapientia hominum nõ est mecum. ^o Non didici sapientiam: & noui sanctorum scientiam. ^p Quis ascendit in cœlum, atque descendit? ^q Quis continuit spiritũ in manibus suis? ^r Quis colligauit aquas quasi in vestimento? ^s Quis suscitauit omnes terminos terrã? ^t Quod nomen est eius: & quod nomen filij eius si nosti? ^u Omnis sermo Dei

Verba congregantis, filij vomentis. Hucusque parabole Salomonis, quas transtulerunt viũ Ezechie regis Iuda. Hinc rursum verba Salomonis, ab ipso quod Græcè *ἐκδοκαστος* dicitur: nunc interpretato in Latinum nomine illo congregans appellatur: Ecclesia enim congregatio vocatur.

^m Visio quam locutus est vir, cum quos ait Deus. & qui Deo secum morante confortatus est. Visio, inquit, quam locutus est vir: quia quod vidit apud Deum secretiora cõtẽplando, patefecit hominib. foras loquendo. Quisquis enim Dei spiritu confortatur, hæc quæ sequuntur humilĩ corde profatur.

ⁿ Stultissimus sum virorum, &c.] Filij enim sæculi huius prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt. Et Apostolus: Si quis, inquit, videtur sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, vt sit sapiens. Et ipse de se suisque similibus, in quibus est Deus: Nos autem predicamus Christum crucifixum, Iudeis quidem scandalum: gentibus autem stultitiam.

^o Non didici sapientiam, & noui sanctorum scientiam. Non didicit Salomon ab homine sapientiam, sed Deo gratis offerente percepit, vt sanctorum scientiam nosset. Sed & Apostolus qui ait: Nos stulti propter Christum: ipse iterum dicit: Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Sapientiam verò non huius sæculi, neque principum huius sæculi qui destruantur.

^p Quis ascendit in cœlum, atque descendit? Hæc est sanctorum scientia, quæ à sapientibus sæculi stultitia putatur: quia videlicet Dei filius in assumpta carne, post mortem & resurrectionem suam ascendit in cœlum, ac nostræ resurrectionis tempore descendit: est de cœlo ad indicandos viuos & mortuos.

^q Quis continuit spiritum in manibus suis? Omnis spiritus & humanus & angelicus, & animalium & procellarum ne deficiat, Dei potentia continetur.

^r Quis colligauit aquas quasi in vestimento? De ipso etiam Psalmista: Congregans sicut in vitæ aquas maris.

^s Quis suscitauit omnes terminos terræ? Terminos terræ à torpore infidelitatis, velut è somno ad credendum in se suscitauit. Et nunc omnia, quæ per orbem viuunt & crescunt, homines, animantia, germina, Dominus vt sua quæque vita subsistant, excitat: & in die iudicij cunctum à quatuor ventis cœli genus humanum à morte suscitabit.

^t Quod nomen est eius: & quod nomen filij eius si nosti. De Dei Patris & Filij nomine dicit: cuius mysterium, & facularis sapientia naturaliter scire non potest: quamuis vnũ esse Deum qui omnia fecerit, per ea quæ mirabiliter facta videt, intelligere potest. Si nosti, inquit, subauditur, tu qui de tua te iactas sapientia, nostræ fidei mysteria, stultitiam nuncupare præsumis?

^u Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se. Hæc & tota

D. HIER
T. VI. 7.

E tota Christi Ecclesia nouit: & illi maximè sentiunt qui Deo seculum morante, terrenæ sapientiæ fastum contemnunt: quia nimirum omnis sermo diuinæ auctoritatis, corda electorum & igne charitatis accendit, & scientia veritatis illustrat, & victorum sordes, si quas in eis inuenit, consumit, & ab hostibusque defendit aduersis.

Verum solertiùs intuendum: quia proprietatem Græci sermonis, quod est *πικρὸς λόγος*, Latina translatio vno verbo non explicat. Vnde aliquando ignitum, aliquando igne examinatum transfertur, vt: *Ignitum eloquium tuum vehementer*. Et: *Argentum igne examinatum*, quod vtrūque in Græco vno verbo dicitur: *πικρὸς λόγος*. Et quod huic Salomonis sententiæ simillimum sonat: *Eloquia Domini igne examinata*, i. e. *πικρὸς λόγος*, protector est omnium sperantium in se, *πικρὸς λόγος* ergo significat, quòd tanquam conflatum igne purgatum sit. Sicut enim quæcumque metalla igne conflata, sordem in se alienam atque inuilem non continent, totum quicquid in his relidet, verum & perfectum, & omni vitiorum sorde purgatum est, ita eloquium Dei æternorum in se bonorum fidem testans. Hinc illud est Domini: *Iota vnum, aut apex vnius non præteribit a lege, donec omnia fiant*. Vera enim omnia sunt, & extra omnem ambiguitatem, superflue inanitatis ignita.

a ¶ *Ne addas quicquam verbis illius: & arguaris inueniarisq; mendax.* Non corrumpas eloquia sanctarum scripturarum: quod quidem hæretici ne his conuincerentur, fecisse noscuntur.

b ¶ *Duo rogavi te, ne deneges mihi antequam moriar, &c.* Hac aethuc vir, cum quo est Deus, sermonis eius igne radiatus, ad ipsum Dominum conuersa voce profatur, obsecrans ne vanitatem facili vnamquam vel verba mendacia, veritati cœlestium præponat scripturarum: nec rursus vel copia vel inopia transeuntium rerum, in obliuionem decidat æternorum.

c ¶ *Ne tradas seruum ad dominum suum, &c.* Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Hunc seruum ille domino suo tradit, qui quemlibet delinquentem, & ad prauis actionibus se conuerrere volentem, sua exhortatione, vel exemplo prauæ actionis, ad id quod renuntiauerat, redire suadet: quod plerique sacerdotes prauis in Ecclesia facere consueverunt.

d ¶ *Generatio quæ patri suo maledicit, &c.* Cum superiùs puritatem sibi vitæ à Domino dari peteret: conuertens subito intuitum ad contemplandam prauorum nequitiam: quantis hæc sit inuoluta miserijs, quam longè à veritate distet, insinuat. Est, inquiens, generatio nefandorum, quæ & si bona qualibet agit, perdit hæc in eo quòd honorem parentibus non defert.

e ¶ *Generatio quæ sibi munda videtur, &c.* De hac generatione loquitur psalmista: *Quoniam Deus dissipat ossa hominum sibi placentium*.

f ¶ *Generatio cuius excelsi sunt oculi & palpebra, &c.* Huius consortium generationis vitabat psalmista, cum dicebat: *Domine non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei, &c.*

g ¶ *Generatio quæ pro dentibus gladios habet, &c.* De hac psalmista: *Filij hominum, dentes eorum arma & sagitta: & lingua eorum machæra acuta.*

h ¶ *Vt comedat inopes de terra, &c.* Ad hoc linguam armant pericutores ecclesiæ, vt innocentes Christi, & humiles truci-

dent. Quod si diligenter considerare volueris, inuenies has generationes, congregationes esse nequissimas Iudæorum & hæreticorum. Iudæorum ergo generatio patri suo maledixit, illi videlicet qui ait: *Filius meus primogenitus Israel*: quando filium eius venientem in carne negauit. *Et matri suæ non benedixit*, synagogæ videlicet: cuius fidei pristina, quam in patribus ac prophetis de Christo habuerat, detraxit. Nouatianorum generatio munda sibi videtur, dicens se penitentia opus non habere: & tamè non potest munda esse à sordibus peccatorum, quæ fontem penitentia peccatibus veniam negando præcludit. Item generatio Arianorum excelsos habet oculos, & palpebras super Deum erectas, inquires quid fuit antea, & dices: Si natus est, fuit tempus quando non fuit filius: vel quæ est spiritus sancti potestas, æqualis an inæqualis? Item generatio, quæ pro dentibus gladios habet, illa est congregatio prauorum, quæ suam perfidiam etiam alijs intimare satagit, & sicut corpora solent gladijs sterni, ita animas audientium veneno prauæ allocutionis mortis perpetuæ subiugare contendit.

i ¶ *Sanguisuga duæ sunt filie dicentes: Affer, affer.* Sanguisuga, diabolus est, qui fici peccandi, ac peccata suadèdi incessanter accenditur. Huic duæ sunt filie: quia duæ specialiter humani generis illecebræ. Hunc antiqui hostis imitantur ardorem, luxuria videlicet & philargyria. Nam & luxuriæ quòd liberius frena laxantur, eò noxiùs delectatur. Et sicut quidam ait poetarum: *Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.*

k ¶ *Tria sunt insatiabilia, &c.* Infernus nunquam redundat meretrix similiter habet, eius corpus non satiatur delitijs, & auarus nunquam dicit, sufficit. Quidam infernum interpretantur diabolus: quia insatiabilis fit seductione humana. *Os vuluæ, & terra quæ non satiatur aqua*, vt supra: & ignem qui non dicit, sufficit: incendium gehennæ, quod nunquam desinat: sed eos, qui peccatis finem ponere noluerunt, infinito ardore comburat.

l ¶ *Oculum qui subannat patrem, &c.* Peruersi dum diuina iudicia reprehendunt, subannant patrem: & quilibet hæretici dum prædicationem sanctæ Ecclesiæ deridendo contemnunt, partum matris despiciunt: quia de ipsa exeunt qui contra ipsam loquuntur: *Ex nobis exierunt*, inquit, *sed non erant ex nobis*. Quorum intentionem dum prædicatores catholici de scripturarum diuinarum fluentis procedentes increpando reuincunt, quasi oculum nefandum corui de torrentibus effodiunt, & filij aquilæ comedunt. Corui etenim vocantur doctores sancti: quia per humilitatis gratiam, peccati in se nigredinem confitentur. Filij autem aquilæ, quia per gratiam eius sunt renati, qui in habitu assumptæ humanitatis, ad cœlestia transuolant. Vnde & alibi filij sponsi appellantur.

m ¶ *Tria sunt difficilia mihi, &c.* Quantum ad historiam pertinet, ita est, vt scriptum est: sed quia per parabolas loquitur. Via aquilæ in cœlo difficile inuenitur: hoc est, subtilitas inimici, quæ circa cœlestium virorū corda volitat, magno cum labore deprehenditur. Similiter & via colubri supra petram, id est, astutia hostis venenati insidiari non desinit eis, quos in petra fidei fundatos esse conspiciunt. Nec non & via nauis in medio maris, hoc est, via iniquitatis, quæ per amaras sæculi huius vndas, imraundorum spirituum flaribus agitata, tâta sublimitate discurrit, vt vel vix, vel nullatenus eius possit iter deprehendi. Nam quòd aquila malignum hostem significet,

G
Exod. 4. f.
H
Matt. 9. b.

A
Esa. 30. b.

testatur propheta, qui ait: *Velociores fuerunt persecutores nostri a quibus cali: id est, homines qui nos persecuti sunt, tam saevi fuerunt, ut ipsis demonibus crudeliores esse viderentur. Quod coluber diabolum saepe infinet, & in primi hominis transgressione probatum est, & cum vir sapiens aiebat: Quasi a sa-*

Ecll. 27. a.

cie colubri fuge peccatum. Nautis quoque, quod leuitatem designet eorum qui circumferuntur omni vento doctrinae, demonstrat propheta, qui ait: Et

Ecll. 43. c.

Chaldaeos in nauibus suis gloriantes: hoc est, immundos spiritus de fragilitate atque instabilitate mentis humanae sese extollentes, & de illius ruina quasi victores letantes. Sicut ergo illa tam callida sunt, ut inueniri nequeant: sic adolescens qui viam veritatis deserit, difficile est cogitatu, quod se per omnes horas, & in quot cogitata vecors vaga mente declinet.

a ¶ *Talis est via mulieris adultera, &c.] Adultera quoque mens in similitudinem eorum quae commemorauit superius, instabilis semper & vaga est, quae ubi admittit turpitudinis suae celare potuerit, negat se aliquid patrasse facinoris.*

b ¶ *Quatuor sunt minima terra, &c.] Minores videntur in terra saepe iusti, quam reprobi, i.e. humiliores, & huic mundo abiectiones: sed tamen sapientiores sunt sapientibus mundi, in eo quod a-*

B

terna & caelestia bona sapiunt: ac pro his appetendis quae illi non norunt, aduersa quoque saeculi fortiter pati desiderant.

c ¶ *Formica populus infirmus, &c.] Et Ecclesiae populus, ut fortitudinem mentis custodiat, infirmum se temporaliter aduersarijs seuiuentibus ostendit, Domino per euangelium dicente: Ego autem dico vobis non resistere malo: sed si quis reperit in dexteram maxillam, tu praebe illi & alteram. Qui in hac vita prae parat sibi fructus bonorum, quibus vitam mereatur habere perennem.*

Matth. 5. f.

d ¶ *Lepusculus plebs inualida, &c.] Et hic plebem Ecclesiae designat, quae inualida dicitur: vel quia, ut supra diximus, suas iniurias vlcisci ipsa non quaerit: vel quia suis vitibus, nil fidere, sed in auxilio redemptoris sui salutem sperare dicitur: & hoc est illam cubile in petra collocare, cuius praesidio aduersos vitet in eursus, Domino dicente cum Psalmista: Esso mihi in lapidem fortissimum, & in domum munitam, ut saluum me: quia petra mea & munitio mea tu es. Pro lepisculo, antiqua traslatio cheroogylium posuit. Est autem animal non maius hericium, habens similitudinem muris & vrsi: cuius in Palestinae regionibus magna est abundantia, semperque in cauernis petrarum, & terra foueis habitare consuevit. Notandumque, quod in psalmo ubi nos canimus: Petra refugium herinacis: in quibusdam codicibus, leporibus: in quibusdam cheroogylium inuenitur. Sed & in hac Salomonis sententia, quaedam exemplaria pro lepisculo, herinacium habent. Nam in libro Hebraeorum nominum inuenimus idem verbum Hebraeum שפן Saphan, in Hieremia. & cheroogylium, & leporem, & hericium a sancto Hieronymo interpretatum.*

Psal. 70. a. Sec. Hebr.

e ¶ *Regem locusta non habet, &c.] Locustam quidam gentium plebem interpretantur: quae quondam sine rege, id est, sine Christo, sine propheta, sine doctore existens: nunc in vnitatem fidei congregata, ad spiritualem pugnam contra diabolum praeparatur. Potest autem in locusta, anachoritarum concors vnitas accipi, quae cum homine praepatore nullo in suis latibus regatur: infatigabili tamen instantia, in suis quaeque locis Christo militare, & male pullulantia carnalium voluptatum germina confuevit absumere.*

Psal. 103. c.

f ¶ *Stellio manibus nititur, &c.] Stellio qui manibus nititur (quia nimirum alas quibus feratur, non habet) & moratur in*

adibus regis, illorum significat humilitatem, qui cum non sint iuxta naturam ingeniosi: solertia tamen industria suae, vel ad diuinam notitiam scripturarum, vel ad virtutum gratiam, quibus ingressum regni caelestis mereantur, attingunt. Plerumque etenim aues, quas ad volandum penna subleuat, in vepribus resident: & stellio qui ad volatum pennas non habet, nitens manibus, regni aedificium tenet: quia nimirum saepe ingeniosi quique dum per negligentiam torpent, in prauis actibus remanent: & simplices, quos ingenij penna non adiuuat, ad obtinenda aeterni regni mœnia, virtus operationum leuat.

C

g ¶ *Tria sunt qui bene gradiuntur, &c.] Ipse hoc loco leo ponitur, de quo scriptum est: Vicit leo de tribu Iuda. Qui fortissimus bestiarum dicitur: quia in illo hoc quod infirmum est Dei fortius est hominibus. Qui ad nullius pauebit occursum. Dicit. n. Venit princeps huius mundi, & in me non habet quicquam. Gallus succinctus lumbos: id est, praedicatorum sancti inter huius noctis tenebras, verum manent nuntiantes: qui succincti lumbis sunt: quia a membris suis luxuria fluxa restinguunt. Et aries, nec est rex qui resistat ei. Quem alium hoc loco arietem accipimus, nisi primum intra ecclesiam ordinem sacerdotum?*

Apo. 5. b.

1. Cor. 1. d.

1. Ion. 1. d.

Psal. 118. a.

D

CAPVT

De quibus scriptum est: *Afferre Domino filios arietum.* Qui per exempla sua gradientem populum, quasi subsequentem ouium gregem trahunt. Quibus spiritualiter reaedq; viuentibus, nullus rex sufficit omnino resistere: quia quilibet persecutor obuiet, intentionem eorum non valet praepedire. Et quia post haec etiam Antichristus apparebit, hoc quartum subdit, dicens.

h ¶ *Et qui stultus apparuerit, postquam eleuatus, &c.] Ipse quippe in sublime eleuabitur, cum Deum se esse mentietur: sed erectus in sublime, stultus apparebit: quia in ipsa eleuatione sua per aduentum veri iudicis deficit. Quod si intellexisset, ori imposuisset manum: id est, si supplicium suum cum superbite exorsus est, prauidisset, bene aliquando conditus in tanta iactatione non fuisset eleuatus. De quo nequaquam moueat, quod superius dictum est: quartum quod incedit feliciter. Tria quippe incedere bene dixit, & quartum feliciter. Non enim omne quod feliciter, bene, neque in hac vita omne quod bene, feliciter. Nam leo, gallus & aries, bene incedunt, sed feliciter, quia persecutionum belapariuntur. Quartum vero feliciter, & non bene incedit, quia in fallacia sua antichristus graditur, sed iuxta breue tempus vitae praesentis, ipsa illi fallacia prosperatur.*

i ¶ *Qui autem premit fortiter vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum. Et qui, &c.] Vbera fortiter premimus, cum verba sacri eloquij subtili intellectu pensamus. Qua pressione dum lac quaerimus, butyrum inuenimus, quia dum nutrimus vel tenui intellectu quaerimus, vbertate aeternae pinguedinis vngimur. Quod nec nimie nec semper agendum est, ne dum lac quaeritur ab vberibus, sanguis sequatur, quia dum verba sacri eloquij plusquam debent, discutiuntur, in carnalem intellectum cadunt. Sanguinem enim elicit, qui vehementer emulget, quia carnale efficitur hoc quod ex nimia spiritus discussione sentitur.*

k ¶ *Et qui prouocat iras, producit discordias.] Quid praecedente parabola iuxta literam significat, aperit, quia qui modo descripto sermone proximum allocutus, gratum accipit responsum, quasi de vberibus, in quibus lac quaerebat, butyrum exprimit. At qui inepto verbo iram discordiamque fraterno ex corde prouocat, quasi vltra modum emulgens vbera, sanguinem pro lacte reperit.*

CAPVT

D. HIER
T. VI. 7.

CAPVT XXXI.

Verba Lamuelis regis: visio qua erudiuit eum, &c. Lamuel interpretatur, in quo Deus, & ipse est de quo supra eodē nomine in Latino verbo dicitur: *Visio quam locutus est vir, cum quo est Deus.* Mater autem, quæ hanc eum visionem edocuit, non alia melius, quàm diuina gratia intelligitur, quæ illum in corde inuisibiliter erudiuit intellectu sapientia, quam foris hominibus ipse ministraret. Quamuis & ipsa carnalis mater Salomonis hæc eum paruulis docuisse rectè possit intelligi, quæ quidem ipse, quia sapienter dicta cognouit, operi paraboliarum suarum inferere voluit. Et ideo rectè, postquam dictam est in titulo, verba Lamuelis regis: additum est continuò, visio qua erudiuit eum mater sua: quia cum in regnum uentus spiritu sapientia percipit, vidit in eodem spiritu, quàm prudenter se mater bona docuerit.

b *Quid dilecte mi: quid dilecte ueritatis?* Subaudias quod tibi dicam, fili, qui de utero meo natus, electus es in regno meo?

c *Quid dilecte uotorum meorum.* Id est, qui electus es in hoc, quod tota deuotione desiderabam.

d *Ne dederis mulieribus substantiam tuam.* Patet literæ sensus. Sed & uirtutum nostrarum substantias corruptionibus uitiorum contaminare prohibemur.

e *Et diuitias tuas ad delendos reges.* Diuitias suas dat ad delendos reges, qui terrenis delictis hominum corda corrumpit, ne cælestia bona requirant, in quibus perpetuò possint regnare cum Domino. Delentur enim reges per diuitias, quãdo summi regis corpori adunati per fidem, nihilominus per illecebras sæculi merentur eradicari de terra uiuentium.

f *Noli regibus ò Lamuel, noli regibus dare uinum.* Et hæc sequentia patent iuxta literam. Allegoricè autem præcipit, ne uino, in quo est luxuria, inebrientur mentes fidelium, qui sunt membra regis æterni.

g *Quia nullum secretum est, &c.* Nihil de secretis cælestibus cogitatur, ubi regnat uoluptas carnalis: sed ea tantum carnales, quæ sunt uisibilia, scrutantur.

h *Ne forte bibat, & obliuiscatur iudiciorum, & mutet causam filiorum pauperis.* Ne terrenis deebrietas illecebris, obliuiscatur pauperum Christi, qui & ipse pauper factus est pro nobis.

i *Date sceram merentibus, &c.* Sceram & uinum hoc loco, supernam diuinæ sapientia consolationem dicit: quæ illis est exhibenda cordibus, quæ in infimis consolari refugiunt: & quicquid occurrit in præsentia, amaro suscipiunt animo: solis, quæ nondum uident, gaudijs cælestibus rota mente inhaerentes, iuxta eum qui dixit: *Negauit consolari anima mea: memor fui Dei, & delectatus sum.* Item: *Date sceram merentibus, & uinum bibere his, qui amaro sunt animo, &c.* His qui pro penitentiæ actuum pristinorum mœrore atque tristitia deprimuntur, spiritualis sciëntia iocunditatem uelut uinum, quod lætificat cor hominis, affluenter infundite, eosque salutaris uerbi crapula refouete: ne forte iugitate mœroris de tali desperatione demeriti, abundantiore tristitia absorbeantur, qui eiusmodi sunt.

k *Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum qui pertransiunt.* Pro causa pauperum, qui per se eloqui in iudicio non ualent, ipse loqui memento: & eos defendere curato, qui patriæ cælestis intuitu, huius uitæ uiam ocius transire satagunt. Aliter: Os aperire muto præcipit, populo scilicet gentium, fidei uerbum prædicare, qui diuina eloquia prius personare nesciebat, & non tantum Iudæis, sed & cunctis per orbem nationibus curam salutis impendere.

l *Aperi os tuum: decerne quod iustum est, & iudica inopem & pauperem.* Sicut in uersu superiori pro causa ereptione

pauperis, os aperire præcipit: ita in isto ipsum pauperem ubi errauerit, iuste castigare, ac lucidare admonet. Iuxta quod Moyses ait: *Et pauperis in iudicio non misereberis.* Quod utrumque Domini uerbum facere insinuat, dicens: *Sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate manus tuas.* Hucusque uerba

CAPVT XXXI.

Verba Lamuelis regis. Visio qua erudiuit eum mater sua. **b** Quid dilecte mi: quid dilecte ueritatis? **c** Quid dilecte uotorum meorum? **d** Ne dederis mulieribus substantiam tuam. **e** Et diuitias tuas ad delendos reges. **f** Noli regibus ò Lamuel: noli regibus dare uinum. **g** Quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas. **h** Ne forte bibat, & obliuiscatur iudiciorum: & mutet causam filiorum pauperis. **i** Date sceram merentibus: & uinum his qui amaro sunt animo. **k** Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum qui pertransiunt. **l** Aperi os tuum: decerne quod iustum est, & iudica inopem & pauperem. Aleph. **m** Mulierem fortem quis inueniet: procul & de ultimis finibus pretium eius. Beth. **n** Confidit in ea cor

delicet: quia spirituales Deo filios ex aqua & spiritu sancto gignere consueuit. Fortis, quia cuncta sæculi aduersa simul & prospera pro conditoris sui fide contemnit: quam ipse in carne apparet, infirmam quidem inuenit: sed in uentione sua, hoc est, pia uisitatione fortem reddidit. Vnde post eius redemptionem ad cælos rediens, supernis ciuibus gaudens aiebat: *Congratulamini mihi, quia inueni uenem meam, quæ perierat.* Videns ergo Salomon genus humanum innumeris implicatum erroribus: quod quæ ad eius saluationem nullus patriarcha, nullus propheta, nullus omnino electorum, præter solum mediatorum Dei & hominum sufficeret, ait: *Mulierem fortem quis inueniet? procul & de ultimis finibus pretium eius.* Ac si aperte futuram Domini gloriam admirando protestetur: *Quis tantæ uirtutis? quis talis est meriti? qui de tot incredulis ac scelestis mundi nationibus, unam sibi electorum Ecclesiam congreget: quam sua gratia fortem atque insuperabilem aduersantibus cunctis efficiat? Non hic certè nostri similis, non nostro est tempore uenturus, sed in fine sæculorum est de cælo Deus homo descensurus, qui nos sua passione ac morte redimat. Hoc est enim quod ait: *Procul & de ultimis finibus pretium eius.* Procul uidelicet statu temporis, quod à diebus Salomonis usque ad partum Virginis intererat. De ultimis autem finibus: *Quia à summo cælo egressio eius:* qui non aliud pro nostra redemptione pretium, quàm se ipsum obtulit. Vnde Apostolus: *Qui dilexit, inquit, nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis.* Quamuis & ita rectè possit intelligi, pretium sanctæ Ecclesiæ procul positum fuisse: quia incarnatio uerbi Dei, conuersatio inter homines, passio ac resurrectio longè à nostræ esset naturæ conditione discreta: quoniam uidelicet ille, & quando uoluit, de qua uoluit matre natus est, & sine peccato uixit in mundo: & quando uoluit, & qua uoluit morte, discessit à mundo, tempusque resurrectionis & ascensionis suæ in potestate habuit, & cætera huiusmodi: in quibus tam procul est à nobis, quàm cælum distat à terra. Quia uerò Ecclesiam, quam redemit Dominus, non solum uerbum salutis suscipere, sed & constanter pro illo certare, & hoc ipsum per mundum prædicare donauit, merito subiungitur. Beth, domus, hoc est, ecclesia.*

n *Confidit in ea cor uiri sui, & spolijs non indigebit.* Virum sanctæ Ecclesiæ, Dominum ac redemptorem eius, qui etiam pretium eius fieri dignatus est, dicit. Vnde Apostolus credentibus ait: *Respondi enim uos uiri uero, uirginem castam exhibere Christo.* Quod ergo dicitur: *Confidit in ea cor uiri sui:* ab humana nimirum consuetudine tractum est. Sicut enim is, qui fortem fidelemque & castam habet coniugem, confidit

G
Exod. 23. 6
Esa. 11. 4

Luc. 15. 6

H

Psal. 18. 6

Galat. 2. 2

1. Cor. 11. 6

E in ea certissimè : quia nil contra suam voluntatem agere, nulla adulterina saltem cogitatione possit contaminari: cuncta pro suo amore etiam aduersa libenter tolerat, & quoscunque valet ad suam amicitiam conuertere desiderat: sic nimirum, sic Dominus & redemptor noster in Ecclesia con-

tionis sequens quoque versiculus apertius meminit, dum subauditur.

c *Facta est quasi nauis inflitoris, de longe portans panem suum.* Inflitorem negotiatorem dicit: qui pro eo sic vocatur ab antiquis, quod acquirendis multiplicandisque mercibus se-

cor viri sui: & spolijs non indigebit. Gimel. **a** Reddit ei bonum, & non malum omnibus diebus vite sue. Daleth. **b** Quasi uita lana & linum, & operata est consilio manuum suarum. He. **c** Facta est quasi nauis inflitoris, de longe portans panem suum. Vau. **d** Et de nocte surrexit, deditque pradam domesticis suis: & cibaria ancillis suis. Zain. **e** Considerauit agrum, & emit eum: de fructu manuum

dulus insitat. Facta est ergo fortis mulier, quasi nauis inflitoris: quia sicut nauis inflitoris onusta mercimonijs, quae in sua patria magis abundat, porro per mare petit peregrina, ut illic venditis quae attulerat, cariora ad domum reportet. Sic nimirum sancta Ecclesia, sic anima quaeque perfecta, virtutum diuitijs gaudet onustari, quibus maiora diuinae gratiae dona mercetur. Optimu-

est namque commercium, cum bona quae ualemus operantes, primo hanc a Domino mercedem recipimus, ut ad maiora semper agenda proficiamus: dehinc vitam percipiamus sempiternam. Facta est ergo anima sancta, quasi nauis inflitoris, quae transit desiderio fluctus saeculi praesentis: solaque se in caelis accipere sperat aeterna gaudia, & pro his abundantius adipiscendis, quidquid valet instanter agere, quidquid aduersum occurrit, fortiter superare contendit. De qua recte dicitur: Quia de longe portat panem suum, quia in cunctis quae temporaliter bona agit, aeternam lolummodo retributionem expectat, solum uiui panis satietatem desiderat: eum nimirum, qui suis auditoribus pie potenterque promittit: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam vos.* At contra in proximo panem suum recipit, & non hunc de longe trans maria portat, qui in eo quod iuste viuere videtur, humanitarum fauoris praemia experit: neque uita permanentis intuitu, ea quae in imis labuntur, superare & calcare satagit. De qualibus ipse terribiliter tonat: *Amen dico uobis, receperunt mercedem suam.*

d *Et de nocte surrexit, deditque pradam domesticis suis, & cibaria ancillis suis.* Sicut totus labentis saeculi cursus perennis diei ac noctis alteratione variatur, & dies quidem ad operandum, nox ad quiescendum generaliter condita est: sic totum praesentis Ecclesiae tempus, gemino quodam quietis & operis statu discernitur. Quasi in nocte quiescit, cum aliqui fidelium eius, intermissa ad tempus sollicitudine externa, sibi met vacare, seque ipsos spiritualiter incipiunt curare: vel lectionibus uidelicet facris, vel orationibus ac lacrymis sese, vel alijs huiusmodi studijs secretius exercendo. Surgit autem de nocte, cum in eisdem suis fidelibus ad agendam etiam proximorum curam se sollicitudine accingit. Quod fraternae administrationis opus duobus modis exercere consuevit: quia & eos, qui foris errabant, ad fidei gratiam conuocat: & illos, qui fidei sacramentis iam fuerunt imbuti, ut bonis operibus amplius instant, excitare non desinit. Unde bene dicitur: *Deditque pradam domesticis suis, & cibaria ancillis suis.* Dat namque pradam domesticis suis, cum eos quos ab antiquo hoste decedendo eripere potuit, societati illorum, qui in fide praecessere, conciliat. Dat & ancillis cibaria, cum humiles quosque & debito timore sua iussa seruantes, ne pio labore lassescant, supernae mercedis commemoratione reficit.

e *Considerauit agrum, & emit eum: de fructu manuum suarum plantauit vineam.* Agrum dicit possessionem supernae hereditatis: de qua benedicens filium patriarcha loquitur: *Eccae odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Odor quippe sanctorum est sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus: quia tota mentis intentione contentur, quae sit plenitudo benedictionis in patria regni caelestis. Considerauit ergo Ecclesia agrum, & emit eum: quia studiose didicit quae sunt gaudia vite perennis: & pro eorum perceptione quidquid potuit, laborare contendit.

Quae etiam de fructu manuum suarum plantauit vineam: quia de fructiferis fidelium suorum factis siue uerbis, Scripturam sanctam condidit, per quam mentes audientium in fide & dilectione deebriaret sui redemptoris. Nec abs re esse credimus, si uinea nomine ipsam Ecclesiam, quae per mulierem fortem est designata, sentiamus esse figuratam: & eos

esse

Tit. r. d.

F

Luc. r. g.

b *Quasi uita lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum.* Huius principium versiculi, fortis mulier, hoc est, sancta Ecclesia, etiam iuxta literam accipere & obseruare consuevit, iuxta illud propheticum: *Cum uideris nudum, operieum, & carnem tuam ne despexeris.* Operatur autem non superuacuo & caeco labore, sed eo utique consilio, ut ab ipso suo uero Domino, uidelicet Christo in iudicio mereatur audire:

Esai. 38. c.

Nudus fui, & operustis me, & quamdiu fecissetis uni de his minimis meis, mihi fecissetis. Operatur autem consilio manuum suarum, hoc est, earum personarum, per quas eleemosynam pauperibus tribuit: in quorum opere deuoto, illo saluberrimo utitur consilio, ut cum dispergit & dat pauperibus, non ipsa ab hominibus laudetur ad tempus: sed ut iustitia eius maneat in saeculum saeculi, & cornu eius exaltet in gloria.

Matt. 25. c.

Postunt autem mystice in lana, quae ouinus est habitus, omnia pietatis & simplicitatis opera, quae proximis impendimus, accipi. Potest in lino, quod ex terra virens oritur, sed longo ac multiplici exercitio amittit humorem natium, atque ad gratiam noui cadoris peruenit, castigatione nostrae carnis intimari: cuius dum ingenitas uitiorum sordes per continentiam excoquimus, dignam profectum eam, qua Christum induamus, efficitur, iuxta illud Apostoli: *Quotquot ergo in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Quare ergo mulier fortis lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum, cum Ecclesia sancta sollicitè perquirat, quibus se pietatis fructibus exerceat, quomodo a carnalibus emundet illecebris. Et hoc utrumque consilio prudentissimo, hoc est, supernae solummodo retributionis facit intuitu, cuius retribu-

Esai. 11. a

Gal. 3. d.

tionis sequens quoque versiculus apertius meminit, dum subauditur.

G

Facta est quasi nauis inflitoris, de longe portans panem suum. Inflitorem negotiatorem dicit: qui pro eo sic vocatur ab antiquis, quod acquirendis multiplicandisque mercibus se-

dulus insitat. Facta est ergo fortis mulier, quasi nauis inflitoris: quia sicut nauis inflitoris onusta mercimonijs, quae in sua patria magis abundat, porro per mare petit peregrina, ut illic venditis quae attulerat, cariora ad domum reportet. Sic nimirum sancta Ecclesia, sic anima quaeque perfecta, virtutum diuitijs gaudet onustari, quibus maiora diuinae gratiae dona mercetur. Optimu-

est namque commercium, cum bona quae ualemus operantes, primo hanc a Domino mercedem recipimus, ut ad maiora semper agenda proficiamus: dehinc vitam percipiamus sempiternam. Facta est ergo anima sancta, quasi nauis inflitoris, quae transit desiderio fluctus saeculi praesentis: solaque se in caelis accipere sperat aeterna gaudia, & pro his abundantius adipiscendis, quidquid valet instanter agere, quidquid aduersum occurrit, fortiter superare contendit. De qua recte dicitur: Quia de longe portat panem suum, quia in cunctis quae temporaliter bona agit, aeternam lolummodo retributionem expectat, solum uiui panis satietatem desiderat: eum nimirum, qui suis auditoribus pie potenterque promittit: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam vos.* At contra in proximo panem suum recipit, & non hunc de longe trans maria portat, qui in eo quod iuste viuere videtur, humanitarum fauoris praemia experit: neque uita permanentis intuitu, ea quae in imis labuntur, superare & calcare satagit. De qualibus ipse terribiliter tonat: *Amen dico uobis, receperunt mercedem suam.*

d *Et de nocte surrexit, deditque pradam domesticis suis, & cibaria ancillis suis.* Sicut totus labentis saeculi cursus perennis diei ac noctis alteratione variatur, & dies quidem ad operandum, nox ad quiescendum generaliter condita est: sic totum praesentis Ecclesiae tempus, gemino quodam quietis & operis statu discernitur. Quasi in nocte quiescit, cum aliqui fidelium eius, intermissa ad tempus sollicitudine externa, sibi met vacare, seque ipsos spiritualiter incipiunt curare: vel lectionibus uidelicet facris, vel orationibus ac lacrymis sese, vel alijs huiusmodi studijs secretius exercendo. Surgit autem de nocte, cum in eisdem suis fidelibus ad agendam etiam proximorum curam se sollicitudine accingit. Quod fraternae administrationis opus duobus modis exercere consuevit: quia & eos, qui foris errabant, ad fidei gratiam conuocat: & illos, qui fidei sacramentis iam fuerunt imbuti, ut bonis operibus amplius instant, excitare non desinit. Unde bene dicitur: *Deditque pradam domesticis suis, & cibaria ancillis suis.* Dat namque pradam domesticis suis, cum eos quos ab antiquo hoste decedendo eripere potuit, societati illorum, qui in fide praecessere, conciliat. Dat & ancillis cibaria, cum humiles quosque & debito timore sua iussa seruantes, ne pio labore lassescant, supernae mercedis commemoratione reficit.

e *Considerauit agrum, & emit eum: de fructu manuum suarum plantauit vineam.* Agrum dicit possessionem supernae hereditatis: de qua benedicens filium patriarcha loquitur: *Eccae odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Odor quippe sanctorum est sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus: quia tota mentis intentione contentur, quae sit plenitudo benedictionis in patria regni caelestis. Considerauit ergo Ecclesia agrum, & emit eum: quia studiose didicit quae sunt gaudia vite perennis: & pro eorum perceptione quidquid potuit, laborare contendit.

Quae etiam de fructu manuum suarum plantauit vineam: quia de fructiferis fidelium suorum factis siue uerbis, Scripturam sanctam condidit, per quam mentes audientium in fide & dilectione deebriaret sui redemptoris. Nec abs re esse credimus, si uinea nomine ipsam Ecclesiam, quae per mulierem fortem est designata, sentiamus esse figuratam: & eos

esse

D. HIER
T. VI. 7

E esse propagines vineæ, qui sunt filij mulieris. Mulier autem vineam plantauit, cum ecclesia primitiua latius pro orbem missis prædicatoribus fidei femina dispersit. Considerauit namque agrum, cum orbem vniuersum vitiarum spinetis horrentē, cultore spirituali opus habere perspexit. Emit verò eum, cum missis vbiq; doctoribus, talentum verbi audientibus cõtulit, vt eos credentes felicissimo Christi micipatui subderet. Plantauit autem in eodē agro vineam, cum in nouis credentium populis, ecclesiam plena euangelicæ veritatis institutione firmavit. Quam quidem vineam de fructu manuum suarum plantauit: quia non solum verbo instruebāt Apostoli Apostolorumque successores populos quos erudiebant: verum & in testimonium bonæ operationis, miraculorum quoq; signa verbis doctrinæ iungebāt. Sed & vsque hodie, imò vsque ad finem sæculi, mulier fortis considerat agrum, & emit eum, ac de fructu manuum suarum plantat vineam: quia sancta ecclesia semper sollicitè perquirat, quos ad fidem conuertere possit: & quoscunq; dociles inuenierit, hos data verbi pecunia in feruitium Christi emit, atque in eis vineam Christi plantare, vel potius eos vineam Christi facere satagit. Et quia, qui alterum docere desiderat, primò ipse & à malis abstinere, & bonis se debet actibus exercere, rectè subiungitur.

a ¶ *Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachium suum.* Accinxit ergo ecclesia lumbos suos fortitudine, cum superiorum desiderijs intenta, carnalibus illecebris succumbere desepit. Roborauit brachium suum, cum se ad agenda virtutum opera præparauit. Et benè primò lumbos fortitudine accingere, ac postmodum roborare brachium dicitur: quia nimirum actio boni operis acceptabilis esse Domino minime valet, si non fluxa luxuriæ quis prius à carne simul & mente restringat. Vnde propheta: *Quiescite, inquit, agere operis: disicite benefacere.* Et Dominus ipse: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes.* Lumbi videlicet præcincti, ne luxuriæ lubdamini. Lucernæ verò ardentes, vt bonis fulgeatis operibus.

b ¶ *Gustauit & vidit, quia bona est negotiatio, &c.* Quod ait, negotiatio eius: agri vtiq; significauit illius, de quo supra ait: *Considerauit agrum, & emit eum.* Gustauit igitur ecclesia sancta, gustauit quæq; anima perfectæ, id est, intimo mentis desiderio cognouit, quia bona est negotiatio vitæ immarecessibilis, quam relictis illecebris temporalibus, æternam meremur in cælis. Gustauit autem, id est, apertè didicit: quia bonum est per instantiam prædicandi quoscunq; valet ad vitam veritatis adducere: atque ideo nullis tribulationum tenebris, nec ipsa morte, potest lucerna deuotionis eius extinguui. Eorum namque lucerna nocte extinguuntur, quamuis in die videatur ardere, qui sicut Dominus ait: *Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.* Sed & illorum nocte media extinguitur lucerna, qui veniente iudice oleum charitatis in vasis præcordiorum suorum non habuisse probantur: dum perditio falsarum virtutum, vera tenebrosorum luunt tormenta factorum. Quod si noctem hoc loco pro quiete volumus accipere, iuxta hoc quod supra dicitur: *Et de nocte surrexit,* id est, ad operandum se post quietem præparauit, apertè dicitur, quod lucerna sanctæ ecclesiæ non extinguitur in nocte: quia & cum à negotio quiescit actio, vacat liberius luci supernæ contemplationis. Cumque à publicis cessat operibus, curat se ardentius, vel auditui sanctæ actio, vel laudibus mancipare diuinis, iuxta exemplum videlicet mulieris industriæ, quæ non solum interdiu necessarijs solet instare laboribus, sed & nocte sapius accenso lumine lucernæ, parilem rei familiaris agere curam.

c ¶ *Manum suam misit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fufum.* Fortia dicit perfectæ in Christi charitate opera: quibus se gaudens ecclesia, certa supernæ retributionis expectatione subdit. Verbi gratia: *Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dixi vobis: Diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos, &c.*

manuū suarum plantauit vineam. Heth. ¶ Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachium suum. Teth. ¶ Gustauit & vidit, quia bona est negotiatio eius: nō extinguetur in nocte lucerna eius. Iod. ¶ Manū suā aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperē. Lamed. ¶ Non timebit domui suæ à frigoribus niuis. f Omnes enim domestici eius

est, quæ filo ducenda & nenda, transeat in fufum. Sæpe autem in scripturis dextera, vitam perpetuam, læua, præsentia Dei dona significat, opulentiam videlicet rerum, pacem temporum, solpitem corporum, scientiam quoque scripturarum, & cælestium perceptionem sacramentorum, hæc & huiusmodi bona, cum Domino largiente perciperimus, quasi lanam colo inuolutam in læua gestamus. At cum ea pro amore cælestium salubriter exercere incipimus, iam lanam agni immaculati de colo in fufum, de læua in dexteram trajicimus, quia de donis nostri redemptoris, de exemplis operum eius, stolam nobis gloriæ cælestis ac vestem charitatis nuptialem facimus. Digni namque, quibus apprehendere fufum dicitur, ipsam intentionem discretionis, qua quisque operatur, insinuant, ea nimirum ratione, quia nulla corporis nostri membra pluribus sunt distincta articulis ac flexibus apta quam digiti. Quicumque ergo veraciter dicere cum Apostolo potest, *Nostri autem conuersatio in cælis est, vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum,* huius profectò digiti dextri apprehenderunt fufum, quia discretionem sedula pro æternis bonis laborare didicit. Et benè dicitur, apprehenderunt, vt viuaciùs commendetur, quanto studio, quanta festinatione in huius vitæ incerto, pro certis apud Dominum præmijs agere debeamus. Quid autem mulier fortis, id est, ecclesia sancta vel anima quæq; perfectæ per fufum intellectualem sit operata, sublequenter aperitur.

d ¶ *Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem.* Quod & de pauperibus elemosinarum, quæ generaliter fiunt in pauperes, accipi potest: sed melius de verbo Dei, quod alimentum salutis animabus confert, intelligitur: de quo beatus Iob gloriatur, dicens: *Iustitia induruit sum, & vestiu me sicut vestimento, & diademate iudicio meo.* Aperuit autem ecclesia manum inopi: cum mysteria fidei ignorantibus per operarios veritatis reuelauit. Palmas extendit ad pauperem, cum longè latèque prædicatores ad imbendas æternæ salutis indigenas nationes dispersit.

e ¶ *Non timebit domui suæ à frigoribus niuis.* Frigora niuis, corda sunt reproborum perfidia suæ torpore regentia, de quibus ait Dominus: *Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* Quæ illa vtiq; niue pessimè deprimantur, quæ ob primæ superbix meritum de cælo corruens in profunda tenebrarum, nihilominus se velut angelum lucis adhuc stultis ostentare præsumit, habitumq; meritorum suorum candori niueo similem, fraudum suarum nesciis præfert. Quod quidem Domini & angelorum eius est proprium, in habitu niueo claritatem suæ designare virtutis. Non timebit autem ecclesia domui suæ à frigoribus memoratæ niuis: quia Domino pollicente credit, quod portæ inferi non præualebunt aduersus eam.

f ¶ *Omnes enim domestici eius vestiti sunt duplicibus.* Et sapientia videlicet, ad repellendas hæreticas falsorum fratrum doctrinas, & patientia, ad tolerandas apertorum hostium pugnas. Vel certè, vestiti sunt duplicibus: quia promissionem habent vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Nunc in peregrinatione temporali, diuino auxilio ne deficiant adiuti: tunc in patriæ perpetis habitatione diuinæ gratiæ visione, vt felices semper

Et de virginitate seruanda. *Qui potest capere, capiat.* Et de contemnendis diuitijs inquit, *Si perfectus vis esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, &c.* Nam populus synagoga, cui dictum est: *Si uolueritis, & audieritis me, bona terra comedetis,* tantò infirmior erit in opere iustitiæ, quantò minùs spe perpetuæ remunerationis erectus. At ecclesia, quæ audit à Domino: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum calorum,* meritò pro huius rei perceptione, dura quæq; longanimitèr suffert. Vnde rursus de eius fortitudine dicit: *Regnum calorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Et digiti, inquit, eius apprehenderunt fufum.* Solent femina nentes fufum in dextera, colum tenere in sinistra, in colo enim lana inuoluta

est, quæ filo ducenda & nenda, transeat in fufum. Sæpe autem in scripturis dextera, vitam perpetuam, læua, præsentia Dei dona significat, opulentiam videlicet rerum, pacem temporum, solpitem corporum, scientiam quoque scripturarum, & cælestium perceptionem sacramentorum, hæc & huiusmodi bona, cum Domino largiente perciperimus, quasi lanam colo inuolutam in læua gestamus. At cum ea pro amore cælestium salubriter exercere incipimus, iam lanam agni immaculati de colo in fufum, de læua in dexteram trajicimus, quia de donis nostri redemptoris, de exemplis operum eius, stolam nobis gloriæ cælestis ac vestem charitatis nuptialem facimus. Digni namque, quibus apprehendere fufum dicitur, ipsam intentionem discretionis, qua quisque operatur, insinuant, ea nimirum ratione, quia nulla corporis nostri membra pluribus sunt distincta articulis ac flexibus apta quam digiti. Quicumque ergo veraciter dicere cum Apostolo potest, *Nostri autem conuersatio in cælis est, vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum,* huius profectò digiti dextri apprehenderunt fufum, quia discretionem sedula pro æternis bonis laborare didicit. Et benè dicitur, apprehenderunt, vt viuaciùs commendetur, quanto studio, quanta festinatione in huius vitæ incerto, pro certis apud Dominum præmijs agere debeamus. Quid autem mulier fortis, id est, ecclesia sancta vel anima quæq; perfectæ per fufum intellectualem sit operata, sublequenter aperitur.

d ¶ *Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem.* Quod & de pauperibus elemosinarum, quæ generaliter fiunt in pauperes, accipi potest: sed melius de verbo Dei, quod alimentum salutis animabus confert, intelligitur: de quo beatus Iob gloriatur, dicens: *Iustitia induruit sum, & vestiu me sicut vestimento, & diademate iudicio meo.* Aperuit autem ecclesia manum inopi: cum mysteria fidei ignorantibus per operarios veritatis reuelauit. Palmas extendit ad pauperem, cum longè latèque prædicatores ad imbendas æternæ salutis indigenas nationes dispersit.

e ¶ *Non timebit domui suæ à frigoribus niuis.* Frigora niuis, corda sunt reproborum perfidia suæ torpore regentia, de quibus ait Dominus: *Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* Quæ illa vtiq; niue pessimè deprimantur, quæ ob primæ superbix meritum de cælo corruens in profunda tenebrarum, nihilominus se velut angelum lucis adhuc stultis ostentare præsumit, habitumq; meritorum suorum candori niueo similem, fraudum suarum nesciis præfert. Quod quidem Domini & angelorum eius est proprium, in habitu niueo claritatem suæ designare virtutis. Non timebit autem ecclesia domui suæ à frigoribus memoratæ niuis: quia Domino pollicente credit, quod portæ inferi non præualebunt aduersus eam.

f ¶ *Omnes enim domestici eius vestiti sunt duplicibus.* Et sapientia videlicet, ad repellendas hæreticas falsorum fratrum doctrinas, & patientia, ad tolerandas apertorum hostium pugnas. Vel certè, vestiti sunt duplicibus: quia promissionem habent vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Nunc in peregrinatione temporali, diuino auxilio ne deficiant adiuti: tunc in patriæ perpetis habitatione diuinæ gratiæ visione, vt felices semper

G

Ibid. 19. b.

Mat. 19. c.

Esa. 6.

Mat. 3. a.

Mat. 21. b.

Phil. 3. d.

H

Iob. 29. c.

Mat. 24. a.

Mat. 16. e.

A viviant alleuati. Item domestici eius induti veste sunt duplici: vna operis, altera mentis, fidei habentes factorumq; velamina, sacramentis videlicet sui redemptoris imbuti & informati exemplis. Sicut enim fit illud Apostoli: *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Possunt autem frigora

Gal. 3. d.

Luc. 13. f.

Iob 24. e.

Matt. 22. i.

Ipsal. 44. e.

Apo. 19. a.

Matt. 25. c.

Ibid. 19. d.

eius vestiti sunt duplicibus. Mem. ^aStragulatam vestem fecit sibi. ^bByssus quoq; & purpura indumentum eius. Nun. ^cNobilis in portis vir eius: quando sederit cum senatoribus terrae. Samech. ^dSindonem fecit & vendidit: & cingulum tradidit Chananaeo. Ain. ^eFortitudo & decor indumentum eius: & ridebit in die nouissimo. Phe. ^fOs suum aperuit sapientiae: & lex clementiae in lingua eius. Zadik. ^hConsiderauit semitas domus

illius non pertinebunt: nec veste ipsius spiritali erant induti, tamen mysterijs eius ad tempus videbantur instituti. Denique legimus in euangelijs: eiecum de domo conuiuij illius hominem, qui vestibus operum non mundis hanc intrare praesumpserat, & in tenebras exteriores, vbi esset sletus & stridor dentium, esse proiectum, merito vtique in figura peccata relegatum: quia indumentum pietatis habere neglexerat.

a *Stragulatam vestem fecit sibi.* Stragulata vestis, qua variante textura solet firmissima confici, fortis ecclesiae opera, & diuersa virtutum eius ornamenta significat: de quibus propheta in summi regis, viri videlicet illius laude cecinit: *Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietate.*

b *Byssus quoq; & purpura indumentum eius.* Byssus in conueratione: purpura in effusione pretiosi sanguinis. Byssus namque candidi coloris est: purpureus autem color, & de sanguine animantis, quod purpura vocatur, conficitur: & ipse sanguis habet speciem. Vnde pulchre dictum est a patribus, quia sancta ecclesia electorum floribus vernans, in pace habet lilia, in bello rosas. Item, quia byssus de terra virescitur: sed per exercitationes longas ac multifarias, amisso humore ac furore natiuo, ad decorem candidae vestis perducitur. Purpura autem regalis est habitus. Byssus induitur ecclesia, cum castigant corpora sua electi, & seruituti subiiciunt: purpura autem cum eandem continentiam, non ob fauorem vulgi, sed ad acquirendam beatitudinem regni perennis exercent. Sed hic virtutum habitus praesenti quidem nescientibus videtur contempnibilis: sed in futuro qualis fuerit, manifeste patebit. Vnde pulchre in Apocalypsi sua Ioannes sanctorum se voces audisse refert dicentium: *Gaudemus, & exultamus, quia venerunt nuptiae agni, & vxor eius preparauit se, & datum est ei vt cooperiat se byssino silendenti & candido. Byssinum enim iustificationes sunt sanctorum.*

c *Nobilis in portis vir eius, &c.* Vir sanctae ecclesiae, vir cuiusq; fidelis animae, Dominus est: qui videbatur ignobilis, cum ante tribunal praesidis stare iudicandus: cum probra, flagella, sputa, & ipsam crucis mortem susciperet: sed nobilis apparebit, cum venerit iudicaturus orbem in aequitate, & omnes angeli cum eo. Tunc sedebit, inquit, in sede maiestatis suae, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, &c. *Nobilis, inquit, in portis vir eius:* quia veteres in portis sedere ad iudicandum solebant, vt venientes ad ciuitatem aliunde, paratum continuo responsum iudicantis acciperent, & nec rursum pacem vrbis intrinsecus, frequens licantium controuersia foderet. Nobilis ergo erit Dominus in portis suae ciuitatis: quia qui etiam nunc contempnendus putatur a multis, vbi saeculi finis affuerit, vbi ingressum patriae caelestis apparuerit electis, iam cunctis patebit sublimis. *Sedebit autem cum senatoribus terrae. Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.*

d *Sindonem fecit & vendidit, & cingulum tradidit Chananaeo.*

In linteo sindonis, subillis intextio signatur sanctae praedicationis: in qua molliter quiescit: quia mens in illa fidelium spe superna refouetur. Vnde & Petro animalia demonstrantur: quia peccatorum animae misericorditer aggregatae, in blanda fidei quiete continentur. Hanc ergo sindonem ecclesia fecit & vendidit: quia si dem, quam credendo texerat, loquendo dedit, & ab infidelibus vitam rectae conuersationis accepit. Quae & Chananaeo cingulum tradidit: quia per vigorem demonstratae iustitiae, fluxa opera gentilitatis astrinxit: vt hoc quod recipitur, vitio de teneatur. *Sint lumbi vestri praecincti.* Bene etenim nomine Chananae, qui & gentilem populum procreauit, & interpretatur commutatus, conuersa ad fidem gentilitas designatur: quae felicissima commutatione, a vitijs ad virtutes, a diabolo transmigravit ad Christum. Vnde & in eius laude psalmus quadragesimus quartus scribitur, cuius titulus est: *In finem pro his qui commutabuntur filijs Chore, canticum pro delicto.* Filij autem Chore, filij caluariae interpretatur, qui sunt filij dominicae crucis, dicentes: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.* Quomodo autem commutentur, sequentia psalmi eiusdem docent: *vbi dilectus ipse, id est, Dominus ecclesiae dicit: Audi filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui.* Commutari namq; illam desiderat, quam vt filiam habere valeat, domum patris prioris, id est, hostis antiqui, iubet obliuisci.

e *Fortitudo & decor indumentum eius, & ridebit in die nouissimo.* Fortitudo ad tolerandam peruerforum improbitatem: decor, ad exercendam virtutum gratiam. Decor, quia operatur iustitiam: Fortitudo, quia persecutionem patitur propter iustitiam. Et ideo ridebit in die nouissimo, id est, gaudebit in retributione regni caelestis, quae dolebat in certamine vitae praesentis. Mos etenim scripturae est, pro gaudio ritum ponere, sicut & Dominus ait: *Beati qui nunc sletis, quia ridebitis.* Et beatus Iob: *Os autem veracium replebitur risu.* Similem sane huic sententiam propheta de Domino ac Salvatore huius fortissimae mulieris posuit, dicens: *Dominus regnavit, decorem induit: induit Dominus fortitudinem.* Cum enim praedicaret euangelium regni, alijs placebat, alijs displicebat: alij bene loquebantur, alij detrahebant, lacerabant, mordebant, conuiciabantur. Ad eos ergo quibus placebat, decorem induit: ad eos quibus displicebat, fortitudinem. Imitatur ergo & tu Dominum tuum, vt possis esse vestis ipsius: esto cum decore ad eos quibus placeat bona opera tua: esto fortis aduersus detractores.

f *Os suum aperuit sapientiae.* Ad hoc tantum loquens os aperuit, vt sapientiam doceret, iuxta illud Apostoli: *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus, ad edificationem fidei, vt det gratiam audientibus.* Vel certe os cordis aperuit ad discendam ab ipsa sapientia interius veritatem, quam alios foris doceret. Vtrique autem sensui, quia vtrumque fecit ecclesia, apte concinit quod sequitur,

g *Et lex clementiae in lingua eius.* Illa videlicet, vt non statim more legis Moisaicae peccantes puniret, sed misericorditer ad poenitentiam remedia vocaret. Cuius exemplum clementiae ab ipso Deo & Salvatore nostro manifeste percepit, cum oblata ei peccatrice muliere: *Si quis, inquit, sine peccato est, primus mittat in illam lapidem.* Et sic eam a crimine, quod paratarat, sub conditione amplius non peccandi miseratus absoluit.

h *Considerauit semitas, &c.* Semitas domus suae considerat: quia cunctas suae conscientiae cogitationes subtiliter inuestigat. *Panem otiosa non comedit:* quia hoc quod de sacro eloquio intelligendo perceperat, ante aeterni iudicis oculos exhibedo operibus ostendit. Item domus fortis mulieris, habitatio est patriae caelestis. Semitas domus illius, praepcepta iustitiae, quibus ad aeternae vitae mansionem peruenitur. Quas profecto semitas anima bene considerat, cum & diligenter quibus actibus ad superna peruenire debeat, inspicit, & quae agenda didicit, sedula ex-

e ccc

E
1. Cor. 11. f

1. Thes. 2. c
1. Tim. 2. g

1. Tim. 2. b

1. Cor. 15. c

1. Mat. 2. c

1. Cor. 15. c

F

1. Mat. 12. d
1. Tim. 15. d
1. Paul. 12. d

erere non definit. Panem quoque; otiosa non comedit, cum sacrificium dominici corporis percipiens, fudet imitari actu quod in mysterio celebrat: multum sollicita ne indignè panem Domini comedendo, & calicem bibendo, iudicium sibi manducet & bibat: sed vt patiendo pro Christo ac lacrymas fundendo, bonis quoque; actibus insistentendo, passionum exempla ipsius, quantum valet, sequatur. Potest & simpliciter accipi, quòd panem otiosa non comedat mulier fortis: iuxta illud Apostoli: Qui non operatur, non manducet, & iple de se: Quoniam ad ea, quae mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministraverunt manus istae. Vnde meritò luxuriantes viduas arguens adiungit: Simul autem & otiosae, discunt circuire domus: non solum otiosae, sed & verbosae & curiosae.

a ¶ Surrexerunt filii eius, & beatissimam praedicaerunt, vir eius & laudavit eam.] Quod futurum pro certo nouerat, more Prophetico quasi iam factum refert. Surgent enim filii Ecclesiae, videlicet omnes electi in nouissimo, carnis immortalitate donati: & tunc matrem suam, quae eos ex aqua & spiritu sancto Deo genuit, beatissimam praedicant, quae nunc ab infidelibus quasi misera contemnitur. Et reuera, sicut Apostolus ait: Si in hac vita tantum sperantes sumus in Christo, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Quia verò pro vita alia in praesenti militamus, meritò cum apparuerit, quòd erimus, matrem nostram, quae ex omnibus iustus collecta, vna Christi columba, sponsa & amica vocatur, beatissimam praedicabimus: Surgent vir eius, & laudabit eam, dicens in iudicio: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esurimus enim, & dedistis mihi manducare, &c. Qui quidem ipse primitiae dormientium resurrexit à mortuis: sed in die iudicii manifestus omnibus, quos sua laude dignos iudicauerit, quanta sit eiusdem suae resurrectionis gloria, demonstrabit. Potest hoc, quòd dicitur: surrexerunt filii eius, & beatissimam praedicaerunt, etiam in hoc tempore conuenienter accipi, cum quilibet fidelium transiens seculi ærumnis, ad caelestia regna perducitur. Sedere namque ad humiliatorem, aliquando surgere ad gloriam pertinet. Vnde & de Niniuitis dicitur in Euangelio: Olim in cinere sedentes penituerunt, id est, in humilitate. Et Propheta: A facie manus tuae solus sedebam: quia comminatione replesti me. Sed & Psalmista. Vanum est vobis ante lucem surgere: surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris. Quòd est aperte dicere: Quid in praesenti quæritis gaudere, quòd electis in futuro referatur? Non enim potestis in hac vita, id est, ante lucem supernae retributionis, gloriam veræ felicitatis habere: quin potius postquam hic humiliati fueritis ad tempus, illic vos in perpetuum veraciter exaltandos sperate: vos quibus amarum est omne, quòd seculi amatoribus iocundum videtur & dulce.

Surgunt ergo filii Ecclesiae, & beatissimam eam praedicant, cum caelestibus bonis sublimati, quanta sit illius patriae beatitas, cuius participes esse meruerunt, aspiciunt: & hanc debita laudatione in diuina visione concelebrant.

Laudat eam vir eius, cum bona, quae ipse donauit, remunerat. Quibus autem verbis eam laudet, consequenter ostenditur, cum dicitur:

b ¶ Multae filiae congregauerunt diuitias: tu supergressa es vniuersas.]

Multas filias, Ecclesias dicit haereticorum, & malorum turbas catholicorum: quae filiae dicuntur, vel Christi vel Ecclesiae: quia & ipsae sunt dominicis renatae factamentis, & adoptionem filiorum, quam non custodiè, perceperunt. Vnde & Ioannes ait: De nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Quae congregauerunt diuitias, videlicet bonorum operum, orationes, ieiunia, elemosinas, afflictionem & castimoniam carnis: continentiam linguæ, meditationem scripturarum, & cetera huiusmodi, quae verae sunt diuitiae spiritus, ubi pura mentis sinceritate geruntur. Vbi autem sine fide, quae per dilectionem operatur, fiunt, nihil agentibus

profuant. Sed & illae filiae frustra congregauerunt diuitias: de quibus Dominus ait: Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus: & in tuo nomine demonia eiecimus, & in tuo nomine virtutes multas fecimus? Et tunc constebor illis, quia nunquam noui vos. Sed omnes istiusmodi filias, Ecclesia catholica supergreditur, quae fide casta & opere perfecto, redemptoris sui vestigia sectatur.

c ¶ Fallax gratia & vana est pulchritudo: mulier timens Dominum ipsa laudabitur.] Fallax est gratia laudis, quam ab homine accipit: vana pulchritudo charitatis vel operationis bonae, quam hominibus offertur anima, quae timore caret diuino. At illa conscientia vera est laude digna, quae timorem Dei in omnibus seruat. Ipsa est principium cunctarum custosque virtutum, scriptura dicente: Timor Domini principium sapientiae. Et iterum: Qui timet Deum, nihil negligit. Hinc est enim, quòd idem beatus Iob, & in prosperitate virtutibus incomparabiliter floruit: & in aduersitatibus insuperabilis hostis permansit: quia veraciter dicere potuit: Semper enim quasi tumentes super me fluctus, timui Deum: & pondus eius ferre non potui. Fallax ergo est simulatum gratia: vanus decor, opera stultorum. Ecclesia autem quae in timore incolatus sui tempore conuersatur: quoniam ardentis virtutum lampadas venienti ad iudicium suo sponso offert: iure ab eo laudata, ianuam cum eo regni caelestis intrabit. Qualiter autem eam laudet, terminali versu docetur.

d ¶ Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eam in portis opera eius.] Haec sunt enim verba viri illius, de quo dictum est: Vir eius & laudabit eam, id est, Domini & Saluatoris nostri: qui angelis in fine praecipiturus est, vt Ecclesiam post huius vitae certamen, triturationem, afflictionem terrestrium, ad caelestis regni gaudia introducant, ac vitae immortalitatis sibi sociam aggregent: iuxta illud Euangelicum: Triticum autem congregate in horreum meum: Date, inquit, ei de fructu manuum suarum: quia fructum spiritus ferre curauit, charitatem, gaudium, pacem, benignitatem, bonitatem, modestiam, continentiam, fidem, patientiam, pro hoc illi debitam rependite mercedem. Et laudent eam in portis, hoc est, in iudicio, siue in ingressu patriae caelestis: non hominum fauores superuacui, sed opera ipsa quae fecit: examinante, probante, ac remunerante illo, cuius haec donante gratia perfecit.

A quo vt laudari mereamur in futuro, concedat ipse propitius, nos eum dignis in praesenti vita collaudare feruicis.

G

1. Ioh. 2. c

1. Mat. 7. c

Eccles. 1. b
Ibid. 7. c
Iob 31. c

H

1. Marc. 3. c

Galat. 5. d

Commentariorum in Prouerbia Salomonis finis.

